

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

СЕРИКОВ ОЛЕКСІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 342.95:351.753(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ
НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.А. Сериков

Науковий керівник **Боровик Андрій Володимирович**,
кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Сериков О.А. Адміністративно-правове забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

Дисертацію присвячено дослідженню адміністративно-правового забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Визначено актуальні напрями правових досліджень у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, до числа яких віднесено: визначення поняття контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; систематизація суб'єктів забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї; уточнення адміністративно-правового статусу територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; удосконалення нормативно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, з огляду на відсутність спеціального закону, спрямованого на врегулювання адміністративних правовідносин у вказаній сфері; удосконалення правового механізму функціонування Єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї.

Встановлено, що система суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення має трирівневу структуру, яку складають: 1) вищі органи державної влади, в особі Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; 2) Міністерство внутрішніх справ, а також державні органи, які входять до сфери управління МВС, такі як: а) Головний сервісний центр МВС; б) Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України

(Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України та науково-дослідні експертно-криміналістичні центри; в) Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України; 3) Національна поліція України та її територіальні органи.

Особливе місце територіальних органів Національної поліції в системі суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення зумовлено ознаками, які виокремлюють поліцію з-поміж інших суб'єктів публічного адміністрування у вказаній сфері суспільних відносин, а саме: а) наявністю подвійного адміністративно-правового статусу, зумовленого специфікою професійної діяльності, коли поліцейські одночасно виступають в ролі суб'єктів та об'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; б) поєднанням повноважень юрисдикційного та реєстраційно-дозвільного (неюрисдикційного) характеру; в) наявністю в структурі територіальних органів Національної поліції уповноважених підрозділів контролю за обігом зброї.

Визначено загальні та спеціальні правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. Зокрема, до числа загальних віднесено принципи поліцейської діяльності, такі як: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність. Спеціальні правові принципи визначають керівні правила діяльності уповноважених підрозділів контролю за обігом зброї, а саме: публічність, періодичність здійснення контрольних заходів, плановість та системність реалізації контрольних заходів; професіоналізм та компетентність уповноважених посадових осіб поліції; відповідальність за порушення порядку реалізації контрольних заходів; необхідність та достатність контрольних заходів; підзвітність та прозорість контрольної діяльності працівників поліції.

Розкрито поняття механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення

територіальними органами Національної поліції, в якості сукупності нормативно-правових, інституційних, правозастосовних та організаційних засобів, націлених на здійснення уповноваженими підрозділами Національної поліції та їх посадовими особами систематичного цілеспрямованого управлінського впливу на правовідносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Структуру механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення складають основні та додаткові елементи. Зокрема, до числа основних структурних елементів відносяться: а) адміністративно-правові норми, націлені на регулювання адміністративно-правових відносин у вказаній сфері публічного управління; б) адміністративно-правові відносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; в) акти правозастосування (індивідуальні управлінські акти), як результат контрольної-наглядової діяльності уповноважених підрозділів контролю за обігом зброї територіальних органів Національної поліції. Сукупність додаткових структурних елементів складають: а) публічна адміністрація, у вигляді системи уповноважених підрозділів контролю за обігом зброї територіальних органів Національної поліції; б) форми та методи діяльності публічної адміністрації; в) принципи реалізації адміністративно-правових норм у сфері контролю за обігом зброї; г) процедури реалізації повноважень уповноваженими підрозділами у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення територіальних органів Національної поліції; д) правова культура та правосвідомість.

Визначено поняття нормативно-правового забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України як сукупності нормативно-правових актів, за допомогою яких забезпечується адміністративний контроль уповноважених підрозділів (посадових осіб) територіальних органів Національної поліції за виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, перевезенням та використанням вогнепальної зброї

невійськового призначення, шляхом здійснення обстежень, перевірок, інспектувань, погоджень дозвільних документів, здійснення профілактичних заходів, а також притягнення порушників правил дозвільної системи до адміністративної відповідальності.

З метою узагальнення нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України, здійснено їх класифікацію за наступними критеріями: а) за суб'єктами видання (нормативні акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ, інших центральних органів виконавчої влади); б) за ступенем систематизації (кодифіковані, не кодифіковані); в) за формою вираження (законодавчі, підзаконні); г) за сферою застосування (виконавчо-розпорядчі, публічно-сервісні); д) за галузевою приналежністю (матеріальні, процесуальні); е) за часом дії (постійні, тимчасові); ж) за відомчою належністю (внутрівідомчі, відомчі, міжвідомчі); з) за видом процесуальної діяльності (юрисдикційні, неюрисдикційні); і) за юридичними наслідками (позитивні, негативні).

Наголошено на важливому значенні адміністративних правовідносин в структурі механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України, що обумовлено специфічними властивостями зазначених правовідносин, зокрема: публічно-управлінським характером, оскільки лідируючим суб'єктом зазначених правовідносин виступають територіальні органи Національної поліції; вольовим характером адміністративних правовідносин у досліджуваній сфері, що передбачає підпорядкування волі учасників контрольної-наглядової діяльності єдиним правилам поведінки, визначеним адміністративно-правовою нормою; процедурним характером реалізації цих правовідносин, що впливає з факту їхньої реалізації у формі спеціального контрольного-наглядового провадження; багатofункціональним характером компетенції уповноважених підрозділів поліції контролю за обігом

зброї, яка включає контрольні, юрисдикційні та публічно-сервісні повноваження.

Проаналізовано сучасне правове забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення на міжнародно-правовому рівні та в національному законодавстві країн ЄС та США, на підставі чого виокремлено три моделі правового регулювання, залежно від жорсткості законодавчих вимог щодо обігу цивільної вогнепальної зброї, а саме: 1) жорстке правове регулювання, спрямоване на тотальну заборону обігу цивільної вогнепальної зброї, із встановленням жорстких заходів адміністративного контролю та кримінальної відповідальності за порушення законодавства про зброю (Японія, Малайзія, Тайвань); 2) помірковане правове регулювання, яке суттєво обмежує обіг вогнепальної зброї невійськового призначення, із застосуванням до порушників обмежувальних заходів, переважно, адміністративної відповідальності (Іспанія, Франція, Чеська республіка, Україна); 3) м'яке правове регулювання, спрямоване на забезпечення спрощеного порядку видачі дозволів на право володіння та користування цивільною вогнепальною зброєю, однак, з посиленими контрольними заходами щодо обігу такої зброї з боку правоохоронних органів (США, Німеччина, Фінляндія, Литва).

Виокремлено прогалини правового регулювання обігу зброї в Україні, які мають бути усунуті, шляхом приведення у відповідність до норм міжнародного законодавства, а саме: підзаконний характер правового регулювання контрольної діяльності та архаїчний стан нормативно-правового забезпечення; відсутність координаційного органу, в процесі здійснення комісійних перевірок господарюючих суб'єктів, які здійснюють виробництво і продаж зброї; дискримінаційний характер норм у сфері обігу травматичної зброї; низький рівень застосування профілактичних заходів та відсутність чіткого превентивного механізму вилучення зброї, який, здебільшого, застосовується як реакція на вже вчинене правопорушення; відсутність нормативно-правового акту, спрямованого на визначення етичних правил поведінки виробників зброї

(зброярів).

Охарактеризовано нормативно-правове забезпечення у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, на підставі чого зроблено висновок про наявність окремих не врегульованих положень, які, стосуються здійснення перевірок посадовими особами територіальних органів Національної поліції вимог дозвільної системи. Наприклад, а ні Інструкція, затверджена наказом № 622/1998 року, ні Положення про дозвільну систему не відповідають нормам Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», в частині визначення прав підконтрольного суб'єкта щодо: порядку його повідомлення про заплановану або позапланову перевірку; переліку питань, які мають бути з'ясовані в ході проведення перевірки; відомостей про посадових осіб територіальних органів (підрозділів), які входять до складу комісії; порядку документального оформлення результатів перевірки та ознайомлення підконтрольного суб'єкта з результатами її проведення, і т.д.

Надано пропозиції стосовно вдосконалення чинного адміністративного законодавства щодо діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, зокрема: до статті 174 КУпАП, в частині доповнення її назви та диспозиції терміном «застосування зброї», замість терміну «стрільба»; до статті 190 КУпАП, з метою врахування боєприпасів, в якості предмету адміністративного правопорушення, поряд із зброєю; до частини 3 статті 39 Закону України «Про Національну поліцію», в частині наділення уповноважених посадових осіб територіальних органів Національної поліції повноваженнями щодо призупинення діяльності об'єктів дозвільної системи; до пункту 5 Постанови КМУ від 02 грудня 2015 року № 1000, якою встановлено документи, необхідні для відкриття виробництва зброї, визначивши вимогу до ліцензіата щодо надання довідки про перевірку особистої та професійної доброчесності (Директива 2021/555); до абзацу 7 підпункту 2 пункту 1 наказу МВС України від 01.03.2022 № 170 «Про особливості видачі громадянам України дозволу на

придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану», з метою визначення судимості за злочин (без уточнення його тяжкості), в якості підстави для заборони видачі дозволу на право володіння мисливською зброєю; до пункту 4 Положення про Відділ контролю за обігом зброї Національної поліції України, затвердженого наказом НПУ від 27 липня 2021 року № 653, в частині визначення переліку спеціальних принципів діяльності ВКОЗ; до статті 1 проекту Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021), з метою розширення категоріального апарату у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; до статті 5 вищевказаного законопроекту, щодо уточнення категорії «А» цивільної вогнепальної зброї; до статті 40 вищевказаного законопроекту, щодо визначення вимог до маркування цивільної вогнепальної зброї та її основних частин, у розумінні частини 1,2 статті 4 Директиви 2021/555.

Ключові слова: вогнепальна зброя невійськового призначення, контрольно-наглядова діяльність, територіальні органи Національної поліції, адміністративні правовідносини, Єдиний державний реєстр цивільної вогнепальної зброї, адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини.

SUMMARY

Serykov O.A. Administrative and legal support for the activities of territorial bodies of the National police of Ukraine in the field of control over the circulation of non-military firearms. – *The Manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of candidate of juridical science in specialty 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2024.

The dissertation is devoted to the study of administrative and legal support of the activities of the territorial bodies of the National Police of Ukraine in the sphere of control over the circulation of non-military firearms.

Current directions of legal research in the field of control over the circulation of non-military firearms have been determined, which include: definition of the concept of control over the circulation of non-military firearms; systematization of the subjects of control over the circulation of civilian firearms; clarification of the administrative and legal status of the territorial bodies of the National Police in the field of control over the circulation of non-military firearms; improvement of regulatory and legal provision of control over the circulation of non-military firearms, given the absence of a special law aimed at regulating administrative legal relations in the specified area; improvement of the legal mechanism of the operation of the Unified State Register of Civilian Firearms.

It was established that the system of entities controlling the circulation of non-military firearms has a three-level structure, which consists of: 1) higher state authorities, represented by the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine; 2) The Ministry of Internal Affairs, as well as state bodies that are part of the Ministry of Internal Affairs, such as: a) the Main Service Center of the Ministry of Internal Affairs; b) Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (State Research Expert Forensic Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and Research Expert Forensic Centers; c) State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine; 3) National Police of Ukraine and its territorial bodies.

The special place of the territorial bodies of the National Police in the system of subjects ensuring control over the circulation of non-military firearms is due to the features that distinguish the police from other subjects of public administration in the specified sphere of public relations, namely: a) the presence of a dual administrative and legal the status determined by the specifics of professional activity, when police officers simultaneously act as subjects and objects of control over the circulation of non-military firearms; b) a combination of jurisdictional and registration-permitting (non-jurisdictional) powers; c) the presence in the structure of the territorial bodies of the National Police of authorized units for the control of arms circulation.

The general and special legal principles of the activities of the territorial bodies of the National Police in the field of control over the circulation of non-military firearms have been defined. In particular, the general principles of police activity include the rule of law, respect for human rights and freedoms, legality, openness and transparency, political neutrality, interaction with the population on the basis of partnership, continuity. Special legal principles determine the guiding rules for the activities of the authorized arms control units, namely: publicity, periodicity of implementation of control measures, planning and systematic implementation of control measures; professionalism and competence of authorized police officials; responsibility for violation of the procedure for implementation of control measures; necessity and sufficiency of control measures; accountability and transparency of control activities of police officers.

The concept of the mechanism of administrative and legal provision of control over the circulation of non-military firearms by the territorial bodies of the National Police is revealed, as a set of regulatory, institutional, law enforcement and organizational means, aimed at the implementation by authorized units of the National Police and their officials of a systematic purposeful managerial influence on legal relations in the field of control over the circulation of non-military firearms.

The structure of the mechanism of administrative and legal support for control over the circulation of non-military firearms consists of basic and additional elements. In particular, the main structural elements include: a) administrative and legal norms

aimed at regulating administrative and legal relations in the specified sphere of public administration; b) administrative and legal relations in the field of control over the circulation of non-military firearms; c) acts of law enforcement (individual administrative acts), as a result of the control and supervision activities of the authorized units for control over the circulation of weapons of the territorial bodies of the National Police. The set of additional structural elements consists of: a) public administration, in the form of a system of authorized units for control over the circulation of weapons of territorial bodies of the National Police; b) forms and methods of activity of public administration; c) the principles of implementation of administrative and legal norms in the sphere of control over the circulation of weapons; d) procedures for the exercise of powers by authorized units in the sphere of circulation of non-military firearms of territorial bodies of the National Police; e) legal culture and legal awareness.

The concept of regulatory and legal support for the mechanism of control over the circulation of non-military firearms by the territorial bodies of the National Police of Ukraine is defined as a set of legal acts that ensure administrative control of the authorized units (officials) of the territorial bodies of the National Police on production, acquisition, storage, accounting, transportation and use of non-military firearms, by carrying out surveys, checks, inspections, approval of permit documents, implementation of preventive measures, as well as bringing violators of the rules of the permit system to administrative responsibility.

In order to generalize the normative legal acts aimed at regulating the mechanism of control over the circulation of non-military firearms by the territorial bodies of the National Police of Ukraine, their classification was carried out according to the following criteria: a) by subjects of publication (normative acts of the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine, the Cabinet Ministers of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs, other central bodies of executive power); b) by the degree of systematization (codified, not codified); c) by the form of expression (legislative, sub-legal); d) by scope of application (executive-administrative, public-service); e) by industry affiliation (material, procedural); f) by time of action (permanent, temporary); g) by departmental affiliation (intra-departmental, departmental, inter-departmental); h) by type of

procedural activity (jurisdictional, non-jurisdictional); i) by legal consequences (positive, negative).

The important importance of administrative legal relations in the structure of the mechanism for ensuring control over the circulation of non-military firearms by the territorial bodies of the National Police of Ukraine is emphasized, which is due to the specific properties of the said legal relations, in particular: public-administrative nature, since the territorial bodies of the National Police act as the leading subject of the said legal relations; voluntary nature of administrative legal relations in the researched area, which involves subordinating the will of the participants of control and supervision activities to the single rules of conduct determined by the administrative-legal norm; the procedural nature of the implementation of these legal relations, which follows from the fact that they are implemented in the form of special control and supervision proceedings; the multifunctional nature of the competence of the authorized units of the police to control the circulation of weapons, which includes control, jurisdictional and public service powers.

The modern legal provision of control over the circulation of non-military firearms at the international legal level and in the national legislation of the EU and the USA was analyzed, on the basis of which three models of legal regulation were distinguished, depending on the strictness of the legislative requirements for the circulation of civilian firearms, namely: 1) strict legal regulation aimed at a total ban on the circulation of civilian firearms, with the establishment of strict measures of administrative control and criminal liability for violations of the legislation on weapons (Japan, Malaysia, Taiwan); 2) moderate legal regulation, which significantly limits the circulation of non-military firearms, with the application of restrictive measures, mainly administrative liability, to violators (Spain, France, the Czech Republic, Ukraine); 3) soft legal regulation aimed at ensuring a simplified procedure for issuing permits for the right to own and use civilian firearms, however, with increased control measures regarding the circulation of such weapons by law enforcement agencies (USA, Germany, Finland, Lithuania).

Gaps in the legal regulation of weapons circulation in Ukraine are highlighted, which should be eliminated by bringing them into line with the norms of international legislation, namely: the sub-legal nature of the legal regulation of control activities and the archaic state of regulatory and legal support; the absence of a coordinating body in the process of carrying out commission inspections of business entities that manufacture and sell weapons; discriminatory nature of norms in the sphere of circulation of traumatic weapons; the low level of application of preventive measures and the absence of a clear preventive mechanism for confiscation of weapons, which, in most cases, is used as a reaction to an already committed offense; the absence of a legal act aimed at determining the ethical rules of conduct of weapon manufacturers (armourers).

The normative and legal support in the sphere of circulation of non-military firearms is characterized, on the basis of which a conclusion is made about the existence of separate unregulated provisions, which relate to the implementation of checks by officials of the territorial bodies of the National Police of the requirements of the permit system. For example, neither the Instruction approved by Order No. 622/1998, nor the Regulations on the Permit System comply with the provisions of the Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Supervision (Control) in the Field of Economic Activity", in terms of determining the rights of the subject under control regarding: order his notification of a scheduled or unscheduled inspection; a list of issues to be clarified during the inspection; information about officials of territorial bodies (subdivisions) that are part of the commission; the procedure for documenting the results of the inspection and familiarizing the subject under control with the results of its implementation, etc.

Proposals were made regarding the improvement of the current administrative legislation regarding the activities of the territorial bodies of the National Police in the sphere of control over the circulation of non-military firearms, in particular: to Article 174 of the Code of Criminal Procedure, in terms of supplementing its name and disposition with the term "use of weapons" instead of the term "shooting"; to Article 190 of the Code of Administrative Offenses, in order to include ammunition as an administrative offense, along with weapons; to Part 3 of Article 39 of the Law of Ukraine "On the National Police", in terms of granting authorized officials of the territorial bodies

of the National Police the authority to suspend the activities of the objects of the permit system; to paragraph 5 of Resolution No. 1000 of the CMU of December 2, 2015, which establishes the documents necessary for opening the production of weapons, determining the requirement for the licensee to provide a certificate of verification of personal and professional integrity (Directive 2021/555); to paragraph 7 of sub-paragraph 2 of paragraph 1 of the order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 01.03.2022 No. 170 "On the peculiarities of issuing permits to citizens of Ukraine to purchase, store and carry hunting weapons and cartridges for them during martial law", for the purpose of determining criminal convictions (without clarification of its severity), as a basis for prohibiting the issuance of a permit for the right to own a hunting weapon; to Clause 4 of the Regulation on the Weapons Control Department of the National Police of Ukraine, approved by the Order of the National Police of Ukraine No. 653 of July 27, 2021, in terms of defining the list of special principles of the activity of the National Police of Ukraine; to Article 1 of the draft Law "On the Right to Civilian Firearms" (reg. No. 5708 dated 25.06.2021), with the aim of expanding the categorical apparatus in the sphere of circulation of civilian firearms; to Article 5 of the above-mentioned draft law, regarding clarification of category "A" of civilian firearms; to Article 40 of the aforementioned draft law, regarding the definition of requirements for marking civilian firearms and their main parts, in the sense of part 1.2 of Article 4 of Directive 2021/555.

Keywords: non-military firearms, control and supervision activities, territorial bodies of the National Police, administrative legal relations, the Unified State Register of Civilian Firearms, administrative and legal norms, administrative and legal relations.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Сериков О.А. Нормативно-правове забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України. *Право та державне управління*. 2022. № 1. С. 256-263.

2. Сериков О.А. Міжнародний досвід правового регулювання контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2022. № 2(76). С. 221-227.

3. Сериков О.А. Правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Право і суспільство*. 2023. № 2. Т. 2. С. 411-418.

4. Сериков О.А. Проблеми правового регулювання діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та шляхи їх вирішення. *KELM*. 2023. № 7(59). С. 305-313 (Республіка Польща).

5. Сериков О.А. Місце територіальних органів Національної поліції України в системі суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Правові новели*. 2023. № 21. Т. 2. С. 45-53.

6. Сериков О.А. Контроль за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення як об'єкт адміністративно-правових досліджень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 630-634.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Сериков О.А. Щодо змісту поняття «дозвільна діяльність», в контексті реалізації поліцією функції контролю за обігом зброї. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 24–25 вересня 2021 року)*. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2021. С. 51-55.

8. Сериков О.А. Шляхи покращення правового регулювання контролю

поліції за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Пріоритетні напрями розвитку правової системи України*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 28–29 січня 2022 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2022. С. 60-63.

9. Сериков О.А. Досвід США у сфері контролю за обігом вогнепальної невійськової зброї. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 11–12 лютого 2022 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 54-58.

10. Сериков О.А. Сучасний стан правового регулювання контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Восьмі таврійські юридичні наукові читання*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 16–17 червня 2023 р.). Львів – Торунь: Liha-pres, 2023. С. 339-343.

11. Сериков О.А. Теоретико-правові підходи до розуміння адміністративних правовідносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 22–23 груд. 2023 р.). Львів – Торунь: Liha-pres, 2023. С. 506-509.

ПЛАН

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	29
1.1. Контроль за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення як об'єкт адміністративно-правових досліджень.....	29
1.2. Місце територіальних органів Національної поліції України в системі суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.....	46
1.3. Правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення	65
Висновки до розділу 1.....	86
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	93
2.1. Поняття та структура механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України	93
2.2. Нормативно-правове забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України.....	107
2.3. Характеристика адміністративних правовідносин як центрального елементу в структурі механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України.....	124
Висновки до розділу 2.....	145

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	154
3.1. Міжнародний та зарубіжний досвід правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення органами поліції та можливість його використання в національному законодавстві.....	154
3.2. Проблеми правового регулювання діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та шляхи їх вирішення.....	175
Висновки до розділу 3.....	192
ВИСНОВКИ	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	206
ДОДАТКИ.....	228

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженим Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023¹ передбачено подальше вдосконалення механізмів контролю у всіх сферах діяльності органів та підрозділів Національної поліції України.

При цьому питання щодо підвищення ефективності контролю за обігом зброї актуалізується в умовах повномасштабного військового вторгнення армії РФ на територію нашої держави. З огляду на це «осучаснення» адміністративно-правового механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення слугує пріоритетним завданням державної політики найвищих органів державної влади, а його успішна реалізація – стратегічною метою адміністративної діяльності територіальних органів Національної поліції України, у складі яких функціонують спеціальні суб'єкти, наділені широкими контрольними повноваженнями у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Водночас дієвість та результативність контрольних заходів, які застосовують у своїй професійній діяльності працівники поліції, безпосередньо залежить від ефективності адміністративно-правового регулювання у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, кількість якої за офіційною та неофіційною інформацією невпинно зростає.

Зокрема станом на січень 2022 року на території нашої держави зареєстровано 707 117 власників вогнепальної зброї, які мали в особистому користуванні 790 055 одиниць мисливської гладкоствольної та 170 195 одиниць мисливської нарізної і комбінованої зброї. На початку повномасштабної війни у власності громадян також перебувало майже 220 000 одиниць травматичних пістолетів і револьверів. Загальна кількість зброї, пристроїв, газових пістолетів і

¹ Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента України; План від 11.05.2023 № 273/2023. Офіційний вісник України. 2023. № 51. Ст. 2823.

револьверів становила 1 225 353 одиниць. Попри те, що окремі види вогнепальної зброї нині є у власності цивільних громадян, правове регулювання її обігу здійснюється лише на рівні наказу МВС України від 21 серпня 1998 року № 622. За словами заступника Міністра внутрішніх справ Б. Драп'ятого, такий стан правового регулювання можливий у перехідний період, коли відбувається розроблення спеціального закону щодо забезпечення регулювання відповідної сфери суспільних відносин, проте його не можна сприймати як стабільну правову практику².

До невтішної статистичної інформації також варто додати й широке коло проблемних питань правового забезпечення, які й дотепер залишаються актуальними напрямками науки адміністративного права, а саме: систематизація суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та визначення в їх числі місця територіальних органів Національної поліції України; розкриття поняття та структури механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення зазначеними суб'єктами публічного адміністрування; з'ясування значення адміністративних правовідносин як центрального елементу в структурі окресленого механізму; аналіз сучасного правового забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї на міжнародно-правовому рівні та в національному законодавстві країн ЄС та США; визначення шляхів вирішення проблем правового регулювання діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення тощо.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Численні питання правового регулювання діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення були визначені в якості предмету наукового пошуку в роботах В.Б. Авер'янова, І.В. Арістової, О.М. Бандурки, Ю.Є. Белінського, Ю.П. Битяка, А.В. Боровика,

² МВС докладе максимальних зусиль задля напрацювання якісної законодавчої бази у сфері обігу зброї та її ефективного правозастосування – Богдан Драп'ятий. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/mvs-oklade-maksimalnix-zusil-zadlya-napracyuvannya-yakisnoyi-zakonodavchoyi-bazi-u-sferi-obigu-zbroyi-ta-yiyi-efektivnogo-pravozastosuvannya-bogdan-drapyatii>.

В.В. Галунька, Л.С. Гаркуші, О.В. Джафарової, І.П. Голосніченка, Т.О. Гуржія, Н.З. Деревянко, С.В. Діденка, О.С. Доценка, О.Ю. Дрозда, Ю.П. Жванко, О.Ф. Кобзаря, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, В.І. Курила, О.В. Кузьменко, А.В. Макаренка, С.А. Миронюк, І.Д. Пастуха, А.М. Подоляки, О.Ю. Салманової, Є.Ю. Соболя, М.Ф. Стахурського, С.Г. Стеценка, Н.Ю. Цвіркун, В.В. Чернея, Т.А. Шумейко тощо. Наукові праці вищевказаних провідних науковців були використані дисертантом під час підготовки авторського дослідження.

Отже вищевикладене дозволяє зробити висновок про теоретичну актуальність та практичну значимість наукового дослідження адміністративно-правового забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, що й обґрунтовує вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційної роботи безпосередньо пов'язана з виконанням завдань Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, яким передбачено подальше вдосконалення механізмів контролю у всіх сферах діяльності органів та підрозділів Національної поліції України. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних положень щодо адміністративно-правового забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, обґрунтування пропозицій стосовно удосконалення правового регулювання у вказаній сфері суспільних відносин.

Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання таких *завдань*:

- визначити актуальні напрями правових досліджень у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення;
 - систематизувати суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та визначити в їх числі місце територіальних органів Національної поліції України;
 - визначити загальні та спеціальні правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення;
 - розкрити поняття та структуру механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України;
 - визначити поняття та здійснити класифікацію нормативно-правового забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України;
 - з'ясувати значення адміністративних правовідносин як центрального елемента в структурі механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України;
 - розкрити сучасне правове забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення на міжнародно-правовому рівні та в національному законодавстві країн ЄС та США;
 - схарактеризувати проблеми правового регулювання діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та визначити шляхи їх вирішення.
- Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються з приводу діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.*

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Методи дослідження. В процесі підготовки дисертаційного дослідження поряд із загальнонауковими методами пізнання, автором використовувалися спеціальні методи та прийоми із застосуванням системного підходу. *Порівняльно-правовий* метод використано під час визначення актуальних напрямів правових досліджень у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення (підрозділ 1.1). За допомогою *логіко-семантичного* методу поглиблено й конкретизовано категорійний апарат, зокрема надано або уточнено низку дефініцій, а саме: «контроль за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції» (підрозділ 1.1), «правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення» (підрозділ 1.3), «механізм адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції» (підрозділ 2.1), «нормативно-правове забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України» (підрозділ 2.2), «адміністративно-правові відносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції» (підрозділ 2.3). Із використанням *формально-юридичного* методу здійснено аналіз нормативно-правового забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України (підрозділи 2.2, 3.1, 3.2). Методи *аналізу* та *синтезу* застосовано під час розкриття структури механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України (підрозділ 2.1, 2.3). Метод *моделювання* використано автором при розробці пропозицій щодо вдосконалення положень

чинного законодавства у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення (підрозділи 3.1, 3.2).

Теоретичну основу дослідження становлять праці фахівців у галузі теорії управління, теорії держави і права, конституційного права, адміністративного права і процесу, інших галузевих правових наук.

Нормативною основою роботи є норми Конституції України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, а також проекти нормативно-правових актів, що стосуються діяльності Національної поліції України.

Емпіричну основу дослідження становлять матеріали судової практики, статистичні дані та матеріали контрольно-наглядової діяльності територіальних органів Національної поліції, інформація з питань контрольно-наглядової діяльності зазначених органів, оприлюднена в періодичних виданнях та інтернет-ресурсах.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є одним із перших у вітчизняній науці адміністративного права комплексних досліджень адміністративно-правового забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем, основними з яких є такі:

уперше:

– з метою приведення національного законодавства у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення до вимог Директиви 2021/555, в частині визначення правових підстав для здійснення перевірки особистої та професійної доброчесності виробників зброї, підготовлено проект Кодексу доброчесної поведінки та професійної етики суб'єктів підприємницької діяльності, які провадять господарську діяльність щодо виробництва, ремонту і реалізації зброї;

– визначено спеціальні правові принципи діяльності уповноважених підрозділів контролю за обігом зброї Національної поліції України, до числа яких віднесено: публічність, періодичність здійснення контрольних заходів, плановість та системність реалізації контрольних заходів; професіоналізм та компетентність уповноважених посадових осіб поліції; відповідальність за порушення порядку реалізації контрольних заходів; необхідність та достатність контрольних заходів; підзвітність та прозорість контрольної діяльності працівників поліції;

– запропоновано доповнити проект Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю» визначенням поняття «маркування вогнепальної зброї», як сукупності ідентифікаційних позначень, нанесених на складові частини вогнепальної зброї, шляхом зазначення: назви виробника чи бренду, країни чи місця виготовлення, серійного номеру й року виготовлення, а також моделі зброї;

– виокремлено групу додаткових структурних елементів механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, до якої включено: а) публічну адміністрацію; б) форми та методи діяльності публічної адміністрації; в) принципи реалізації адміністративно-правових норм у сфері контролю за обігом зброї; г) процедури реалізації повноважень уповноваженими підрозділами у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення територіальних органів Національної поліції; д) правову культуру, правосвідомість та добросовісність.

удосконалено:

– поняттєво-категорійний апарат у сфері контрольної діяльності територіальних органів Національної поліції, зокрема уточнено термінологічні конструкції «контроль за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами НПУ», «спеціальні правові принципи діяльності Відділу контролю за обігом зброї», «механізм адміністративно-правового забезпечення діяльності територіальних органів НПУ у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення», «адміністративно-правові

відносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення»;

– систему суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, що має трирівневу структуру, яку складають: 1) вищі органи державної влади; 2) Міністерство внутрішніх справ; 3) Національна поліція України та її територіальні органи;

– структуру механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, яку складають: а) адміністративно-правові норми; б) адміністративно-правові відносини; в) акти правозастосування (індивідуальні управлінські акти);

– критерії класифікації нормативно-правових актів механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, а саме: за суб'єктами видання; за ступенем систематизації; за формою вираження; за сферою застосування; за галузевою приналежністю; за часом дії; за відомчою належністю; за видом процесуальної діяльності; за юридичними наслідками;

набули подальшого розвитку:

– підходи до визначення моделей правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в країнах ЄС та США, які включають: 1) жорстке правове регулювання, спрямоване на тотальну заборону обігу цивільної вогнепальної зброї; 2) помірковане правове регулювання, яке суттєво обмежує обіг вогнепальної зброї невійськового призначення; 3) м'яке правове регулювання, спрямоване на забезпечення спрощеного порядку видачі дозволів на право володіння та користування цивільною вогнепальною зброєю;

– положення щодо необхідності розмежування контрольних повноважень у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення між Міністерством внутрішніх справ та Національною поліцією з метою усунення їх дублювання;

– підходи до систематизації суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які входять до структури Національної поліції за такими критеріями: організаційне положення в структурі НПУ; обсяг

компетенції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; види вогнепальної зброї; види контрольних заходів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що положення дисертаційної роботи можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для подальшої наукової розробки проблем діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчості* – для вдосконалення окремих положень Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про Національну поліцію» та низки підзаконних нормативно-правових актів з питань контрольної діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення;

– *правозастосовній діяльності* територіальних органів Національної поліції щодо здійснення контролю у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення;

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Поліцейська діяльність», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції», «Вогнева підготовка», а також під час підготовки підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи оприлюднено на українських та міжнародних науково-практичних конференціях: «Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн» (м. Запоріжжя, 24-25 вересня 2021 року), «Пріоритетні напрями розвитку правової системи України» (м. Львів, 28-29 січня 2022 року), «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 11-12 лютого 2022 року), «Восьмі таврійські юридичні наукові читання» (м. Київ, 16-17 червня 2023 року), «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 22-23 грудня 2023 року).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох

розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 234 сторінки. Список використаних джерел нараховує 215 найменувань на 23 сторінках.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА
ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ

1.1. Контроль за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення як об'єкт адміністративно-правових досліджень

Реалізація державної політики у правовій, соціальній, економічній сфері тощо, безпосередньо пов'язана з проведенням комплексного реформування усіх галузей публічного управління, укріплення законності та дисципліни на всіх рівнях системи органів виконавчої влади.

Зазначені системні перетворення виконавчої гілки влади засновані на конституційних принципах забезпечення безпеки особи, суспільства й держави, створенні належних умов щодо реалізації конституційних прав і свобод громадян у різноманітних сферах суспільного життя, з яких однією з найбільш затребуваних у суспільстві є відносини у галузі обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

На теренах нашої держави незаконний обіг вогнепальної зброї невійськового призначення останнім часом набув глобальних масштабів та серйозно вплинув на соціально-психологічну атмосферу в суспільстві, здійснюючи негативний вплив на економіку, політику та правопорядок в країні.

По-перше, рівень окресленої проблеми обумовлюється необхідністю правового врегулювання відносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, що, передовсім, пов'язано з появою, окрім фізичних осіб, численних суб'єктів, які мають право власності на зброю, зокрема: суб'єктів господарювання, які займаються виробництвом вогнепальної зброї або її торгівлею; спортивних організацій; організацій, господарська діяльність яких пов'язана з функціонуванням стрілецьких тирів, стрільбищ невійськового

призначення, мисливських стендів; юридичних осіб, які займаються колекціонуванням або експонуванням вогнепальної зброї; юридичних осіб, які займаються організацією спецефектів на кінозйомках, при проведенні театралізованих, костюмованих та інших культурних заходів; суб'єктів охоронної діяльності; інших суб'єктів, які мають право користуватися вогнепальною зброєю, а саме: навчальні заклади та товариство сприяння обороні України [3].

Потреба якнайшвидшого правового врегулювання суспільних відносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення підтверджується результатами соціологічних опитувань та висновками науковців.

Зокрема, 25 травня 2022 року Уряд запустив у Дії онлайн-опитування громадян щодо легалізації носіння вогнепальної зброї цивільними особами. У ньому взяли участь понад мільйон 700 користувачів застосунку, в результаті 62% учасників підтримали легалізацію зброї для особистого захисту; 19% проти обігу зброї серед цивільного населення; 18% підтримують варіант «для спеціальних потреб» [4]. Результати опитування дозволяють твердити, що переважна більшість громадян переконані у необхідності легалізації вогнепальної зброї, з метою її використання цивільними особами.

А.А. Чепіжко твердить, що попри те, що тільки за офіційними даними вогнепальною зброєю у нашій державі володіє близько 1,3 млн. осіб, правовідносини у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення досі не врегульовані на законодавчому рівні. Зазначене питання врегульовано наказами Міністерства внутрішніх справ та інших центральних органів виконавчої влади. До того ж, зазначені регуляторні нормативно-правові акти у переважній більшості є застарілими, оскільки дублюють положення пострадянського законодавства у цій сфері суспільних відносин [5, с. 441].

По-друге, військова агресія росії проти України засвідчила потребу в максимальному спрощенні обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, зокрема, можливості придбання її у власність цивільними особами, з метою протидії військовій агресії росії на рівні окремих домоволодінь.

По-третє, в результаті сучасного стану криміногенної ситуації, обумовленої, в тому числі, й російсько-українською війною, значна кількість громадян придбала вогнепальну зброю, чому сприяла й поява у вільному продажу більш досконалих зразків вогнепальної зброї. Але розширення кола суб'єктів, які мають право на придбання вогнепальної зброї, спричинило й негативні наслідки, оскільки в загальній кількості кримінальних правопорушень продовжує зростати частка злочинних діянь, які здійснюються із застосуванням вогнепальної зброї, а також адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї.

Цілком очевидно, що окреслені аргументи на користь спрощення обігу вогнепальної зброї невійськового призначення мали б знайти закріплення у спеціальному Законі, спрямованому на врегулювання суспільних відносин у вказаній сфері публічного управління. Проте, аналіз законопроекту «Про право на цивільну вогнепальну зброю» [6], прийнятого Верховною Радою України у першому читанні 23 лютого 2022 року, дозволяє висновувати про неоднозначність позиції законодавця у вирішенні окресленого питання.

Зокрема, законопроектом, з одного боку, надається право на придбання у власність короткоствольної вогнепальної зброї (пістолетів, оскільки придбання та використання револьверів забороняється), але з іншого – такі можливості надані лише обмеженій групі громадян (спортсменів) і фактично лише для використання для занять спортом, а не для самозахисту, оскільки зберігання такої зброї передбачено лише в стрілецькому тирі або на стрільбищі; надання травматичної зброї пропонується обмежити; транспортування зброї має відбуватися з розрядженими магазинами, що унеможливило застосування зброї під час необхідної оборони; персоналу охорони, дозволяється протидіяти можливому збройному нападу, використовуючи лише довгоствольну вогнепальну гладкоствольну зброю, тобто, мисливські рушниці, що призначені для стрільби дробом і спеціальними кулями на порівняно короткі відстані, при цьому, не дозволяється навіть використання травматичної зброї [7, с. 105]. Таким чином, аналіз коментованого законопроекту дозволяє висновувати про небажання законодавця використовувати принциповий підхід до спрощення

обігу вогнепальної зброї невійськового призначення серед цивільних осіб. А відтак, багато питань в окресленій сфері суспільних відносин відзначаються своєю невіршеністю.

Разом з тим, реалізація державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, передбачає необхідність вироблення науково обґрунтованого адміністративно-правового механізму, наділеного відповідними засобами, спрямованими на врегулювання адміністративно-правових відносин у сфері обігу зброї. При цьому, серед суб'єктів, залучених до реалізації цих відносин, територіальні органи Національної поліції посідають центральне місце, оскільки відповідно до статті 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліція наділена повноваженнями щодо здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ; здійснення у визначеному законодавством порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин.

Крім того, згідно статті 26 цього ж закону, поліція засобами інформаційно-комунікаційної системи наповнює та підтримує в актуальному стані реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно: зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї; викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася [8].

Таким чином, територіальні органи Національної поліції виконують важливу правоохоронну функцію, пов'язану із здійсненням контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Звертаючись до контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, як наукової проблеми, варто підкреслити, що вказаний напрямок наукового пошуку неодноразово виступав предметом наукових досліджень, в тому числі, й у працях фахівців у галузі адміністративного права.

Аналіз адміністративно-правових досліджень у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення дозволив зробити висновок, що в переважній більшості наукових робіт вчені-адміністративісти спрямували зусилля на з'ясування поняття «зброя» та похідних від неї дефініцій, які позначають зброю різних видів та модифікацій.

Наприклад, О.М. Бокій доволі влучно зазначає, що визначення у законодавстві поняття «зброя» є одним із головних завдань адміністративно-правового режиму обігу зброї. При цьому, основною ознакою має бути не просто можливість, а саме конструктивне призначення даних виробів для ураження живої чи іншої цілі, тобто нанесення тілесних ушкоджень, знищення супротивника, тимчасове позбавлення можливості чинити опір, вивід з ладу техніки, руйнування споруд. Отже, неприпустимим є приєднання до зброї предметів, які теоретично можуть завдати шкоди, але мають інше функціональне призначення (будівельні, сигнальні пристрої та ін.) [9, с. 15]. Заслужують на підтримку пропозиції О.М. Бокій щодо правового визначення різних видів зброї, таких як: «колекційна», «антикварна», «історична» та ін. Щоправда, пропозиція автора щодо введення в законодавство поняття не смертальної зброї, на нашу думку, є недостатньо аргументованим. З одного боку, варто констатувати, що на теперішній час у спеціальному законодавстві щодо обігу зброї, дійсно, відсутнє поняття не смертальної зброї, рівно як і інших її видів.

Зокрема, Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертальної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджена наказом МВС

України від 21 серпня 1998 року № 622 (далі – наказ № 622) [10], не містить не тільки поняття вищевказаних різновидів зброї, а й взагалі не дає розуміння, що ж вважати, власне, зброєю.

Поряд з цим, у коментованій Інструкції нормотворець використовує словосполучення «несмертельна дія», в контексті позначення металевих снарядів несмертельної дії, що також не дає повного уявлення про розуміння їх сутності.

Обґрунтованим та логічним є визначення обігу зброї, сформульоване С.П. Параницею у дисертаційному дослідженні «Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами», як комплексу юридично значущих дій зі зброєю та видів діяльності щодо зброї. До переліку юридично значущих дій зі зброєю та видів діяльності щодо зброї, на думку автора, належать: виробництво, реалізація, передача, нагородження, придбання, зберігання, облік, користування, носіння, застосування, використання, перевезення, транзитне перевезення, утилізація, колекціонування, експорт, імпорт. Ці дії або види діяльності можуть здійснюватись як поодиночі, так і разом [11, с. 13].

Разом з тим, доволі дискусійним є твердження С.П. Параниці, сформульоване вперше, відповідно до якого адміністративно-правове регулювання обігу зброї є сукупністю нормативно-правових актів, які унормовують право людини на придбання, зберігання, носіння, володіння, застосування і використання зброї та становлять самостійний адміністративно-правовий інститут.

Уявляється, що адміністративно-правове регулювання будь-якої сфери суспільних відносин, передовсім, має ототожнюватися із здійсненням цілеспрямованого організуючого впливу органів виконавчої влади на певну галузь публічного управління. Аналогічну думку, наприклад, висловлює й П.С. Покатаєв у докторській дисертації на тему «Адміністративно-правове регулювання сфери благоустрою населених пунктів», формулюючи визначення адміністративно-правового регулювання у сфері благоустрою населених

пунктів, як сукупності юридичних засобів та прийомів, завдяки яким здійснюється державно-владний вплив органів державної влади та місцевого самоврядування для впорядкування суспільних відносин у сфері благоустрою й створення умов щодо раціонального використання території населеного пункту, належного її утримання та охорони, створення умов для захисту довкілля й забезпечення комфортних і безпечних умов перебування на цій території людини [12, с. 8].

Відтак, посилення С.П. Параниці на сукупність нормативно-правових актів, скоріше, варто сприймати в якості адміністративно-правового забезпечення діяльності, пов'язаної з обігом зброї, а ніж із регулюванням цих відносин.

Окремі питання щодо вдосконалення адміністративно-юрисдикційної діяльності територіальних органів Національної поліції, в частині притягнення до адміністративної відповідальності за порушення реєстрації зброї, проаналізовані в дисертаційному дослідженні А.А. Чепіжко на тему: «Адміністративні послуги МВС у сфері ліцензування об'єктів дозвільної системи». Вчена доходить слушного висновку про необхідність внесення доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку із введенням на території України широкомасштабної війни армії рф, доповнивши ч. 1 статті 192 КУпАП нормами, які виключають відповідальність за порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і правил взяття її на облік, за умови перебування порушників на тимчасово окупованій території або ж за кордоном [13, с. 214]. Зазначена пропозиція уявляється нами своєчасною та обґрунтованою, зважаючи на те, що правове регулювання обліку вогнепальної зброї, яка залишилась на тимчасово окупованій території України та механізм притягнення до адміністративної відповідальності за порушення обліку такої зброї досі залишаються поза увагою суб'єктів нормотворення.

Крім цього, проблеми адміністративно-правового забезпечення обігу вогнепальної зброї знайшли відображення у низці наукових публікацій [14-17],

в яких дослідники зосередили увагу на аналізі: правових аспектів легалізації обігу та застосування цивільними особами вогнепальної зброї для відсічі збройної агресії Російської Федерації; змісту адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї; особливостей здійснення контролю поліцією за обігом вогнепальної зброї в умовах воєнного стану; сучасного стану нормативно-правового регулювання відносин у сфері обігу зброї; особливостей правового регулювання обігу зброї в умовах дії надзвичайних адміністративно-правових режимів, і т.д.

Проте, одним із перших сучасних монографічних досліджень, в якому проведено ґрунтовний аналіз контрольних-наглядних процедур щодо реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, є докторське дисертаційне дослідження Т.А. Шумейко на тему: «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні».

Зокрема, у вказаній дисертаційній роботі авторкою розкрито сутність та надано характеристику контрольних-наглядних процедур реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Доведено, що таким процедурам притаманні наступні особливості: 1) вони є адміністративними процедурами й основним елементом контрольного процесу у сфері обігу зброї; 2) їх об'єктом є: суб'єкти, що діють у сфері обігу зброї; елементи у сфері обігу зброї (зброю, її основні частини; боєприпаси; стрілецькі тири, сховища, де зберігається зброя, магазини зброї); 3) їх предмет має такі умовні групи: а) предмет, що стосується дотримання правопорядку у сфері (внутрішній контроль на об'єктах дозвільної системи, додержання порядку виготовлення зброї тощо); б) предмет, що стосується реагування на виявлені факти порушення правопорядку у сфері (службові розслідування за випадком крадіжки зброї, що знаходяться на обліку органів поліції; усунення виявлених порушень у сфері); в) предмет контролю, що стосується виявлення ризиків та інших негативних факторів дотримання правопорядку у сфері (дозволи; бланки дозволів; картотеки власників зброї; приміщення, у яких розміщена зброя); 4) вони є імперативними й об'єктивують превентивну роботу в зазначеній сфері); 5) мають переважно

безперервний (систематичний) характер, а в межах контролю – періодичний характер; б) їх здійснюють суб'єкти владних повноважень, на яких законодавство покладає відповідний обов'язок (безпосередньо – УП ЦОУП, УП ГУНП; опосередковано – ДСНС України); 7) виявляються в особливих формах об'єктивації: а) суто превентивної діяльності; б) реагувальної діяльності; 8) унаслідок об'єктивації обумовлюють відповідні юридичні наслідки [18, с. 28].

Разом з тим, аналіз окреслених наукових досліджень у сфері адміністративно-правового забезпечення праввідносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення дозволяє дійти висновку про наявність низки нерозкритих питань, як теоретичного, так і прикладного характеру.

Зокрема, й дотепер на теоретико-правовому рівні не визначено поняття контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; несистематизованою залишається сукупність суб'єктів забезпечення контрольної діяльності в окресленій сфері суспільних відносин; не визначено місце територіальних органів Національної поліції в числі вищевказаних суб'єктів, оскільки й дотепер не розкритим на теоретичному рівні є адміністративно-правовий статус спеціально уповноважених структурних підрозділів територіальних органів Національної поліції, відповідальних за здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; правове регулювання обігу вогнепальної зброї невійськового призначення залишається вкрай застарілим, а відтак – неефективним. Наприклад, відверто дискримінаційний характер має норма, яка встановлює віковий ценз щодо придбання громадянами окремих видів вогнепальної зброї невійськового призначення; варто констатувати відсутність спеціального закону, спрямованого на врегулювання адміністративних праввідносин у сфері контролю за обігом різних видів зброї, а також визначення прав та обов'язків громадян у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення; не сформованим та не впровадженим у діяльність правоохоронних органів дотепер залишається Єдиний державний реєстр цивільної вогнепальної зброї, і т.д.

Таким чином, численні теоретико-правові питання адміністративно-правового забезпечення контролю територіальних органів Національної поліції за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення залишились поза увагою фахівців у галузі адміністративного права та суб'єктів нормотворення, що й обумовлює важливість та своєчасність цього дослідження. Проте, з'ясування сутності контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції вважаємо за доцільне розпочати з аналізу наукових підходів щодо розуміння контролю в публічному адмініструванні.

Термін «контроль» має французьке походження («controle»), та означає перевірку або спостереження з метою здійснення перевірки. Проте, більш глибокий аналіз поняття «контроль» дозволяє висновувати про його ширше етимологічне значення. Так, американський словник, тлумачить термін «контроль» як здійснення домінуючого впливу, «здійснення влади, керувати» (exercise authority, Direct, command) [19, с. 63].

Контроль виступає важливою ознакою змісту державного управління, а відтак є явищем багатогранним та різноплановим. Це дає підстави розглядати його у наукових колах, як: управлінську функцію Середя В.В., Кісіль З.Р., Кісіль Р.В. [20, с. 251]; О. Ф. Андрійко [21, с. 430]; О. Ю. Піддубний [22, с. 16]; процес спостереження за станом дотримання законності та дисципліни в публічному управлінні Т. С. Голоднова [23, с. 21]; спосіб та засіб забезпечення законності і дисципліни в процесі здійснення державної виконавчої влади В. І. Курило [24, с. 13]; Світличний О. П.; важливу складову владно-управлінської діяльності тощо [25, с. 152].

Численні теоретико-методологічні підходи до визначення сутності контролю в публічному управлінні дозволяє твердити, що науковці, як правило, розкривають окремі елементи цього способу забезпечення законності, керуючись, на думку О.Ф. Андрійко, своїм власним розумінням досліджуваного правового явища [26, с. 10]. Однак, різноманітність численних підходів до визначення контролю в публічному управлінні, не викликає суттєвих

розбіжностей у їх змісті, не протирічить правовій природі контролю, який виступає способом забезпечення законності та дисципліни [27, с. 343].

Виходячи з того, що в сучасній юридичній літературі контроль інтерпретується в якості важливого засобу забезпечення законності та дисципліни в публічному управлінні, у контексті цього дослідження контроль уявляється автором, як правова форма здійснення публічного адміністрування посадовими особами територіальних органів Національної поліції України, реалізація якої спрямована на забезпечення законності під час обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Спираючись на наукові умовиводи щодо сутності контролю в публічному управлінні [26, с. 16], можемо припустити, що зазначений правовий феномен володіє низкою специфічних ознак, в контексті діяльності територіальних органів Національної поліції щодо забезпечення контролю за дотриманням законності в процесі обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, а саме:

- 1) контрольна функція територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення реалізується спеціально утвореними підрозділами – відділами (відділеннями, секторами) контролю за обігом зброї, шляхом наділення посадових осіб цих підрозділів спеціальними контрольними повноваженнями;
- 2) правовий статус підрозділів контролю за обігом зброї Національної поліції врегульований нормами адміністративного права, а структура нормативно-правового забезпечення у цій сфері публічного управління є триступеневою, оскільки включає закони, підзаконні правові акти Президента та Кабінету Міністрів України та регуляторні відомчі правові акти Міністерства внутрішніх справ;
- 3) мета здійснення контролю за обігом зброї полягає у забезпеченні законності діяльності фізичних та юридичних осіб щодо виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї невійськового призначення;
- 4) контрольна діяльність щодо обігу вогнепальної зброї невійськового призначення являє собою різновид позитивної адміністративно-процесуальної діяльності уповноважених посадових осіб

територіальних органів Національної поліції, яка виражається в сукупності послідовно здійснюваних процесуальних дій, визначених у науковій літературі як стадії, такі як: порушення контрольного провадження (інформаційна стадія); розгляд контрольної справи (аналітична стадія); прийняття та виконання рішення (стадія коригування); оскарження прийнятого рішення; 5) предметом зазначеного різновиду контролю з боку територіальних органів Національної поліції виступає специфічний різновид зброї, в якій для викидання снаряду (міни, кулі) з каналу ствола використовується сила тиску газів, що утворюються при згорянні металюї вибухової речовини (пороху) або спеціальних горючих сумішей; 6) прийняті за результатами контролю рішення оформлюються в офіційних документах – актах застосування права, які створюють для підконтрольних об'єктів юридичні наслідки, а виключними повноваженнями щодо видання цих документів наділені посадові особи територіальних органів Національної поліції.

Характеризуючи стан наукової дискусії стосовно вирішення проблеми адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції, варто наголосити на високому ступені рівня обговорення цього питання серед фахівців у галузі адміністративного права, що, передовсім, пояснюється наявністю прогалин, які стосуються нормативного закріплення поняттєво-категоріального апарату у вказаній сфері суспільних відносин.

На підтвердження цього факту варто проаналізувати низку законів України, які врегульовують окремі питання обігу вогнепальної зброї невійськового призначення в нашій державі.

Зокрема, Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», спрямований на врегулювання порядку застосування громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, вогнепальної зброї та боєприпасів, з метою відсічі та стримування збройної агресії росії та/або інших держав [28].

Аналіз коментованого законодавчого акту дозволяє виокремити низку нерегульованих його нормами принципів положень.

Наприклад, із змісту статті 1 вищевказаного Закону випливає, що основною метою наділення громадян України правом володіння та застосування вогнепальної зброї слугує відсіч та стримування збройної агресії росії проти України. Іншими словами, правом щодо володіння та застосування вогнепальної зброї наділені не всі цивільні особи, а тільки ті з них, які задіяні до відсічі та стримування збройної агресії рф, що суттєво звужує перелік суб'єктів, які мають право користування вогнепальною зброєю.

Також, відповідно до статті 2 цього ж Закону, застосування цивільними особами вогнепальної зброї, отриманої відповідно до цього Закону, здійснюється аналогічно до застосування зброї військовослужбовцями під час виконання ними завдань щодо відсічі збройної агресії проти України в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України. Водночас, на думку дисертанта, словосполучення «вогнепальної зброї, отриманої відповідно до цього Закону», є некоректним, оскільки чинний законодавчий акт не визначає а ні підстави, ні порядок отримання вогнепальної зброї відповідними суб'єктами.

Крім того, у тексті вищевказаного закону використовується словосполучення «вогнепальна зброя», без позначення її призначення в якості військової чи невійськової, що створює правову невизначеність, в частині різновидів вогнепальної зброї, яка, відповідно до цього Закону, може бути закріплена за цивільними особами. Частково зазначене питання знайшло відображення у статті 4 цього Закону, яка наділяє громадян України правом застосування, в тому числі, власної нагородної зброї, спортивної зброї (пістолетів, револьверів, гвинтівок, гладкоствольних рушниць), мисливської нарізної, гладкоствольної чи комбінованої зброї та бойових припасів до вказаних видів зброї.

Також, варто звернути увагу на сферу дії коментованого законодавчого акту, який, фактично, врегульовує суспільні відносини виключно у сфері застосування вогнепальної зброї обмеженого кола цивільних осіб, з метою відсічі

та стримування збройної агресії РФ проти України, що суттєво звужує сферу суспільних відносин щодо обігу вогнепальної зброї, в частині її виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання.

Висновок щодо спеціального статусу цивільних осіб, які наділені правом застосування вогнепальної зброї згідно коментованого Закону впливає з Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. № 448 (далі – Порядок застосування зброї) [29], яким визначено: а) підстави для застосування вогнепальної зброї; б) порядок інформування вищестоячого командира про факт застосування вогнепальної зброї.

Так, відповідно до пункту 4 Порядку застосування зброї, під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії проти України у період дії воєнного стану цивільні особи мають право застосовувати вогнепальну зброю для:

- відбиття нападу або запобігання загрозі нападу на військові та/або цивільні об'єкти, що охороняються;
- запобігання вчиненню та/або припинення протиправних дій чи діяльності осіб, причетних до збройної агресії;
- звільнення захоплених військових та/або цивільних об'єктів або запобігання (перешкоджання) такому захопленню;
- знищення зброї, бойової техніки, транспортних або технічних засобів, які перебувають у користуванні осіб, причетних до збройної агресії;
- захисту цивільних осіб, військових та/або цивільних об'єктів від нападу;
- запобігання та/або припинення діяльності, затримання, роззброєння або знешкодження осіб, причетних до збройної агресії;
- припинення дій осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення;
- припинення дій осіб, які перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до виконання завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану;

– відбиття нападу на осіб, залучених до виконання завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, або інших осіб, у разі виникнення загрози їх життю чи здоров'ю.

Крім цього, відповідно до пункту 6 Порядку застосування зброї, цивільні особи під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії проти України у період дії воєнного стану мають право самостійно приймати рішення про застосування вогнепальної зброї відповідно до вимог цього Порядку з подальшим обов'язковим повідомленням відповідному командирі з'єднання, військової частини і підрозділу Збройних Сил та/або правоохоронного органу у разі: індивідуальної самооборони; захисту життя і здоров'я інших осіб.

Водночас, під час підготовки Порядку застосування зброї, формування вичерпного поняттєво-категоріального апарату також залишилось поза увагою нормотворців, які обмежились лише визначенням таких термінологічних конструкцій, як: «застосування вогнепальної зброї», «індивідуальна самооборона», «самооборона».

Разом з тим, в процесі характеристики Порядку застосування зброї, першочергового значення набувають питання щодо необхідності нормативного визначення адміністративно-правового статусу цивільних осіб, наділених правом щодо застосування вогнепальної зброї, вичерпного переліку видів вогнепальної зброї, правом застосування якої наділені відповідні цивільні особи, механізму реалізації контрольної діяльності за такими цивільними особами і т.д.

Отже, підбиваючи підсумки цього дослідження, вважаємо за доцільне зробити наступні висновки:

1. Варто констатувати, що не зважаючи на доволі тривалу дискусію стосовно вирішення проблеми адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, серед теоретиків права не вироблено однозначної позиції за низкою ключових напрямків наукового пошуку. Зокрема, й дотепер на теоретико-правовому рівні не визначено поняття контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; несистематизованою залишається сукупність суб'єктів

забезпечення контрольної діяльності в окресленій сфері суспільних відносин; не визначено місце територіальних органів Національної поліції в числі вищевказаних суб'єктів, оскільки й дотепер не розкритим на теоретичному рівні є адміністративно-правовий статус спеціально уповноважених структурних підрозділів територіальних органів Національної поліції, відповідальних за здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; правове регулювання обігу вогнепальної зброї невійськового призначення залишається вкрай застарілим, а відтак – неефективним; варто констатувати відсутність спеціального закону, спрямованого на врегулювання адміністративних правовідносин у сфері контролю за обігом різних видів зброї, а також визначення прав та обов'язків громадян у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення; не сформованим та не впровадженим у діяльність правоохоронних органів дотепер залишається Єдиний державний реєстр цивільної вогнепальної зброї, і т.д.

2. Контроль за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції представлений автором в якості важливої функції адміністративної діяльності спеціально утворених в структурі Національної поліції та наділених контрольними-наглядними повноваженнями органів (посадових осіб), діяльність яких спрямована на перевірку дотримання підконтрольними суб'єктами вимог законодавчих актів під час виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї невійськового призначення, що перебуває у власності фізичних та юридичних осіб у порядку, визначеному законом.

3. В процесі підготовки дослідження, дисертантом виокремлено ознаки контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції, до числа яких віднесено: 1) контрольна функція територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення реалізується спеціально утвореними підрозділами – відділами (відділеннями, секторами) контролю за обігом зброї, шляхом наділення посадових осіб цих підрозділів спеціальними

контрольно-наглядовими повноваженнями; 2) правовий статус підрозділів контролю за обігом зброї Національної поліції врегульований нормами адміністративного права, а структура нормативно-правового забезпечення у цій сфері публічного управління є тріступеневою, оскільки включає закони, підзаконні правові акти Президента та Кабінету Міністрів України та регуляторні відомчі правові акти Міністерства внутрішніх справ; 3) мета здійснення контролю за обігом зброї полягає у забезпеченні законності діяльності фізичних та юридичних осіб щодо виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї невійськового призначення; 4) контрольна діяльність щодо обігу вогнепальної зброї невійськового призначення являє собою різновид позитивної адміністративно-процесуальної діяльності уповноважених посадових осіб територіальних органів Національної поліції, яка виражається в сукупності послідовно здійснюваних процесуальних дій, визначених у науковій літературі як стадії, такі як: порушення контрольного провадження (інформаційна стадія); розгляд контрольної справи (аналітична стадія); прийняття та виконання рішення (стадія коригування); оскарження прийнятого рішення; 5) предметом зазначеного різновиду контролю з боку територіальних органів Національної поліції виступає специфічний різновид зброї, в якій для викидання снаряду з каналу ствола використовується сила тиску газів, що утворюються при згорянні металюї вибухової речовини (пороху) або спеціальних горючих сумішей; 6) прийняті за результатами контролю рішення оформлюються в офіційних документах – актах застосування права, які створюють для підконтрольних об'єктів юридичні наслідки, а виключними повноваженнями щодо видання цих документів наділені посадові особи територіальних органів Національної поліції.

1.2. Місце територіальних органів Національної поліції України в системі суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення

Адміністративні правовідносини у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення характеризуються наявністю певного кола суб'єктів публічного адміністрування, залучених до вищевказаного напрямку державної політики. Проте, ефективність діяльності у сфері обігу зброї безпосередньо залежить не від кількості суб'єктів публічного адміністрування, залучених до цього процесу, а від рівня їх систематизованості та упорядкованості правовідносин, учасниками яких ці суб'єкти виступають.

Розпорошеність та організаційна несистематизованість суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення підтверджується й провідними фахівцями у галузі адміністративного права. Зокрема, Є.А. Кобрусєва переконана, що діяльність із реалізації дозвільної системи здійснюється великою кількістю суб'єктів, які є відмінними між собою за організаційною структурою, державно-владними повноваженнями та відповідним правовим статусом [30, с. 114].

В юридичній літературі пропонується поділяти суб'єктів дозвільної системи залежно від обсягу державно-владних повноважень суб'єктів на три категорії: 1) Президент, Кабінет Міністрів, окремі центральні органи виконавчої влади (наприклад, МВС, МОЗ та ін.). Президент України та зазначені органи виконавчої влади на-ділені юридично-владними повноваженнями щодо прийняття нормативно-правових актів у сфері функціонування дозвільної системи; 2) уповноважені державою органи, наділені юридично-владними повноваженнями щодо видачі дозволів на право здійснення діяльності, пов'язаної з обігом спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також на відкриття і функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій та нагляду за виконанням підконтрольними суб'єктами покладених на них обов'язків; 3) фізичні та юридичні особи, які, відповідно до чинного

законодавства, отримали дозвіл на здійснення дозвільної діяльності. До них, зокрема, треба віднести: міністерства й інші центральні органи виконавчої влади; підприємства, установи, організації та господарські об'єднання, фізичних осіб - підприємців і громадян України та іноземців [31, с. 112-113].

Необхідність якнайшвидшого упорядкування системи суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та визначення місця в їх числі територіальних органів Національної поліції обґрунтовує й М.В. Шиленко, який висновує, що процес побудови незалежної правової держави передбачає наявність цілісної та ефективної системи органів державної влади, які покликані забезпечувати виконання завдань та функцій держави через управлінський механізм, наділений владними повноваженнями [32, с. 97]. Іншими словами, цілісність, ефективність та систематизованість суб'єктів публічного адміністрування, центральне місце серед яких посідають територіальні органи Національної поліції, безпосередньо впливає на ступінь організованості адміністративних правовідносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Суб'єкти є одним з найголовніших елементів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, що є цілком закономірним, адже суб'єкт (у загально-правовому значенні) – це: 1) «даність, яка виникає в силу закону та відповідно до закону» [33, с. 109]; 2) «особа яка є носієм суб'єктивних прав і юридичних обов'язків як результат індивідуалізованої вольової активності в забезпеченні реалізації власного інтересу в суспільних відносинах» [33, с. 111]. Причому, на думку Н. В. Дараганової, суб'єктом адміністративного права є «одна зі сторін публічної управлінської діяльності, учасник управлінських відносин, наділений законодавством правами, обов'язками, повноваженнями, компетенцією, відповідальністю, здатністю вступати в адміністративно-правові відносини» [34, с. 207].

Спираючись на висловлене твердження, можна припустити, що систематизація суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового

призначення здійснюється як на рівні правового регулювання, так і в теорії права.

Зокрема, правове визначення системи суб'єктів обігу цивільної вогнепальної зброї знайшло відображення у Положенні про функціональну підсистему «Єдиний реєстр зброї» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, затвердженому наказом МВС України від 10.01.2022 № 2, відповідно до пункту 6 якого суб'єктами ЄРЗ виступають: 1) Міністерство внутрішніх справ України; 2) Національна поліція України; 3) Головний сервісний центр МВС; 4) Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України (Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України та науково-дослідні експертно-криміналістичні центри; 5) Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України; 6) державне підприємство, яке належить до сфери управління МВС; 7) особи, яким в установленому порядку надано право доступу до ЄРЗ для реалізації визначених законодавством повноважень, пов'язаних з обігом предметів та поводженням з вибуховими матеріалами [35]. Коментованим Положенням також визначено функції та повноваження вищевказаних суб'єктів контролю за обігом вогнепальної цивільної зброї.

Але, в той же час, на теоретичному рівні наявність триваючої дискусії щодо визначення переліку суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення підкреслює неоднозначність досліджуваної проблеми.

Наприклад, за влучним твердженням Т.А. Шумейко, сучасна система суб'єктів адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї та їх правовий статус залишаються недослідженими навіть на рівні окремої статті [18, с. 168]. Правовий статус окремих суб'єктів цього правового механізму вже розглядали українські юристи-адміністративісти, серед яких: С. В. Діденко [36], Ю. П. Жванко [37], В. І. Курило [38], В. Е. Нечаєв [39], А. С. Нерсесян [40], А. Є. Фоменко [41] та інші науковці. Відтак, з причини недостатньої наукової розробленості питання щодо

характеристики суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та визначення серед них місця територіальних органів Національної поліції, вважаємо за доцільне більш докладно зупинитися на окресленому питанні.

При цьому, спираючись на попередні висновки науковців про те, що до контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення залучені суб'єкти публічного адміністрування, дослідницький інтерес викликає з'ясування питання про сутність публічного адміністрування як ключової категорії адміністративного права.

Найбільш розповсюджена наукова позиція має загальний характер, оскільки репрезентує суб'єктів публічного адміністрування в якості суб'єктів адміністративного права, наділених правовим статусом суб'єктів публічного адміністрування [42]. Думається, що окреслена позиція потребує уточнення, адже не розкриває усіх характерних рис, властивих вказаній категорії суб'єктів.

На думку провідного фахівця в галузі адміністративного права В.В. Терещука, розуміння публічного адміністрування найбільш точно розкривається через представлення його у якості процесу, зокрема, як діяльності повноважних суб'єктів щодо надання приватним особам адміністративних послуг та/або здійснення публічного управління в інтересах держави й суспільства. Ідеться про: 1) «суб'єктів публічної адміністрації, систему яких доцільно розуміти в широкому контексті – органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також атипові суб'єкти, котрі мають повноцінний статус суб'єкта публічного адміністрування»; 2) «суб'єктів, котрі виконують окремі функції суб'єкта публічного адміністрування, не набуваючи правового статусу цих суб'єктів (суб'єкти делегованих публічних повноважень)» [43, с. 388]. До «атипових» суб'єктів належать національні комісії регулювання природних монополій, а також установи (заклади) публічного права, фонди публічного права [44, с. 115].

Спираючись на сформульовану В.В. Терещуком гіпотезу, перелік суб'єктів публічного адміністрування у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї

невійськового призначення, включає доволі широке коло органів та посадових осіб, що й зумовило доцільність їх поділу на внутрішньоорганізаційні та зовнішньоорганізаційні.

При цьому, під час розкриття переліку та структури внутрішньоорганізаційних суб'єктів контролю за обігом зброї, варто виходити з наукових та правових джерел, які визначають систему та повноваження Національної поліції України.

У довідковій літературі термін «система» розуміється в якості певної класифікації; взаємозв'язку складових елементів єдиного цілого та їх взаєморозміщення; організації будь-чого [45, с. 208]. Дещо узагальнено визначає поняття системи І.С. Худоба, який вважає систему стійкою сукупністю залежних та впорядкованих певним чином складових однієї системи, при цьому елементи системи взаємодіють як між собою, так і з середовищем; сукупність елементів цілого, які мають чітке розмежування між собою та займають чітко визначені місця у цілому [46, с. 62-63].

Систематизація, як наукова категорія, у багатьох джерелах розглядається в контексті наукової дискусії, спрямованої на з'ясування співвідношення системи права та системи законодавства.

На думку деяких науковців, поняття системи права не варто ототожнювати з поняттям системи законодавства. Остання являє собою сукупність законів та підзаконних нормативних актів, які є формою вираження юридичних норм. У юридичній енциклопедичній літературі систематизація визначається як упорядкування законодавства, приведення його до внутрішньо узгодженої системи [47, с. 489].

На переконання авторського колективу монографії «Систематизація законодавства України», основним завданням систематизації законодавства є його упорядкування, структурне оновлення, визначення пріоритетних напрямів розвитку, вдосконалення процесу підготовки та прийняття законів, механізму їхнього виконання. Важливим напрямом систематизації є виявлення та відміна актів, що суперечать Конституції та конституційним законам [48, с. 2].

С. Соляр цілком обґрунтовано зазначає, що систематизація являє собою процес упорядкування правових актів (як законодавчого, так і підзаконного характеру), предметом регулювання яких є суспільні відносини у сфері об'єднання громадян у внутрішньо погоджену систему з метою усунення протиріч, створення більш ефективного правового регулювання [49, с. 38].

В Законі України «Про Національну поліцію» низка статей безпосередньо присвячена врегулюванню системи цього центрального органу виконавчої влади [8]. Так, відповідно до статті 1 коментованого Закону, Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Крім того, відповідно до статті 13 цього ж Закону, визначено загальну систему Національної поліції, яку складають: 1) центральний орган управління поліції; 2) територіальні органи поліції.

У складі поліції функціонують: 1) кримінальна поліція; 2) патрульна поліція; 3) органи досудового розслідування; 4) поліція охорони; 5) спеціальна поліція; 6) поліція особливого призначення; 7) інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ.

С.В. Діденко цілком влучно підмічає, що однією з ключових особливостей, які відрізняють внутрішньоорганізаційних суб'єктів від зовнішніх, є подвійний адміністративно-правовий статус посадових осіб територіальних органів Національної поліції, які, з одного боку, мають право на зберігання, носіння та застосування вогнепальної зброї, з іншого боку, поліція є основним суб'єктом публічної адміністрації, яка здійснює адміністративні режимні дії у сфері здійснення контролю за обігом зброї, що знаходиться в цивільних осіб, зокрема щодо надання сервісних послуг (видача та анулювання дозволів), забезпечення максимального контролю за дотриманням режиму обігу зброї, протидія

незаконному обігу зброї та її безпідставному застосуванню шляхом використання законодавчо прописаних процедур» [36, с. 91].

Тож, спираючись на норми Закону України «Про Національну поліцію», можемо припустити, що в структурі територіальних органів Національної поліції функціонують декілька підрозділів, які виконують функції щодо контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення а саме: а) підрозділи контролю за обігом зброї; б) підрозділи превентивної діяльності; в) патрульна поліція; г) підрозділи організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування.

При цьому, загальна характеристика функціонального призначення цих підрозділів дозволяє констатувати, що для одних із них контроль за обігом зброї є основною функцією службової діяльності поліції (підрозділи контролю за обігом зброї), для інших – допоміжною (дільничні офіцери поліції, поліцейські офіцери громади, працівники чергової служби).

Крім цього, можемо виділити й інші критерії, які дозволяють систематизувати суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які входять до структури Національної поліції.

Зокрема,

- за організаційним положенням в структурі Національної поліції вищевказані суб'єкти диференціюються на тих, що а) наділені статусом міжрегіональних територіальних органів; б) включені до структури Головних управлінь Національної поліції;

- за обсягом компетенції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, суб'єкти а) загальної та б) спеціальної компетенції;

- за видами зброї, які слугують об'єктами контролю з боку територіальних органів Національної поліції: а) автоматична вогнепальна зброя; б) гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя (травматична); в) короткоствольна вогнепальна зброя; г) довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя; д) довгоствольна вогнепальна нарізна і комбінована вогнепальна зброя;

- за способом забезпечення законності посадовими особами територіальних органів Національної поліції: а) контроль; б) нагляд.

Разом з тим, визначення місця територіальних органів Національної поліції в системі суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, стає можливим за допомогою характеристики тих із них, які, хоча і не входять до структури Національної поліції, але ж взаємодіють із територіальними органами Національної поліції у вказаній сфері публічного управління.

У цьому контексті, структурування зазначеної групи суб'єктів варто здійснювати шляхом їх поділу на: а) вищі органи державної влади; б) центральні органи виконавчої влади та їх структурні підрозділи; в) місцеві органи виконавчої влади. Отже, характеристика вищевказаних публічно-владних інституцій та визначення напрямків їх взаємодії з територіальними органами Національної поліції дозволить визначити місце останніх в системі суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Верховна Рада України, відповідно до Конституції, є єдиним органом законодавчої влади в Україні [50]. Розкриваючи зміст повноважень Верховної Ради у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, варто звернути увагу на такі напрямки діяльності Парламенту, як: 1) прийняття законів; 2) затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля; 3) затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України.

Характеризуючи законотворчу діяльність українського Парламенту, слід звернути увагу на низку законопроектів у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які перебувають на розгляді у Верховній Раді України. Не занурюючись у історичні витоки законотворчої діяльності національного Парламенту у сфері обігу зброї, слід зазначити, що на теперішній час у Верховній Раді зареєстровано два законопроекти, а саме: Проект Закону

про право на цивільну вогнепальну зброю (реєстр. № 5708 від 25.06.2021) [6], та Проект Закону про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю (реєстр. № 5708-1 від 13.07.2021) [51].

Основний збройовий законопроект (реєстр. № 5708 від 25.06.2021), покликаний врегулювати суспільні відносини, що виникають в сфері реалізації права громадян та юридичних осіб в Україні на цивільну вогнепальну зброю, бойові припаси до неї, а також конструктивно схожі зі зброєю та бойовими припасами виробами, та визначає правовий режим власності на цивільну вогнепальну зброю, встановлює основні права та обов'язки фізичних і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, відчуження, носіння, транспортування, ремонту, застосування цивільної вогнепальної зброї, та бойових припасів до неї, а також інші суспільні відносини, що безпосередньо з цим пов'язані, у тому числі і відповідно до міжнародних зобов'язань України. Вимоги цього проекту закону не поширюються на придбання, зберігання, облік та використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів у Збройних Силах України, військових формуваннях створених відповідно до законодавства України, органах та навчальних закладах Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України [52, с. 38].

Альтернативний законопроект містить визначення 65 термінів і понять, проте не всі вони узгоджуються з визначенням відповідних термінів, якими оперує Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 р., до якого Україна приєдналася на підставі Закону від 02.04.2013 № 159-VII [53].

Разом з тим, подальший аналіз вищевказаних проектів дозволяє відзначити їх прогресивний характер з декількох причин, а саме:

По-перше, слід звернути увагу на фактичну відсутність на теперішній час спеціального законодавчого акту, спрямованого на врегулювання суспільних

відносин, в тому числі, й спрямованих на визначення механізму контрольно-наглядової діяльності, у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення. Одним із важливих аргументів щодо потреби в прийнятті Закону про цивільну вогнепальну зброю є імперативна норма Конституції України, а саме ч. 1 ст. 92, де визначено перелік сфер, регулювання яких здійснюється винятково законами України, з-поміж яких — правовий режим власності (п. 7). Вогнепальна зброя є об'єктом власності, на який поширюється особливий режим регулювання, який може бути здійснений винятково законом України [2].

По-друге, позитивною новелою коментованих законопроектів є застосування нових підходів до класифікації зброї (в тому числі й вогнепальної), які визначають її ідентифікацію не за цільовим призначенням (мисливська, спортивна, бойова), а за технічними властивостями (автоматична, довгоствольна, короткоствольна, гладкоствольна, нарізна тощо).

По-третє, важливе практичне значення має визначення у коментованих законопроектах дефінітивних конструкцій, які до теперішнього часу були взагалі відсутні серед об'єктів правового регулювання. Насамперед, йдеться про визначення таких понять, як: автоматична вогнепальна зброя, бойові припаси, вогнепальна зброя, гладкоствольна вогнепальна зброя, гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя (травматична), довгоствольна (довга) вогнепальна зброя, Єдиний державний реєстр вогнепальної зброї, і т.д.

По-четверте, в частині посилення контролю за обігом зброї, заслуговують на схвальну оцінку пропозиції суб'єкта законодавчої ініціативи, спрямовані на закріпленням за кожною одиницею зброї технічного паспорта (за аналогією з транспортними засобами), а також видачею посвідчення на право користування зброєю, дія якого матиме строковий характер.

Президент України, відповідно до статті 106 Конституції, виступає в якості гаранта: «державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина»; «реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та в Організації Північноатлантичного договору» [50].

Аналіз повноважень, наданих Президентіві України у сфері обігу зброї, дозволяє здійснити їх поділ на три групи, а саме: а) безпекові; б) кадрові; в) нормотворчі.

Безпекові повноваження Президента України випливають з пункту 17 та 18 частини 1 статті 106, а також частини 3 статті 107 Конституції, відповідно до яких Голова держави здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави. Крім цього, відповідно до пункту 1 частини 1 статті 106 Основного Закону, Президент України забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави.

Характеризуючи повноваження Президента України у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, варто наголосити на виключному праві гаранта Конституції, закріпленому в пункті 25 частини 1 статті 106 Основного Закону, щодо нагородження державними нагородами, встановлення президентських відзнак та нагородження ними.

У цьому контексті варто зосередити увагу на положеннях Указу Президента України від 29.04.1995 № 341/95 «Про заснування відзнаки Президента України "Іменна вогнепальна зброя"», відповідно до якого відзнаку Президента України "Іменна вогнепальна зброя" засновано для нагородження за особисті заслуги в забезпеченні обороноздатності України, недоторканності її державного кордону, підтримці високої бойової готовності військ, зміцненні національної безпеки, боротьбі зі злочинністю, захисті конституційних прав і свобод громадян, за бездоганну багаторічну службу, зразкове виконання військового та службового обов'язку, виявлені при цьому честь і доблесть [54].

Загальний аналіз безпекових повноважень Президента України дозволяє виокремити їх характерну особливість, яка полягає в тому, що реалізація цих повноважень створює передумови для прийняття управлінських рішень суб'єктами публічного адміністрування у сфері обігу усіх видів зброї, в тому числі й вогнепальної зброї невійськового призначення.

Кадрові повноваження Президента України безпосередньо випливають із п.п. 10, 14, 18 частини 1 статті 106 Основного Закону та полягають у виключному

праві Гаранта Конституції призначати на посади та звільняти з посад Голову Служби безпеки України, вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до Конституції.

Крім того, Президент України безпосередньо впливає на реалізацію кадрової політики в органах публічної служби, які мають безпосереднє відношення до спеціального обігу зброї військового та невійськового призначення, а отже впливає на кадрово-ресурсне забезпечення реалізації державної політики у сфері обігу зброї в окресленій частині [18, с. 172].

Підставою для реалізації нормотворчих повноважень Президентом України слугують положення п.п. 29, 30 частини 1 статті 106, частина 2 статті 94, а також частина 3 статті 106 Конституції України, які наділяють главу держави правом щодо видання указів та розпоряджень, які є обов'язковими для виконання на всій території України, зупинення дії актів Кабінету Міністрів України, з причини їх неконституційності, а також підписання прийнятих у встановленому порядку законів України, з можливістю їх ветоування. В окреслених вище повноваженнях Президента проявляється його спроможність впливати на якість законодавчої основи механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. Поряд з цим, наділення Президента України правом визначення законопроектів в якості невідкладних, відповідно до частини 2 статті 93 Конституції, мало б справити позитивний вплив щодо якнайшвидшого прийняття законопроектів, які визначають правові основи контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Одним із ключових суб'єктів у сфері організації здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення виступає Кабінет Міністрів України, який, відповідно до Конституції, наділений низкою повноважень у сфері забезпечення публічного порядку та безпеки, а саме: 1) забезпечує правопорядок і належний рівень безпеки людини в державі, з огляду на можливість: а) забезпечувати здійснення внутрішньої та зовнішньої політики (п. 1 ч. 1 ст. 116); вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини й громадянина (п. 2 ч. 1 ст. 116); здійснює заходи щодо забезпечення

обороздатності й національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю (п. 7 ч. 1 ст. 116) [50].

Аналіз вищевказаних конституційних положень дозволяє висновувати, що у сфері організації та здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, Кабінет Міністрів України виконує подвійну функцію: з одного боку, діяльність Уряду спрямована на реалізацію державної політики у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, а з іншого – з метою реалізації окресленого вектору публічного управління, Кабінет Міністрів України на рівні центральних органів виконавчої влади розробляє та забезпечує впровадження сукупності організаційно-правових заходів у вказаній сфері суспільних відносин.

На рівні центральних органів виконавчої влади, до системи зовнішньоорганізаційних суб'єктів, діяльність яких пов'язана із здійсненням контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, відноситься Міністерство внутрішніх справ та його структурні підрозділи.

Так, відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878, МВС України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах: 1) забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; 2) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні; 3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності; 4) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [55].

Характеристика функцій МВС України дозволяє висновувати, що реалізація державної політики у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення здійснюється як шляхом реалізації власних повноважень, так і через управління підпорядкованими органами публічного адміністрування.

Зокрема, у сфері реалізації власних повноважень МВС України:

1) узагальнює практику застосування законодавства у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення;

3) готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

4) готує в межах повноважень, передбачених законом, зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентіві України;

5) розробляє проекти державних програм з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, охорони державного кордону, захисту об'єктів і територій на випадок виникнення надзвичайних ситуацій, а також з питань міграції [55].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 № 1098 «Деякі питання надання підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби платних послуг» [56] та постанови Кабінету Міністрів України від 04.06.2007 № 795 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх

справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання» [57] можна виокремити наступні повноваження МВС України у сфері обігу зброї: 1) видача дозволів на придбання і перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів, інших предметів, на які поширюється дозвільна система (для юридичних та фізичних осіб); 2) видача дозволу на зберігання і носіння (реєстрація, перереєстрація) нагородної зброї; мисливської, холодної, пневматичної зброї, інших предметів, на які поширюється дозвільна система; 3) переоформлення зброї за місцем її обліку з одного власника на іншого; 4) видача дозволу на відкриття і функціонування об'єктів дозвільної системи, що працюють із вибуховими матеріалами, піротехнічних майстерень та інших об'єктів; 5) видача дублікатів документів дозвільного характеру у разі їх втрати або пошкодження; 6) видача ліцензій на виробництво і ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення та боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду; торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду

Разом з тим, реалізація Міністерством внутрішніх справ державної політики у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення здійснюється також через органи публічного адміністрування, які входять до сфери управління МВС України.

Так, відповідно до Положення про Експертну службу, затвердженого наказом МВС України від 03 листопада 2015 року № 1343 [58], Експертна служба МВС України є системою державних спеціалізованих установ, які належать до сфери управління МВС.

Завданнями Експертної служби МВС є:

1) забезпечення органів досудового розслідування, судових органів, інших державних органів, а також юридичних і фізичних осіб незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою;

2) проведення оцінки відповідності (випробування, сертифікації, інспектування) продукції, процесів і послуг; оцінки майна, майнових прав та здійснення професійної оціночної діяльності; огляду та експертного дослідження транспортних засобів і реєстраційних документів, що їх супроводжують; відстрілювання вогнепальної зброї та огляду її технічного стану та інших робіт у межах компетенції;

3) ведення криміналістичного обліку, організація належного використання інформаційних фондів;

4) організація та забезпечення відповідно до законодавства науково-дослідної діяльності, упровадження її результатів.

У контексті характеристики компетенції Експертної служби, уявляється безпідставною позиція В.В. Горбоноса, який визначає останню лише як учасника адміністративних правовідносин переважно в частині вирішення її функціонально-організаційних питань, що закріплені в низці законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, а їх реалізація забезпечується державою задля виконання загальної мети її діяльності – здійснення досудового розслідування й установлення істини в судових справах [59, с. 118]. Отже, В.В. Горбонос розглядає установлення істини в судових справах та здійснення досудового розслідування у якості загальної мети діяльності Експертної служби МВС, що на нашу думку, надто звужує компетенцію цього органу публічного адміністрування, зокрема, у сфері здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Спираючись на положення наказу МВС України № 1343/2015, варто констатувати, що Експертна служба МВС безпосередньо задіяна в реалізації державної політики у сфері обігу зброї. Так, відповідно до Положення, затвердженого вищевказаним наказом, Експертна служба МВС: проводить сертифікаційні та інші види випробувань, а також оцінку відповідності продукції, процесів та послуг (п.п. 11 п. 4); розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції з удосконалення законодавства й нормативно-правової бази (п.п. 12 п. 4). Додатково зауважимо, що, згідно з п. 1 розділу I Переліку,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 2007 року № 795, підрозділи Експертної служби на платній основі надають адміністративні послуги у формі «сертифікації зброї, конструктивно схожих із нею виробів, набоїв, виробів піротехнічних побутового призначення та феєрверків з видачею сертифікатів».

Також, відповідно до п.п. 2-4 п. 33, п. 36 розділу II вищевказаного Переліку передбачено, що зазначений суб'єкт також у межах своєї основної діяльності проводить: судову експертизу в цивільних і господарських справах, дослідження та оцінку на замовлення, а саме експертизи, дослідження холодної зброї, балістичні дослідження, дослідження технічного укріплення стрільбищ і тирів (різної складності); відстрілювання вогнепальної зброї (зокрема гладкоствольної мисливської та спортивної, стартової, вихолощеної, не смертельної дії, переробленої з військових зразків нарізної і комбінованої мисливської та спортивної), огляд її технічного стану [57].

Проте, лідируючими суб'єктами у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення в системі Міністерства внутрішніх справ виступають територіальні органи Національної поліції. Висловлена гіпотеза, передовсім, заснована на висновках науковців [60, с. 73-74], а також аналізі нормативно-правових актів у сфері обігу зброї, за результатами якого можна твердити, що територіальні органи НПУ, відповідно до Положення про дозвільну систему, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576, здійснюють:

- видачу дозволів на придбання і перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів, інших предметів, на які поширюється дозвільна система;
- видачу дозволів на зберігання і носіння: а) нагородної зброї; б) мисливської, холодної, пневматичної зброї, інших предметів, на які поширюється дозвільна система;
- переоформлення зброї за місцем її обліку з одного власника на іншого;

- видачу дозволів на відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи, що працюють з вибуховими матеріалами, піротехнічних майстерень та інших об'єктів [61].

Також, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 № 1000, територіальні органи Національної поліції здійснюють видачу ліцензії:

а) на виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, торгівлю вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду;

б) на виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж;

в) на провадження діяльності, пов'язаної з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами;

г) на провадження діяльності, пов'язаної з наданням послуг стрільбищами невійськового призначення та функціонування мисливських стендів [62].

Таким чином, система суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення має трирівневу структуру, яку складають: 1) вищі органи державної влади, в особі Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; 2) Міністерство внутрішніх справ, а також державні органи, які входять до сфери управління МВС, такі як: а) Головний сервісний центр МВС; б) Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України (Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України та науково-дослідні експертно-криміналістичні центри; в) Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України; 3) Національна поліція України та її територіальні органи.

При цьому, виокремлення Національної поліції України в окрему групу суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового

призначення не є випадковим. Зазначений факт обумовлений сукупністю ознак, властивих територіальним органам Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які вирізняють вищевказаного суб'єкта з-поміж інших суб'єктів публічного управління, а саме:

1. У сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальні органи Національної поліції наділені подвійним адміністративно-правовим статусом, оскільки, з одного боку, поліцейські відповідно до закону, мають право носіння, зберігання, використання та застосування нарізної вогнепальної зброї, а з іншого – наділені повноваженнями щодо здійснення контролю за правомірністю обігу вогнепальної зброї невійськового призначення іншими суб'єктами зазначеного різновиду публічно-правових відносин.

2. Здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення відбувається посадовими особами територіальних органів Національної поліції у специфічній адміністративно-правовій формі – шляхом надання публічно-сервісних послуг щодо видачі та анулювання дозволів на право виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї.

3. Специфічною рисою компетенції територіальних органів Національної поліції є наділення її посадових осіб юрисдикційними повноваженнями, які дозволяють притягати до адміністративної відповідальності порушників адміністративного законодавства у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення за статтями 192, 194, 195 КУпАП.

4. Забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення є пріоритетним завданням як внутрішньо-, так і зовнішньоорганізаційної адміністративної діяльності, яка реалізується декількома структурними підрозділами територіальних органів Національної поліції, до числа яких відноситься: а) підрозділи контролю за обігом зброї; б) дільничні офіцери поліції; в) поліцейські офіцери громади; г) сектори

реагування патрульної поліції; д) підрозділи організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування.

Проведений аналіз також дозволяє виділити критерії систематизації суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які входять до структури Національної поліції, а саме:

- за організаційним положенням в структурі Національної поліції вищевказані суб'єкти диференціюються на тих, що а) наділені статусом міжрегіональних територіальних органів; б) включені до структури Головних управлінь Національної поліції;

- за обсягом компетенції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, суб'єкти а) загальної та б) спеціальної компетенції;

- за видами зброї, які слугують об'єктами контролю з боку територіальних органів Національної поліції: а) автоматична вогнепальна зброя; б) гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя (травматична); в) короткоствольна вогнепальна зброя; г) довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя; д) довгоствольна вогнепальна нарізна і комбінована вогнепальна зброя;

- за способом забезпечення законності посадовими особами територіальних органів Національної поліції: а) контроль; б) нагляд.

1.3. Правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення

Розкриття поняття та значення правових принципів в діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення нерозривно пов'язано з теоретико-правовим осмисленням механізму адміністративно-правового регулювання та практичного застосування адміністративно-правових норм в публічному адмініструванні.

При цьому, не зважаючи на фундаментальні наукові досягнення, навряд чи доцільно висновувати про зменшення інтересу науковців у галузі адміністративного права щодо теоретико-правового дослідження проблеми, пов'язаної з визначенням місця та ролі правових принципів в механізмі адміністративно-правового регулювання адміністративних правовідносин.

З іншого боку, вирішення вищевказаної наукової проблеми ускладнюється наявністю специфічного суб'єкта адміністративно-правового регулювання правовідносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, в якості якого виступають територіальні органи Національної поліції, фундаментальною основою діяльності яких, поряд із загальними принципами права, є правові приписи у сфері обігу зброї.

Саме тому, питання про визначення системи загальних та спеціальних правових принципів, а також розкриття їх особливостей в діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, є першочерговим завданням науки адміністративного права.

Обґрунтоване судження щодо значення правових принципів висловлює М.В. Цвік, коли зазначає, що правові принципи загалом виступають своєрідними «нервовими центрами права», вимогами, яким повинні відповідати і підкорятися усі правові норми, щодо яких принципи мають пріоритет [63, с. 58].

Варто погодитися з думкою О.О. Уварової, яка твердить, що завдання формулювання поняття принципів потребує встановлення, через яку родову категорію вони можуть бути охарактеризовані, оскільки «будь-яка юридична категорія має право на існування, але кожна з них має відшукати собі відповідний її сутності методологічний ряд, попередньо пройшовши через процес аналітичного розкладу і за можливістю отримати диференційовану назву» [64, с. 27].

Безпосередній зв'язок між ефективністю реалізації правових принципів та їх змістовним наповненням підкреслює В.Г. Чорна, коли висновує, що принципи є самостійною правовою конструкцією права, однак форма і зміст повинні мати

наповнення, що базується на основоположних закономірностях, які сприяють розвитку суспільства й держави та визначають місце особи в правовій державі. Принцип визначає вибір засобу публічного адміністрування» [65, с. 96].

Висловлене твердження дозволяє зробити важливий висновок про те, що правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення варто розглядати у тісному взаємозв'язку з адміністративно-правовими нормами, спрямованими на врегулювання адміністративних правовідносин у вказаній сфері публічного управління. Іншими словами, правові принципи, або ж норми-принципи, є правовим підґрунтям для реалізації адміністративно-правових відносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Саме тому в теорії адміністративного права правові принципи представлені в якості керівних ідей, спрямованих на вираження сутності, базових властивостей та загальної спрямованості розвитку правових норм у межах всієї системи права або окремих її галузей чи інститутів [66; 67, с. 26].

Відтак, необґрунтованою, на нашу думку, є позиція тих науковців, які в структурі правових принципів виокремлюють ті з них, які не закріплені у правових нормах [68, с. 23, 24; 69, с. 8], або ж використовуючи критерій закріплення у нормативно-правових актах, поділяють принципи на правові (норми-принципи) та неправові (принципи права) [70, с. 283].

Аналіз дисертаційних досліджень, в яких у тій чи іншій мірі знайшла відображення проблематики поділу принципів на правові та неправові, дозволяє висновувати, що далеко неоднозначно трактуються взаємозв'язки принципів права з цінностями загалом і правовими цінностями зокрема, з наукою та іншими формами освоєння дійсності — мораллю, релігією, мистецтвом. Принципи права, навіть загальні, нерідко «прив'язують» виключно до характеристики національної правової системи України, а їхньою класифікацією охоплюють доволі різноманітні за своєю природою і призначенням ідеї – від політичних, ідеологічних, релігійних, естетичних до спеціально-юридичних [71, с. 284, 287].

Думається, що хибною виглядає позиція тих науковців, які виокремлюють різницю у співвідношенні «принципів права» та «правових принципів», обґрунтовуючи цей поділ нормативною природою останніх, тобто закріпленням одних принципів у нормативно-правових актах (так званих нормах-принципах) та відображенням окремої групи принципів в елементах правової системи суспільства, таких як правосвідомість, правова культура і т.д [72, с. 62-63].

Відтак, цілком обґрунтованою вважаємо концепцію тих авторів, які притримуються судження про неможливість існування принципів права поза межами правових норм [73, с. 43; 74, с. 43].

Таким чином, принципи діяльності терорганів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення мають нормативно-правову природу, оскільки здобули втілення у нормах адміністративного права, спрямованих на врегулювання вищевказаної сфери публічного управління. При цьому, аналіз правових принципів окресленої категорії дозволяє висновувати про їх закріплення у двох групах нормативно-правових актів, перша з яких спрямована на врегулювання діяльності територіальних органів Національної поліції в процесі виконання загальних завдань поліції, закріплених у статті 2 Закону України «Про Національну поліцію», таких як: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [8].

Друга група нормативно-правових актів закріплює спеціальні правові принципи, спрямовані на врегулювання адміністративної діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Саме тому, недоведеною, на нашу думку, вважається точка зору Шумейко Т.А., яка застосовує трирівневу модель принципів державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Зокрема, авторка твердить, що систему принципів

адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні складають: а) загальноправові принципи (верховенства права; людиноцентризму; справедливості та правової рівності (недискримінації); законності; невідворотності юридичної відповідальності); б) спеціальні принципи (відкритості та прозорості формування та реалізації державної політики; гармонійної узгодженості (неконфліктності) формування та реалізації державної політики; об'єктивної виправданості формування та реалізації державної політики; наукової обґрунтованості та узгодження (єдності) теорії і практики формування й реалізації державної політики; реальності та повноти формування і реалізації державної політики; плановості та очікуваності формування та реалізації державної політики; раціональності та ефективності формування та реалізації державної політики; відносної гнучкості та своєчасності формування й реалізації державної політики; постійності формування й реалізації державної політики); в) особливі принципи (забезпеченню ефективності захисту людиною її життя та здоров'я (життя та здоров'я інших людей) шляхом володіння та користування зброєю; недопущення виникнення та існування суспільно небезпечних і суспільно шкідливих процесів (відносин) у сфері обігу зброї; контрольованості, створення та підтримки функціонування адміністративноправового механізму формування і реалізації державної політики у сфері обігу зброї; уможливлення формування Музейного фонду України озброєнням, яке має культурну цінність; адаптації законодавства про обіг зброї в Україні до законодавства про обіг зброї в державах-членах ЄС); [75, с. 297]. Думається, що правові принципи, які авторка позначає в якості спеціальних та особливих, насправді, мають єдину правову природу, оскільки призначені для створення правової основи ефективного функціонування державної політики у сфері обігу зброї в Україні.

Отже, відправною точкою в процесі характеристики правових принципів діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, на думку автора, має бути використання критерію щодо їх поділу на загальні та спеціальні, в залежності від

цільового призначення нормативно-правового акту, яким закріплено вищевказані правові принципи.

Загальні правові принципи закріплені у розділі II Закону України «Про Національну поліцію» та визначають загальні вимоги до здійснення поліцейської діяльності органів та підрозділів Національної поліції, а саме:

– принцип верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

– дотримання прав і свобод людини, тобто під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією України та законами України, а також міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації;

– принцип законності, відповідно до якого поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України;

– принцип відкритості та прозорості, згідно з яким поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України; забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність;

– принцип політичної нейтральності, тобто поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності;

– взаємодія з населенням на засадах партнерства, тобто діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб;

– принцип безперервності: поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції [8].

При цьому, загальноправова природа принципів діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення свідчить про те, що до їх числа відносяться не тільки правові приписи, які врегульовують адміністративну діяльність органів та підрозділів Національної поліції, але й інших суб'єктів публічного управління у досліджуваній сфері суспільних відносин. Зазначену точку зору також підтверджує й професор Л.М. Ніколенко, яка переконана, що деякі принципи, що передбачені Законом, є традиційними, тобто такими, що відображені в кожному нормативному акті, який регламентує діяльність не тільки органів правопорядку, а й інших державних органів [76, с. 20].

Характерною особливістю загальноправових принципів діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення є джерело їх походження, в якості якого виступають норми міжнародного права.

Так, Європейський кодекс поліцейської етики встановлює низку принципів діяльності поліцейських відомств європейських країни, до числа яких відносяться наступні:

- поліція при проведенні всіх своїх операцій має поважати право будь-якої людини на життя;
- поліція не повинна за будь-яких обставин здійснювати, заохочувати або допускати будь-які тортури, випадки нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;
- поліція може застосовувати силу лише у випадках абсолютної необхідності і лише для досягнення законних цілей;
- поліція має систематично перевіряти законність своїх запланованих дій;
- співробітники поліції повинні виконувати накази, правомірно видані їхніми начальниками, але зобов'язані утримуватися від виконання тих наказів, які є явно протиправними, і доповідати про такі накази без страху покарання;
- поліція має виконувати свої завдання справедливо, керуючись, зокрема, принципами неупередженості та недискримінаційного підходу;

– поліція не повинна порушувати прав кожної людини на повагу до її приватного життя, за винятком випадків абсолютної необхідності і лише для досягнення законних цілей;

– збір, зберігання і використання поліцією даних особистого характеру мають відповідати міжнародним принципам захисту даних і, зокрема, обмежуватися тим, що необхідно для досягнення законних, справедливих і конкретних цілей [77].

Також, варто звернути увагу на положення Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб, яким визначено керівні ідеї щодо організації професійної діяльності посадових осіб органів охорони правопорядку, а саме:

1. Державна посада, як вона визначається у національному законодавстві, це посада, наділена довірою, яка передбачає зобов'язання діяти в інтересах держави. Тому державні посадові особи виявляють абсолютну відданість державним інтересам своєї країни, які представлені демократичними інститутами влади.

2. Державні посадові особи виконують свої обов'язки і функції компетентно і ефективно у відповідності до законів або адміністративних положень і з повною доброчесністю. Вони постійно прагнуть того, щоб забезпечити найефективніше і вміле розпорядження державними ресурсами, за які вони несуть відповідальність.

3. Державні посадові особи уважні, справедливі і неупереджені при виконанні своїх функцій і, зокрема, у своїх відносинах з громадськістю. Вони ніколи не надають будь-яку неправомірну перевагу будь-якій групі осіб або окремій особі, не допускають дискримінації щодо будь-якої групи осіб або окремої особи або не зловживають іншим чином наданими їм повноваженнями та владою [78].

Аналіз вищевказаних міжнародно-правових принципів дозволяє констатувати, що їх першоджерелом або основою виступають принципи верховенства права та законності. Підставою для вказаного висновку стало

активне використання нормотворцем у змісті приведених вище документів таких словосполучень як: «перевірка законності своїх запланованих дій», «правомірне виконання наказів», «досягнення законних, справедливих і конкретних цілей», «компетентне і ефективно виконання посадових обов'язків, у відповідності до законів або адміністративних положень і з повною доброчесністю» тощо.

Таким чином, в процесі формування системи загальноправових принципів діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, належить принципу законності. О. М. Бандурка зауважує, що без дотримання законності діяльність правоохоронних органів буде незаконною, недійсною, її результати не будуть визнаватися ні суспільством, ні державою [79, с. 191]. Оцінюючи діяльність поліції України, громадяни самі можуть визначити, наскільки держава забезпечує їхні законні права та свободи, адже чим менше буде зафіксовано порушень чинного законодавства під час здійснення поліцейськими своїх функцій, тим ефективнішою буде сама поліцейська діяльність [80, с. 29–30].

Разом з тим, аналізуючи діяльність територіальних органів Національної поліції у вказаній сфері дозвільної системи, варто висновувати про наявність в діях посадових осіб поліції численних порушень законності, пов'язаних з оформленням різних видів зброї.

У цьому контексті, варто навести лише один приклад. За словами генерала поліції першого рангу І. Клименка, який на той час обіймав посаду Голови Національної поліції, Департаментом внутрішньої безпеки НПУ «викрито корупційну схему видачі дозволів на придбання, зберігання та носіння дозволених видів зброї, таких як: мисливська, вогнепальна нарізна, гладкоствольна, травматична зброя тощо. Дозволи видавалися з кричущими порушеннями, інколи навіть без участі громадянина, на якого оформлялася зброя. Оголошення про оформлення зброї без документів продажні поліцейські безсоромно розміщували в групах популярних месенджерів. В нас є інформація про більше двох тисяч випадків видачі дозволів на зброю з грубими

порушеннями процедури та законодавства, використовуючи підроблені документи» [81].

У подальшому, зазначений прикрий факт став підставою для розформування дозвільної служби та створення на її основі підрозділів контролю за обігом зброї Національної поліції України. Але, водночас, слід констатувати, що й дотепер територіальні органи Національної поліції, будучи провідними суб'єктами у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, так і не посіли чільне місце як в структурі Національної поліції, так і серед суб'єктів публічного управління у вказаній сфері суспільних відносин.

У цьому контексті, слухна думка висловлена колективом авторів методичних рекомендацій «Контроль за обігом зброї на об'єктах дозвільної системи підрозділами Національної поліції», про те, що «протидія правопорушенням, пов'язаним з незаконним поводженням зі зброєю, – це не лише їх виявлення і розкриття, але й комплекс інших заходів, що включають дії з контролю за обігом зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, починаючи з їх виробництва і закінчуючи знищенням, з метою виключення фактів незаконного заволодіння і використання [82, с. 2].

Відсутність ефективної системної організації діяльності органів та підрозділів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення підтверджується також невтішними статистичними даними, які яскраво демонструють, що глибинні структурні реформи найчисельнішого правоохоронного відомства, які були започатковані в 2015 році, кардинально не торкнулися сфери організації контролю за обігом зброї. Наприклад, за результатами роботи поліції за 12 місяців 2017 року з протидії незаконному обігу зброї задокументовано на 29% більше фактів незаконного обігу зброї 7855 у 2017 проти 6087 у 2016; встановлено в 1,7 рази більше осіб, причетних до незаконного обігу зброї 6864 у 2017 ніж 4062 у 2016 відповідно; вилучено з незаконного обігу вогнепальної зброї 2,4 тис. у 2017 проти 1,4 тис. у 2016 [83].

Уявляється, що приведені вище факти обумовлені наявністю низки невирішених системних проблем, які залишаються актуальними в роботі

Національної поліції й дотепер, серед яких першочергового вирішення потребує питання щодо нормативного визначення адміністративно-правового статусу Відділу контролю за обігом зброї НПУ та підпорядкованих йому підрозділів, шляхом розроблення та затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ контролю за обігом зброї територіального органу Національної поліції, в якому має знайти відображення: система принципів діяльності підрозділів контролю за обігом зброї; контрольно-наглядові повноваження підрозділів контролю за обігом зброї; оновлений перелік об'єктів, на які поширюються контрольно-наглядові повноваження територіальних органів поліції у сфері дозвільної системи; система контрольних заходів, які здійснюються підрозділами контролю за обігом зброї територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення та порядок їх реалізації; напрями та зміст взаємодії підрозділів контролю за обігом зброї територіальних органів Національної поліції з іншими органами та підрозділами НПУ, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування тощо.

Варто наголосити, що спеціальні принципи діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення на теперішній час не здобули закріплення в окремому нормативно-правовому акті. Зазначений факт опосередковано пояснюється відсутністю такого правового документу, як на підзаконному рівні, так і на рівні відомчих регуляторних правових актів МВС та НПУ.

Навпаки, поряд із певною застарілістю нормативно-правового забезпечення у сфері дозвільної системи, слід констатувати розмаїття підзаконних та відомчих нормативно-правових актів, а, відтак, і розпорошеність принципів контрольно-наглядової діяльності територіальних органів Національної поліції по різних актах правового регулювання у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

У цьому контексті цілком обґрунтованим виглядає судження Ю.Р. Лозинського, який переконаний, що віднесення певних предметів,

речовин, робіт або діяльності до сфери дозвільної системи має відбуватися на підставі чітко встановлених принципів і критеріїв, які визначають порядок їх віднесення до даної сфери, оскільки головною особливістю адміністративно-правового регулювання дозвільної системи в Україні є наявність управлінських інститутів публічної влади, завдяки діяльності яких створюються умови для реалізації і захисту прав і свобод громадян у цій сфері [84, с. 242].

Таким чином, з метою виокремлення спеціальних принципів діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, необхідно проаналізувати нормативно-правове забезпечення відповідної сфери суспільних відносин.

Передовсім, варто звернути увагу на Постанову Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471-ХІІ «Про право власності на окремі види майна», відповідно до якої будь-які види зброї, окрім мисливської і пневматичної зброї і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї і боєприпасів до неї, що придбаваються громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ, не можуть перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України [85].

Разом з тим, відповідно до Додатку №2 до коментованої Постанови, визначено об'єкти, щодо яких встановлено спеціальний режим набуття права власності. Зокрема, до числа таких об'єктів законодавцем віднесено, в тому числі, і окремі види вогнепальної зброї, реалізація права власності щодо якої має дозвільний характер та здійснюється органами внутрішніх справ. Передовсім, ідеться про: а) вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю; б) вогнепальну мисливську нарізну зброю; в) газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії; г) холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду.

При цьому, варто звернути увагу на положення статті 92 Конституції України, яка визначає об'єкти щодо яких правове регулювання органів

публічного управління здійснюється виключно законами України. Відтак, спираючись на пункт 7 частини 1 коментованої статті, можна висновувати, що виключно законами України визначається правовий режим власності на різні види зброї.

Звідси випливає, що одним із фундаментальних спеціальних принципів законодавчого забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення має слугувати принцип обов'язкового закріплення права власності на зброю нормами законів (на законодавчому рівні). При цьому, порівняння правових категорій «закон» та «законодавчий акт», в якості тотожних понять, на нашу думку, є необґрунтованим.

Спираючись на Рішення Конституційного Суду України від 09 липня 1998 року № 12-рп/98 [86], варто констатувати, що залежно від специфіки суспільних відносин, що регулюються, термін «законодавство» вживається в різних значеннях: в одних маються на увазі лише закони; в інших, передусім кодифікованих, в поняття "законодавство" включаються як закони та інші акти Верховної Ради України, так і акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а в деяких випадках - також і нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади.

Тож, враховуючи широке тлумачення терміну «законодавство» у правозастосовчій практиці, вважаємо за доцільне висловити власну позицію щодо розуміння принципу обов'язкового закріплення права власності на зброю нормами законів, під яким дисертант розуміє, власне, Закони України. При цьому, попри наявність численних законів, спрямованих на адміністративно-правове регулювання окремих напрямків обігу зброї в Україні, спеціального закону у вказаній сфері суспільних відносин, наразі не прийнято.

Але разом з тим, законодавче забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, поряд із законами України, включає й низку підзаконних та відомчих нормативно-правових актів, таких як: чинні міжнародні

договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України, накази Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції України, спрямовані на регулювання адміністративно-правових відносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення структурними підрозділами територіальних органів Національної поліції, наділеними контрольно-наглядовими повноваженнями у сфері дозвільної системи.

Тож, подальше розкриття сукупності спеціальних принципів діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення зобов'язує звернутися до підзаконних нормативно-правових актів, зокрема: Постанови Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему» [61], згідно з якою МВС України та його структурні підрозділи виступають в ролі провідних суб'єктів щодо здійснення контролю за дотриманням порядку обігу зброї в Україні.

Так, контроль за дотриманням посадовими особами міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, господарських об'єднань і громадянами встановленого порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, здійснюється безпосередньо МВС, а також МОЗ, Мінекоресурсів і Держнаглядохоронпраці.

Наділення Національної поліції та її територіальних органів, як суб'єктів, що входять до сфери управління МВС, повноваженнями щодо здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, дозволяє твердити про реалізацію принципу публічності, зміст якого проявляється у здійсненні від імені держави контрольної діяльності у сфері обігу зброї спеціально уповноваженими структурними підрозділами територіальних органів

Національної поліції, наділеними відповідно до закону контрольно-наглядовими повноваженнями.

Зокрема, серед основних повноважень, які покладаються на органи Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, у відповідності до Закону України «Про Національну поліцію», є контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ (ч. 1, п. 23 ст. 23) [8]. Крім того, нормами діючого законодавства закріплено, що поліція може застосовувати такий превентивний захід, як перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ (ч. 1, п. 8 ст. 31) [8], тобто на рівні закону закріплюються повноваження органів Національної поліції щодо здійснення превентивної діяльності у сфері забезпечення дозвільної системи.

Також, наказом Національної поліції України від 27.11.2015 № 123 «Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції», визначено повноваження одного з провідних суб'єктів в структурі Національної поліції, діяльність якого націлена на здійснення контролю у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення. Зокрема, Департамент превентивної діяльності НПУ: 1) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил і порядку зберігання та використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту й активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система; 2) у межах визначених законодавством України повноважень поліції забезпечує видачу та анулювання відповідно до законодавства дозволів на придбання, зберігання, носіння, перевезення і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, щодо зберігання

і використання яких встановлено спеціальні правила, порядок та на які поширюється дія дозвільної системи органів внутрішніх справ, а також на відкриття та функціонування об'єктів, де вони зберігаються чи використовуються, діяльність стрілецьких тирів, стрільбищ невійськового призначення та мисливських стендів, підприємств і майстерень з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, магазинів, у яких здійснюється їх продаж, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, правил поводження з ними та їх застосування, а також у межах компетенції здійснює контроль за справлянням надходжень до бюджету шляхом перевірки наявності передбачених законодавством платіжних документів (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання платних послуг, які надаються ДПД та відповідними підрозділами ГУНП;

3) у межах компетенції у визначеному законодавством України порядку організовує прийняття, зберігання та передачу вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, пристроїв, боєприпасів, а в разі знищення – її подальшу передачу до складів озброєння територіальних органів поліції та установ забезпечення Національної поліції України [87].

Подальша характеристика Положення про дозвільну систему дозволяє виокремити також принцип періодичності здійснення контрольних заходів. Так, відповідно до пункту 13 коментованого Положення, об'єкти, де зберігається 20 чи більше одиниць бойової, спортивної (навчальної) вогнепальної зброї, а також базові склади вибухових матеріалів обстежуються щомісячно. Інші об'єкти дозвільної системи - щоквартально.

Незалежно від строку раніше проведених перевірок об'єкт дозвільної системи у кожному випадку обстежується:

- при оформленні на новий строк дозволу на зберігання, використання предметів, матеріалів і речовин, функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система;

- при переоформленні дозволу у зв'язку із зміною місця зберігання чи використання зазначених предметів, матеріалів і речовин, одиниць зберігання, місткості сховищ, баз, складів тощо, а також керівника, на ім'я якого видано дозвіл.

Принцип захисту прав та інтересів третіх осіб внаслідок володіння, зберігання чи використання зброї її власником впливає зі змісту Постанови Кабінету Міністрів України від 29.03.2002 № 402 «Про затвердження порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власному чи іншому законному володінні зброю за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі, її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї», яка визначає порядок обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю (у тому числі нагородну), за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї [88].

З одного боку, слід констатувати, що коментований Порядок створює надійні правові гарантії забезпечення контролю з боку територіальних органів Національної поліції щодо захисту прав та законних інтересів громадян України від випадків неправомірного використання чи застосування зброї її власниками. Свідченням цього факту є, по-перше, визначення широкого переліку різновидів зброї, насамперед вогнепальної, володіння якою створює правові підстави для укладання договорів цивільно-правової відповідальності власників зброї. Зокрема, відповідно до коментованого Порядку, страхувальниками є громадяни України, які володіють, зберігають або використовують:

- бойову нарізну вогнепальну зброю армійських зразків або зброю, виготовлену за спеціальним замовленням;
- вихолощену та навчальну зброю;
- несучасну стрілецьку зброю;
- мисливську нарізну вогнепальну зброю (карабіни, малокаліберні гвинтівки, комбіновані рушниці тощо);

- мисливську гладкоствольну вогнепальну зброю;
- спортивну вогнепальну зброю (спортивні пістолети, револьвери, гвинтівки, рушниці, призначені для використання в спортивних цілях тощо);
- холодну зброю (арбалети, луки, мисливські ножі, катани, мечі, палаші, ятагани, фінські ножі, кортики, кинджали, багнети, багнети-ножі, які не перебувають на озброєнні військових формувань);
- пневматичну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки калібру більш як 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, в яких снаряд (куля) приводиться в рух за рахунок стиснутих газів).

По-друге, варто наголосити на наділенні посадових осіб територіальних органів Національної поліції широкими адміністративно-юрисдикційними повноваженнями, спрямованими на забезпечення фактів неправомірного застосування й використання зброї.

У той же час, слід наголосити на низці принципівих недоліків правового регулювання вказаної сфери суспільних відносин.

По-перше, страхові суми, визначені коментованою Постановою № 402/2002, є такими, що не відповідають реаліям сьогодення та не можуть стимулювати власників зброї на дотримання правомірної поведінки. Наприклад, відповідно до пункту 9 коментованої Постанови, страхова сума встановлюється:

- у разі відшкодування спадкоємцям особи, яка загинула (померла) внаслідок страхового випадку, - 11000 гривень;
- у разі призначення потерпілій третій особі I, II або III групи інвалідності - відповідно 8250, 5500, 2750 гривень;
- за кожний день непрацездатності потерпілої третьої особи - 20 гривень, але не більш як 2500 гривень. Тож, цілком очевидно, що вищевказані страхові суми мають бути переглянуті нормотворцем.

По-друге, варто звернути увагу на зміни адміністративно-правового регулювання порядку контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які відбулись після запровадження правового режиму воєнного стану. Йдеться, насамперед, про наказ МВС № 170 від 01.03.2022 року, який

спростив порядок надання дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану [89].

Разом з тим, варто погодитися із твердженням Р. В. Миронюка, який переконаний, що спрощення порядку обігу, зокрема отримання дозволу на носіння зберігання та застосування мисливської зброї, може мати значні негативні наслідки для життя та здоров'я громадян у випадку порушення порядку її застосування, адже травматична зброя має менш вразливі характеристики ніж мисливська вогнепальна зброя [16, с. 164].

Крім того, аналіз регуляторних нормативно-правових актів у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, виданих МВС та Національною поліцією, дозволяє виділити наступні спеціальні принципи цієї діяльності: плановість та системність контролю та нагляду; професіоналізм та компетентність посадових осіб органів Національної поліції; відповідальність за невиконання чи неналежне виконання посадовими особами поліції, наділеними контрольно-наглядовими повноваженнями; пріоритет попередження правопорушення перед покаранням; необхідність та достатність контрольно-наглядових заходів; розмежування контрольних повноважень залежно від напрямку службової діяльності органу (підрозділу) поліції; заохочення сумлінних суб'єктів, що перевіряються, зосередження контролю та нагляду на порушниках законності; підзвітність та прозорість контрольно-наглядової діяльності; достовірність результатів перевірки

Отже, наприкінці дослідження вважаємо за доцільне зробити низку важливих висновків.

Правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення варто розглядати у тісному взаємозв'язку з адміністративно-правовими нормами, спрямованими на врегулювання адміністративних правовідносин у вказаній сфері публічного управління. Іншими словами, правові принципи, або ж норми-принципи, є правовим підґрунтям для реалізації адміністративно-правових відносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення

Відтак, принципи діяльності терорганів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення мають нормативно-правову природу, оскільки здобули втілення у нормах адміністративного права, спрямованих на врегулювання вищевказаної сфери публічного управління. При цьому, аналіз правових принципів окресленої категорії дозволяє висновувати про їх закріплення у двох групах нормативно-правових актів, перша з яких спрямована на врегулювання діяльності територіальних органів Національної поліції в процесі виконання загальних завдань поліції, закріплених у статті 2 Закону України «Про Національну поліцію».

Друга група нормативно-правових актів закріплює спеціальні правові принципи, спрямовані на врегулювання адміністративної діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Отже, відправною точкою в процесі характеристики правових принципів діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, на думку автора, має бути використання критерію щодо їх поділу на загальні та спеціальні, в залежності від цільового призначення нормативно-правового акту, яким закріплено вищевказані правові принципи.

До числа загальних правових принципів автором віднесено основоположні ідеї діяльності територіальних органів Національної поліції, як структурних елементів Національної поліції України, а саме: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність.

Спеціальні правові принципи уособили керівні правила діяльності уповноважених підрозділів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які зосередженні, головним чином, у підзаконних правових актах та регуляторних нормативно-правових актах МВС та Національної поліції, такі як: принцип обов'язкового закріплення права власності на зброю нормами

законів (на законодавчому рівні), принцип публічності, принцип періодичності здійснення контрольних заходів, принцип захисту прав та інтересів третіх осіб внаслідок володіння, зберігання чи використання зброї її власником, плановість та системність реалізації контрольних заходів територіальними органами поліції; професіоналізм та компетентність посадових осіб територіальних органів поліції; відповідальність за невиконання чи неналежне виконання контрольних повноважень посадовими особами територіальних органів поліції; необхідність та достатність контрольних заходів у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення; підзвітність та прозорість контрольної діяльності у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Автором констатовано відсутність ефективної системної організації діяльності органів та підрозділів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення підтверджується невтішними статистичними даними, які яскраво демонструють, що глибинні структурні реформи найчисельнішого правоохоронного відомства, які були започатковані в 2015 році, кардинально не торкнулися сфери організації контролю за обігом зброї.

Зазначений вище висновок обумовлений наявністю низки невирішених системних проблем, які залишаються актуальними в роботі Національної поліції й дотепер, серед яких першочергового вирішення потребує питання щодо нормативного визначення адміністративно-правового статусу Відділу контролю за обігом зброї НПУ та підпорядкованих йому підрозділів в територіальних органах Національної поліції, шляхом розроблення та затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ контролю за обігом зброї територіального органу Національної поліції, в якому має знайти відображення: система принципів діяльності підрозділів контролю за обігом зброї; контрольно-наглядові повноваження підрозділів контролю за обігом зброї; оновлений перелік об'єктів, на які поширюються контрольно-наглядові повноваження територіальних органів поліції у сфері дозвільної системи; система контрольних заходів, які здійснюються уповноваженими підрозділами контролю за обігом зброї територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної

зброї невійськового призначення та порядок їх реалізації; напрями та зміст взаємодії підрозділів контролю за обігом зброї територіальних органів Національної поліції з іншими органами та підрозділами НПУ, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування тощо.

Висновки до розділу 1

1. Варто констатувати, що не зважаючи на доволі тривалу дискусію стосовно вирішення проблеми адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, серед теоретиків права не вироблено однозначної позиції за низкою ключових напрямків наукового пошуку. Зокрема, й дотепер на теоретико-правовому рівні не визначено поняття контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; несистематизованою залишається сукупність суб'єктів забезпечення контрольної діяльності в окресленій сфері суспільних відносин; не визначено місце територіальних органів Національної поліції в числі вищевказаних суб'єктів, оскільки й дотепер не розкритим на теоретичному рівні є адміністративно-правовий статус спеціально уповноважених структурних підрозділів територіальних органів Національної поліції, відповідальних за здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; правове регулювання обігу вогнепальної зброї невійськового призначення залишається вкрай застарілим, а відтак – неефективним; варто констатувати відсутність спеціального закону, спрямованого на врегулювання адміністративних правовідносин у сфері контролю за обігом різних видів зброї, а також визначення прав та обов'язків громадян у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення; не сформованим та не впровадженим у діяльність правоохоронних органів дотепер залишається Єдиний державний реєстр цивільної вогнепальної зброї, і т.д.

Контроль за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції представлений автором в якості важливої функції адміністративної діяльності спеціально утворених в структурі Національної поліції та наділених контрольно-наглядовими повноваженнями органів (посадових осіб), діяльність яких спрямована на перевірку дотримання підконтрольними суб'єктами вимог законодавчих актів під час виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї невійськового призначення, що перебуває у власності фізичних та юридичних осіб у порядку, визначеному законом.

В процесі підготовки дослідження, дисертантом виокремлено ознаки контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції, до числа яких віднесено: 1) контрольна функція територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення реалізується спеціально утвореними підрозділами – відділами (відділеннями, секторами) контролю за обігом зброї, шляхом наділення посадових осіб цих підрозділів спеціальними контрольно-наглядовими повноваженнями; 2) правовий статус підрозділів контролю за обігом зброї Національної поліції врегульований нормами адміністративного права, а структура нормативно-правового забезпечення у цій сфері публічного управління є триступеневою, оскільки включає закони, підзаконні правові акти Президента та Кабінету Міністрів України та регуляторні відомчі правові акти Міністерства внутрішніх справ; 3) мета здійснення контролю за обігом зброї полягає у забезпеченні законності діяльності фізичних та юридичних осіб щодо виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї невійськового призначення; 4) контрольна діяльність щодо обігу вогнепальної зброї невійськового призначення являє собою різновид позитивної адміністративно-процесуальної діяльності уповноважених посадових осіб територіальних органів Національної поліції, яка виражається в сукупності послідовно здійснюваних процесуальних дій, визначених у науковій літературі

як стадії, такі як: порушення контрольного провадження (інформаційна стадія); розгляд контрольної справи (аналітична стадія); прийняття та виконання рішення (стадія коригування); оскарження прийнятого рішення; 5) предметом зазначеного різновиду контролю з боку територіальних органів Національної поліції виступає специфічний різновид зброї, в якій для викидання снаряду з каналу ствола використовується сила тиску газів, що утворюються при згорянні металюї вибухової речовини (пороху) або спеціальних горючих сумішей; 6) прийняті за результатами контролю рішення оформлюються в офіційних документах – актах застосування права, які створюють для підконтрольних об'єктів юридичні наслідки, а виключними повноваженнями щодо видання цих документів наділені посадові особи територіальних органів Національної поліції.

2. Система суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення має трирівневу структуру, яку складають: 1) вищі органи державної влади, в особі Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; 2) Міністерство внутрішніх справ, а також державні органи, які входять до сфери управління МВС, такі як: а) Головний сервісний центр МВС; б) Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України (Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України та науково-дослідні експертно-криміналістичні центри; в) Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України; 3) Національна поліція України та її територіальні органи.

При цьому, виокремлення Національної поліції України в окрему групу суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення не є випадковим. Зазначений факт обумовлений сукупністю ознак, властивих територіальним органам Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які вирізняють вищевказаного суб'єкта з-поміж інших суб'єктів публічного управління, а саме:

У сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальні органи Національної поліції наділені подвійним адміністративно-правовим статусом, оскільки, з одного боку, поліцейські відповідно до закону,

мають право носіння, зберігання, використання та застосування нарізної вогнепальної зброї, а з іншого – наділені повноваженнями щодо здійснення контролю за правомірністю обігу вогнепальної зброї невійськового призначення іншими суб'єктами зазначеного різновиду публічно-правових відносин.

Здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення відбувається посадовими особами територіальних органів Національної поліції у специфічній адміністративно-правовій формі – шляхом надання публічно-сервісних послуг щодо видачі та анулювання дозволів на право виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї.

Специфічною рисою компетенції територіальних органів Національної поліції є наділення її посадових осіб юрисдикційними повноваженнями, які дозволяють притягати до адміністративної відповідальності порушників адміністративного законодавства у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення за статтями 192, 194, 195 КУпАП.

Забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення є пріоритетним завданням як внутрішньо-, так і зовнішньоорганізаційної адміністративної діяльності, яка реалізується декількома структурними підрозділами територіальних органів Національної поліції, до числа яких відноситься: а) підрозділи контролю за обігом зброї; б) дільничні офіцери поліції; в) поліцейські офіцери громади; г) сектори реагування патрульної поліції; д) підрозділи організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування.

Проведений аналіз також дозволяє виділити критерії систематизації суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які входять до структури Національної поліції, а саме:

- за організаційним положенням в структурі Національної поліції вищевказані суб'єкти диференціюються на тих, що а) наділені статусом міжрегіональних територіальних органів; б) включені до структури Головних управлінь Національної поліції;

- за обсягом компетенції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, суб'єкти а) загальної та б) спеціальної компетенції;

- за видами зброї, які слугують об'єктами контролю з боку територіальних органів Національної поліції: а) автоматична вогнепальна зброя; б) гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя (травматична); в) короткоствольна вогнепальна зброя; г) довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя; д) довгоствольна вогнепальна нарізна і комбінована вогнепальна зброя;

- за способом забезпечення законності посадовими особами територіальних органів Національної поліції: а) контроль; б) нагляд.

3. Правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення варто розглядати у тісному взаємозв'язку з адміністративно-правовими нормами, спрямованими на врегулювання адміністративних правовідносин у вказаній сфері публічного управління. Іншими словами, правові принципи, або ж норми-принципи, є правовим підґрунтям для реалізації адміністративно-правових відносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення

Відтак, принципи діяльності терорганів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення мають нормативно-правову природу, оскільки здобули втілення у нормах адміністративного права, спрямованих на врегулювання вищевказаної сфери публічного управління. При цьому, аналіз правових принципів окресленої категорії дозволяє висновувати про їх закріплення у двох групах нормативно-правових актів, перша з яких спрямована на врегулювання діяльності територіальних органів Національної поліції в процесі виконання загальних завдань поліції, закріплених у статті 2 Закону України «Про Національну поліцію».

Друга група нормативно-правових актів закріплює спеціальні правові принципи, спрямовані на врегулювання адміністративної діяльності

територіальних органів Національної поліції у сфері здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Отже, відправною точкою в процесі характеристики правових принципів діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, на думку автора, має бути використання критерію щодо їх поділу на загальні та спеціальні, в залежності від цільового призначення нормативно-правового акту, яким закріплено вищевказані правові принципи.

До числа загальних правових принципів автором віднесено основоположні ідеї діяльності територіальних органів Національної поліції, як структурних елементів Національної поліції України, а саме: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність.

Спеціальні правові принципи уособили керівні правила діяльності уповноважених підрозділів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, які зосередженні, головним чином, у підзаконних правових актах та регуляторних нормативно-правових актах МВС та Національної поліції, такі як: принцип обов'язкового закріплення права власності на зброю нормами законів (на законодавчому рівні), принцип публічності, принцип періодичності здійснення контрольних заходів, принцип захисту прав та інтересів третіх осіб внаслідок володіння, зберігання чи використання зброї її власником, плановість та системність реалізації контрольних заходів територіальними органами поліції; професіоналізм та компетентність посадових осіб територіальних органів поліції; відповідальність за невиконання чи неналежне виконання контрольних повноважень посадовими особами територіальних органів поліції; необхідність та достатність контрольних заходів у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення; підзвітність та прозорість контрольної діяльності у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Автором констатовано відсутність ефективної системної організації діяльності органів та підрозділів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної

зброї невійськового призначення підтверджується невтішними статистичними даними, які яскраво демонструють, що глибинні структурні реформи найчисельнішого правоохоронного відомства, які були започатковані в 2015 році, кардинально не торкнулися сфери організації контролю за обігом зброї.

Зазначений вище висновок обумовлений наявністю низки невирішених системних проблем, які залишаються актуальними в роботі Національної поліції й дотепер, серед яких першочергового вирішення потребує питання щодо нормативного визначення адміністративно-правового статусу Відділу контролю за обігом зброї НПУ та підпорядкованих йому підрозділів в територіальних органах Національної поліції, шляхом розроблення та затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ контролю за обігом зброї територіального органу Національної поліції, в якому має знайти відображення: система принципів діяльності підрозділів контролю за обігом зброї; контрольно-наглядові повноваження підрозділів контролю за обігом зброї; оновлений перелік об'єктів, на які поширюються контрольно-наглядові повноваження територіальних органів поліції у сфері дозвільної системи; система контрольних заходів, які здійснюються уповноваженими підрозділами контролю за обігом зброї територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення та порядок їх реалізації; напрями та зміст взаємодії підрозділів контролю за обігом зброї територіальних органів Національної поліції з іншими органами та підрозділами НПУ, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування тощо.

РОЗДІЛ 2.

ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

2.1. Поняття та структура механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України

З'ясування поняття та структури механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення є важливим науковим завданням, в контексті діяльності територіальних органів Національної поліції. Зазначене твердження обумовлене тим, що обраний дисертантом напрямок наукового пошуку не може бути проаналізований лише з позиції відповідного різновиду публічно-управлінської діяльності, адже остання слугує лише в якості зовнішнього прояву реалізації адміністративно-правових відносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Важливість та необхідність з'ясування механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин також підкреслюється й фахівцями в галузі адміністративного права.

«Дослідження будь-якого складного юридичного явища, що усвідомлюється як система, - твердить доктор юридичних наук, доцент Т.А. Шумейко, - не може бути належним чином здійснене без критичного наукового осмислення його сутності (визначення, уточнення його поняття), а також структури. Саме тому практично в будь-якому монографічному (дисертаційному) дослідженні адміністративно-правового механізму автори формулюють визначення такого правового механізму й окреслюють перелік його структурних елементів» [18, с. 121].

Крім цього, за влучним твердженням К.П. Жидченка, механізм адміністративно-правового забезпечення дозволяє охопити весь процес правового регулювання, представити його в системно-динамічному вигляді, розкрити його структуру, взаємозв'язок і взаємодію всіх елементів [90, с. 68].

Разом з тим, механізм адміністративно-правового регулювання, передовсім, розкриває внутрішню структуру адміністративно-правових відносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, шляхом характеристики адміністративно-правових засобів вищевказаного механізму, а також функцій та повноважень територіальних органів Національної поліції України як суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; з'ясування форм та методів їх діяльності тощо.

Саме тому, вирішенню наукового завдання, визначеного в цьому підрозділі дисертаційного дослідження має передувати аналіз поняття та змісту механізму адміністративно-правового регулювання, як родового поняття, в діяльності органів публічного адміністрування.

Тож, варто констатувати, що на теперішній час механізм адміністративно-правового регулювання відноситься до числа малодосліджених правових категорій, адже не знайшов широкого висвітлення на теоретико-правовому рівні. Багато в чому це пов'язано з тим, що в основі він має єдине родове поняття – «механізм правового регулювання», – правової категорії, досліджуваної теоретиками права, унаслідок чого механізм адміністративно-правового регулювання втілює його спільні риси та системно-структурну організацію. У науці ж адміністративного права досліджуваний механізм переважно розглядається для конкретизації адміністративно-правових засобів, які комплексно використовуються в окремих сферах публічного управління.

Але тим не менш, найбільш принципові підходи до визначення механізму адміністративно-правового регулювання мають створити фундаментальну основу для вироблення відповідного поняття в контексті діяльності територіальних органів Національної поліції щодо забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

У науковій літературі поняття механізму правового регулювання розкривається через визначення та розкриття властивостей його структурних елементів. Наприклад, на думку Н.Р. Нижник та О.А. Машкова, дослідження механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин передбачає аналіз усіх елементів його структури, до числа яких відносяться цілі адміністративно-правового впливу, завдання управління, визначення об'єкта управління, встановлення безпосереднього зв'язку між метою здійснення управлінського впливу та його результатом, методи управлінського впливу, а також матеріальні й фінансові ресурси, соціальний та організаційний потенціали [91, с. 37]. Поряд з цим, структура механізму адміністративно-правового впливу (управлінського впливу), має включати сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких органи виконавчої влади здійснюють організуючий систематичний імперативний вплив на учасників адміністративно-правових відносин, з метою досягнення поставленої мети [92, с. 116-117].

У науковій літературі також можна знайти й більш спрощений підхід до визначення механізму державного управління, коли науковці розглядають його в якості системи органів виконавчої влади, організованих відповідно до визначених принципів для здійснення завдань державного управління [93, с. 91].

Між тим, слід констатувати, що в переважній більшості наукових досліджень з окресленої проблематики, в процесі розкриття правової природи механізму правового регулювання, вчені підкреслюють його міждисциплінарний характер та наголошують на його конституційно-правовому походженні.

Зокрема, під час характеристики складових елементів адміністративно-правового механізму реалізації прав і свобод людини, В. В. Новіков визначає дві функціонуючі в його структурі та взаємодіючі між собою підсистеми, а саме: підсистема забезпечення реалізації прав і свобод – створює умови, що дозволяють без перешкод користуватися правами і свободами (юридичні, організаційні, правові гарантії, правовий режим, охорона і захист, державний

контроль); підсистема дій людини з користування благами, правами і свободами (активні правомірні дії людини [94, с. 54].

Ширший погляд на механізм реалізації конституційних норм викладає М. О. Кравець та розуміє його як сукупність правових і інституційних елементів, за допомогою яких забезпечується на практиці втілення конституційних приписів. Відповідний механізм реалізації Конституції залежить не лише від юридичних засобів, за допомогою яких він діє, а ще має враховувати рівень політичної свідомості, культури населення; історію розвитку держави, наявні явища в суспільстві та інші чинники, які формуються в атмосфері населення [95, с. 15].

Розкриваючи елементи конституційно-правового механізму реалізації прав людини, С. М. Морозюк виокремлює: конструктивний елемент (правові норми, юридичні факти), забезпечувальний елемент (економічні, соціальні, ідеологічні, організаційні засоби), організаційний елемент (засоби охорони та захисту) [96, с. 35-36].

Аналіз вищевикладених поглядів дозволяє зробити висновок про те, що для правильної ідентифікації механізму адміністративно-правового регулювання, передовсім, слід відштовхуватися від його конституційно-правового походження, оскільки вирішальне значення в процесі його формування мають норми Конституції. Разом з тим, адміністративно-правовий механізм розуміється в якості сукупності адміністративно-правових засобів, які забезпечують вплив на публічно-управлінські правовідносини, з метою їх організації відповідно до цілей, завдань та принципів публічного управління. Іншими словами, характерною рисою адміністративно-правового механізму виступає специфічний предмет регулювання, в якості якого виступає сукупність публічно-управлінських правовідносин.

Зазначена особливість адміністративно-правового механізму також знайшла відображення й у висновках багатьох вчених-адміністративістів. Наприклад, І. П. Голосніченко зазначає, що механізм адміністративно-правового забезпечення – це сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою

яких справляється вплив на адміністративні правовідносини, що виникають в процесі здійснення виконавчої влади [97, с. 31].

С.Г. Стеценко твердить, що механізм адміністративно-правового регулювання є сукупністю адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності держави [98, с. 17]. Запропоновані І.П. Голосніченком та С.Г. Стеценком визначення яскраво демонструють характерну особливість адміністративно-правового механізму, яка полягає у специфічному предметі адміністративно-правового регулювання, в якості якого виступає виконавчо-розпорядча діяльність органів публічного управління.

Аналогічні за змістом визначення механізму адміністративно-правового регулювання можна знайти й у висновках інших фахівців у галузі адміністративного права, які тлумачать досліджувану категорію, як: засіб здійснення державно-владних повноважень під час адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають у відповідній сфері, що здійснюється уповноваженими на це державними органами з метою забезпечення функцій держави [99, с. 580]; взяті в єдності та взаємодії правові засоби, які беруть участь у правовому регулюванні суспільних відносин [100, с. 23]; сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких справляється вплив на відносини, що виникають в процесі здійснення виконавчої влади [97, с. 20]; засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання, з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави [101, с. 89]; сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають у процесі реалізації адміністративних зобов'язань публічної адміністрації [102, с. 38].

Висловлені судження щодо поняття та змісту механізму адміністративно-правового регулювання дозволяють виокремити спеціальні ознаки цього правового феномену, в контексті діяльності територіальних органів

Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Отже, спираючись на проаналізовані вище авторські умовиводи щодо сутності механізму адміністративно-правового регулювання, можна виокремити наступні його ознаки, в контексті досліджуваної сфери суспільних відносин:

- наявність власного специфічного предмету правового регулювання, під яким в рамках цього дослідження варто розуміти діяльність територіальних органів Національної поліції щодо здійснення контролю у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення;

- особливий характер адміністративно-правових засобів та методів, обумовлених завданнями у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції;

- реалізація адміністративно-правового механізму в особливій, врегульованій нормами адміністративного права, контрольній-наглядній формі;

- метою реалізації адміністративно-правового механізму слугує досягнення конкретно визначеного результату у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення;

- виникнення, зміна та припинення адміністративних правовідносин відбувається у специфічній галузі публічного управління – сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення;

- реалізація адміністративно-правового механізму у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення здійснюється специфічними суб'єктами, наділеними контрольними-наглядними та юрисдикційними повноваженнями, в особі територіальних органів Національної поліції та їх структурних підрозділів;

- структурованість адміністративно-правового механізму, тобто внутрішня його будова, яка представлена сукупністю взаємопов'язаних складових елементів (адміністративно-правових засобів), наділених специфічними властивостями, які дозволяють реалізовувати адміністративно-правові відносини у досліджуваній сфері публічного управління.

Наступним етапом аналізу адміністративно-правового механізму діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення має слугувати визначення його структури та здійснення правового аналізу його структурних елементів. При цьому, важливо не тільки визначити сукупність цих структурних елементів, але й з'ясувати особливості зав'язків, що існують між ними, тобто розкрити їх системність та взаємообумовленість.

Варто зауважити, що наукою адміністративного права й дотепер не вироблено єдиного підходу щодо формування вичерпного переліку елементів, які утворюють механізм адміністративно-правового регулювання суспільних відносин.

Одні вчені, такі як С.Г. Стеценко та Т.О. Коломоєць виділяють в структурі механізму адміністративно-правового регулювання органічні та функціональні елементи. При цьому, до органічних елементів вчені відносять норми права; юридичні факти (фактичні склади); правові відносини; акти реалізації норм права. Разом з тим, до функціональних елементів відноситься правова свідомість і культура; законність; акти тлумачення норм права; акти застосування норм права [98, с. 65].

Інші вчені, наприклад, С.Т. Гончарук та А.Ю. Нашинець-Наумова, посилаються на загальноприйнятту структуру механізму адміністративно-правового регулювання і визначають її дещо по-іншому, зокрема, здійснюють розподіл його елементів на основні та додаткові (функціональні). До основних структурних елементів дослідники відносять: адміністративно-правові норми; акти тлумачення норм адміністративного права; акти реалізації адміністративно-правових норм; адміністративно-правові відносини. Своєю чергою, додаткові (функціональні) структурні елементи включають: правову культуру; правосвідомість; сукупність форм та методів, які дозволяють впливати на правосвідомість та правову культуру [103, с. 37].

Навіть побіжний порівняльний аналіз двох запропонованих підходів дозволяє твердити про існування суттєвих розбіжностей у розумінні системи

структурних елементів механізму адміністративно-правового регулювання. Наприклад, такий структурний елемент, як акти тлумачення норм права одні науковці (Гончарук С.Т., Нашинець-Наумова А.Ю.) відносять до основної групи елементів, інші вчені (Стеценко С.Г., Коломоєць Т.О.) вважають, що досліджуваний структурний елемент має допоміжний характер.

При цьому, важко погодитися із думкою С.Г. Стеценка та Т.О. Коломоєць щодо віднесення законності до числа структурних елементів механізму адміністративно-правового регулювання. Звертаючись до довідкової літератури, варто висновувати, що законність відноситься до основоположного правового принципу, слугує провідним началом, що пронизує собою правотворчість і дію права, реалізацію суб'єктивних права та юридичних обов'язків. При цьому, за влучним переконанням І.М. Коросташової, законність має інтерпретуватися в якості комплексного політико-правового явища, яке характеризується неухильним дотриманням вимог чинного законодавства, а тому її прийнято розглядати в різних аспектах, як принцип діяльності держави, метод державного управління, правовий режим тощо [104, с. 56].

Вважаємо, що в найбільш розгорнутому вигляді структура механізму адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері контролю за обігом зброї відображена в науковій публікації Т.А. Шумейко «Структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні», в якій автор систематизувала окреслені структурні елементи за двома критеріями, а саме:

1. Структурні елементи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у зазначеній сфері, що мають статичний (відносно статичний) вияв, а саме:

- структурні елементи ідеологічно-концептуального рівня;
- структурні елементи ідейно-засадничого рівня;
- структурні елементи нормативно-правового рівня;
- структурні елементи інституційного та демократичного рівня;

- структурні елементи рівня актів реалізації норм адміністративного законодавства про обіг зброї в Україні.

2. Структурні елементи адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у досліджуваній сфері, що мають динамічний вияв, а саме:

- діяльність суб'єктів формування та/або реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні, що здійснюється у певних формах (правових, організаційно-правових) і способах, з використанням передбачених законодавством засобів і методів;

- адміністративно-правові та інші відносини у сфері обігу зброї, що виникають, змінюються, призупиняються на підставі норм законодавства, що становлять нормативну основу формування та реалізації державної політики у вказаній сфері.

- процедури формування та/або реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні [75, с. 296-298].

Таким чином, усвідомлення поняття та структури механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення дозволяє твердити, що зазначеному правовому феномену характерні як загальні риси, що характеризують його в якості єдиного механізму адміністративно-правового регулювання, так і особливі ознаки, що демонструють управлінську спрямованість адміністративно-правових засобів, які використовуються в діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Аналіз висловлених наукових позицій щодо елементного наповнення механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції, дозволяє сформулювати визначення цього поняття в якості сукупності нормативно-правових, інституційних, правозастосовних та організаційних засобів, націлених на здійснення уповноваженими підрозділами

Національної поліції та їх посадовими особами систематичного цілеспрямованого управлінського впливу на правовідносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Структуру механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення складають основні та додаткові структурні елементи. Зокрема, до числа основних структурних елементів відносяться: а) адміністративно-правові норми, націлені на регулювання адміністративно-правових відносин у вказаній сфері публічного управління; б) адміністративно-правові відносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; в) акти правозастосування (індивідуальні управлінські акти), як результат контрольної-наглядової діяльності уповноважених підрозділів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальних органів Національної поліції.

Разом з тим, сукупність додаткових структурних елементів механізму адміністративно-правового забезпечення складають: а) публічна адміністрація, у вигляді системи уповноважених підрозділів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальних органів Національної поліції; б) форми та методи діяльності публічної адміністрації; в) принципи реалізації адміністративно-правових норм у сфері контролю за обігом зброї; г) процедури реалізації повноважень уповноваженими підрозділами у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення територіальних органів Національної поліції; д) правова культура та правосвідомість.

Подальша характеристика механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення зобов'язує дисертанта з'ясувати стан правового регулювання у цій сфері, шляхом здійснення проблемного аналізу його основних структурних елементів, таких як: а) адміністративно-правові норми; б) адміністративно-правові відносини; в) акти правозастосування (індивідуальні управлінські акти).

Варто зазначити, що в теорії адміністративно-правових відносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення та правотворчій практиці має місце термінологічна неврегульованість, яка стала наслідком поєднання діючого, на теперішній час, старого законодавства у сфері дозвільної системи, та сучасних нормативно-правових актів, прийнятих останніми роками у сфері обігу зброї.

Наприклад, жодним чином не врегульовано в сучасному законодавстві поняття «дозвільної діяльності правоохоронних органів», як форми реалізації повноважень суб'єктів у сфері дозвільної системи. Але, разом з тим, поняття дозвільної системи знайшло відображення у чинному законодавстві.

Зокрема, відповідно до статті 1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», дозвільна система у сфері господарської діяльності, для вимог цього закону, тлумачиться як сукупність урегульованих законодавством відносин, які виникають між дозвільними органами, адміністраторами та суб'єктами господарювання у зв'язку з видачею документів дозвільного характеру, переоформленням, анулюванням документів дозвільного характеру [105].

Також, у пункті 1 згаданого вище Положення про дозвільну систему зазначено, що дозвільна система - це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян.

Аналіз вищевказаного Положення дозволяє констатувати, що питання щодо визначення переліку об'єктів дозвільної системи та суб'єктів, наділених повноваженнями щодо провадження ліцензійно-дозвільної діяльності у сфері обігу зброї, врегульовані в ньому лише фрагментарно.

Тож, розуміння дозвільної діяльності, за його відсутності у нормативно-правових актах, знаходимо у наукових джерелах. Зокрема, варто погодитися із висновком Ю.Є. Белінського, який переконаний в тому, що дозвільна діяльність

це спеціальний правовий режим функціонування об'єктів дозвільної системи, спрямований на створення належних умов для протидії нелегальному обігу усіх видів зброї та боєприпасів [106, с. 117].

С.А. Миронюк цілком обґрунтовано відносить дозвільну діяльність органів Національної поліції у сфері контролю за обігом зброї до однієї з форм реалізації публічно-сервісної функції держави та розкриває зміст цієї діяльності, як комплекс правових, організаційних та матеріально-технічних дій, пов'язаних з обігом зброї та боєприпасів до неї, послідовна та цілеспрямована реалізація яких спеціально уповноваженими суб'єктами націлена на видачу та отримання, в установленому законодавством процесуальному порядку, дозволів на виготовлення, придбання, зберігання, облік, перевезення та використання вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, шляхом реалізації територіальними органами Національної поліції контрольно-наглядових повноважень у цій сфері [107, с. 37-38].

Спираючись на вищевикладені твердження та в контексті аналізу Положення про дозвільну систему, можна висновувати, що зміст дозвільної діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення складають:

- видача дозволів на виготовлення, придбання, зберігання, облік, охорону, перевезення та використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;

- здійснення контролю за дотриманням законодавства у цій сфері [61].

Останній різновид дозвільної діяльності поліції викликає дослідницький інтерес, оскільки також потребує «осучаснення», шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про Національну поліцію».

Йдеться, передовсім, про норми статті 23 коментованого законодавчого акту, відповідно до якої органи Національної поліції наділені повноваженнями щодо:

- здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

- здійснення у визначеному законодавством порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин (пп. 21, 22 частини 1 статті 23 Закону «Про Національну поліцію»).

Варто зазначити, що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 року № 641 «Про утворення Національної поліції України» [108], органи внутрішніх справ у вигляді очолюваної Міністерством внутрішніх справ системи ГУМВС, УМВС, УМВС(Т), припинили своє існування, в результаті чого зазначені міліцейські структури були замінені системою органів Національної поліції, до числа яких увійшли й територіальні органи Національної поліції. Саме тому, посилення у пункті 21 частини 1 статті 23 Закону «Про Національну поліцію» на органи внутрішніх справ як суб'єкта, на якого поширюється дозвільна система, на нашу думку, не є коректним.

У зв'язку з цим, пропонуємо пункт 21 частини 1 статті 23 Закону «Про Національну поліцію» викласти у наступній редакції: «здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система уповноважених підрозділів контролю за обігом зброї Національної поліції України».

Також, не відповідає вимогам сьогодення Положення про дозвільну систему, в частині визначення суб'єктів та об'єктів дозвільної системи, а також змісту та напрямків дозвільної діяльності.

Продовжуючи проблемний аналіз правового регулювання контрольної діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, також варто звернути увагу на Інструкцію, затверджену наказом МВС України від 21.08.1998 № 622, в частині законності його (наказу) державної реєстрації в якості нормативно-правового акту Міністерством юстиції України.

Вимога щодо визначення законності Наказу № 622/1998 обґрунтовується його розробленням та прийняттям на основі Закону України «Про міліцію», який на сьогоднішній день втратив чинність. У той же час, пунктом 16 Постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» [109] встановлено, що «у разі внесення змін, доповнень або визнання таким, що втратив чинність, акта законодавства, відповідно до якого прийнято нормативно-правовий акт, орган, що видав цей нормативно-правовий акт, зобов'язаний внести до нього відповідні зміни, доповнення або визнати його таким, що втратив чинність».

01 листопада 2017 року Окружним адміністративним судом м. Києва у складі колегії: головуючої судді Бояринцевої М.А., суддів Васильченко І.П., Векуа Н.Г. було ухвалено постанову у справі № 826/6056/16 за адміністративним позовом Всеукраїнської громадської організації «Українська асоціація власників зброї» до Міністерства юстиції України про визнання протиправною бездіяльності Мін'юсту, яка полягає у не скасуванні рішення про державну реєстрацію наказу МВС 622/1998 року. Таким чином, Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду поставив крапку в довготривалому спорі Української асоціації власників зброї з Мін'юстом, частково задовольнивши касаційну скаргу та визнавши протиправною бездіяльність Мін'юсту, яка полягає в не скасуванні державної реєстрації Наказу МВС № 622 [110].

Проте, вимога, визначена у вищевказаному судовому рішенні щодо скасування Наказу МВС № 622/1998 року – це лише частина більш глибокого та

комплексного питання щодо вдосконалення механізму правового регулювання контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та місця в цьому процесі територіальних органів Національної поліції.

Якісне оновлення механізму адміністративно-правового регулювання у досліджуваній сфері публічного управління вбачається нами у розмежуванні контрольних та дозвільних функцій, які наразі знаходяться у віданні Національної поліції.

На підтримку зазначеної позиції висловлюється й відома українська вчена-правознавець, професор О.В. Джафарова, яка переконана у необхідності закріплення дозвільної функції щодо обігу зброї за Сервісними центрами МВС України та прийняття Закону України «Про дозвільні послуги та дозвільні центри МВС України», дія якого мала б поширюватися на суспільні відносини, пов'язані з видачею дозволів фізичним та юридичним особам на право володіння, користування та розпорядження зброєю та боєприпасами [111, с. 410]. Ухвалення вищевказаного законодавчого акту забезпечить функціонування адміністративно-правового механізму обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, за аналогією з реалізацією послуг у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Отже, вважаємо висловлену позицію цілком обґрунтованою, а пропозиції своєчасними, за умови залишення функції контролю у сфері обігу зброї за уповноваженими підрозділами територіальних органів Національної поліції.

2.2. Нормативно-правове забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України

Якісне та досконале нормативно-правове забезпечення чинить безпосередній вплив на ефективність реалізації державної політики органами публічного адміністрування. Від того, наскільки збалансований та

структурований зміст матиме національне законодавство, буде залежати дієвість публічного управління в соціальній, економічній, політичній, правовій та багатьох інших сферах суспільних відносин.

У світлі висловленої авторської позиції, забезпечення контролю за обігом зброї територіальними органами Національної поліції, виступає важливим вектором державної безпекової політики та пріоритетним напрямом наукового пошуку в галузі науки адміністративного права. Аргументуючи зазначене вище твердження, варто підкреслити, що обіг зброї в нашій країні – це, мабуть, одна з небагатьох сфер суспільних відносин, яка в найменшій мірі врегульована нормами сучасного адміністративного права.

Окреслюючи у найбільш загальному вигляді адміністративно-правове забезпечення у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, варто наголосити на його застарілості, адже переважна частина адміністративно-правових актів у вказаній сфері суспільних відносин була прийнята ще у 90-х р.р. минулого сторіччя. А ті нормативні акти, які прийняті після повномасштабного вторгнення зс рф в Україну, також не можна визнати досконалими, оскільки деякі їх положення відзначаються суперечливістю та нелогічністю.

Крім цього, варто констатувати, що на теперішній час окремі аспекти реалізації права власності на вогнепальну зброю, як і процедуру її отримання окремими категоріями громадян (державними службовцями, суддями, працівниками правоохоронних органів і т.д.), регулюються виключно відомчими нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції (накази МВС №№ 379дск/2000 [112]; 223/2016 [113], які, своєю чергою, не відображають комплексу актуальних питань у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, натомість, зосереджені виключно на регулюванні адміністративних правовідносин, пов'язаних із обігом пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії (так званої, травматичної зброї).

Однак, розпочати дослідження в окресленому в цьому підрозділі напрямку наукового пошуку вважаємо за доцільне здійснити теоретико-правовий аналіз термінологічної конструкції «нормативно-правове забезпечення» та вироблення на цій основі поняття нормативно-правового забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України, з огляду на неоднозначність наукових підходів щодо розуміння зазначеного теоретико-правового феномену.

Підкреслюючи значення адміністративних засобів правового регулювання суспільних відносин, Н.Л. Шевченко переконана, що нормативно-правове забезпечення передбачає надання механізму адміністративно-правового регулювання організаційних відносин, повноти, достатності для реалізації норм і отримання відносин, які б дали можливість вільно реалізовувати права [114, с. 190]. Уявляється, що реалізація прав громадян у публічному управлінні виступає пріоритетним завданням правового забезпечення.

Тотожний методологічний підхід щодо розкриття змісту нормативно-правового забезпечення через визначення його мети та впливу на адміністративно-правові відносини, застосовує М.М. Чекан, який, в контексті аналізу адміністративно-правового регулювання права працівників поліції на соціальне забезпечення, пропонує розуміти зазначений вид соціального забезпечення в якості системи нормативно-правових актів, які приймаються компетентними суб'єктами публічного адміністрування та передбачають створення умов для забезпечення соціальної захищеності, встановлення юридичних гарантій отримання різних видів допомоги в разі настання обставин, за яких особа потребує соціального захисту від держави [115, с. 98].

Проте, вищевказані теоретичні підходи до визначення поняття нормативно-правового забезпечення, не дають можливості усвідомити його розуміння в якості системного правового явища, а відтак, роблять неможливим відображення концептуальної єдності та взаємозалежності нормативно-правового забезпечення та адміністративно-правового регулювання. У цьому контексті, правильну думку висловлює В.М. Косович, коли зазначає, що спроба

юридично закріпити поняття, систему нормативно-правових актів, техніко-технологічні вимоги до нормотворчої діяльності органів публічної адміністрації і т. д. здійснюються законодавцем упродовж більше десяти років поспіль. Це і проект Закону України «Про закони і законодавчу діяльність в Україні», який на теперішній час відкликаний [116, с. 31] і проекти Закону України «Про нормативно-правові акти» [117; 118, с. 52].

З огляду на це, переконливу позицію висловлює Р.В. Розумяк, зазначаючи, що намагання законотворця сформувати єдину систему нормативно-правових актів, спрямовану на регулювання адміністративно-правових відносин, наразі так і залишилися безрезультатними. Між тим, деякі представники наукової спільноти висловлюють цілком обґрунтовані твердження щодо назрілої на теперішній час, актуальної потреби у формуванні дієвої та ефективною системи правового забезпечення публічного адміністрування [72, с. 98].

Зокрема, за справедливим твердженням М.О. Теплюка, здійснення законодавчої діяльності в Україні ускладняється відсутністю нормативного визначення системи законів України, предметного та змістовного розмежування конституційних і звичайних законів, законів і підзаконних актів [119, с. 438]. На підтвердження вказаної позиції варто зазначити, що на теперішній час на законодавчому рівні відсутні легальні критерії, які б дозволяли відмежовувати «прості» закони від «конституційних», визначити поняття підзаконних нормативно-правових актів, чи, взагалі, формували б критерії чинності нормативно-правового акту.

Спираючись на норми Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731, можна зробити висновок, що одним з таких критеріїв є державна реєстрація нормативно-правового акту. Однак, можна навести приклади, коли згідно тієї ж постанови нормативно-правовий акт не підлягає державній реєстрації, однак є обов'язковим до виконання органами публічного адміністрування.

Наприклад, відповідно до підпункту "е" пункту 5 коментованої Постанови до числа актів, які не підлягають державній реєстрації, відносяться акти рекомендаційного, роз'яснювального та інформаційного характеру (методичні рекомендації, роз'яснення, у тому числі податкові, тощо), нормативно-технічні документи (національні та регіональні стандарти, технічні умови, будівельні норми і правила, правила спортивних змагань з видів спорту, визнаних в Україні, тарифно-кваліфікаційні довідники, кодекси усталеної практики, форми звітності, у тому числі щодо державних статистичних спостережень, адміністративних даних та інші).

Водночас, за результатами аналізу наказу ДП "Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості" від 28.05.2015 № 45 «Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, національних стандартів України, скасування нормативних документів України та міждержавних стандартів в Україні», варто констатувати, що Державні стандарти України, які визначають технічні вимоги до вогнепальної зброї, відносяться до числа нормативних актів, зокрема:

- ДСТУ 7712:2015 Зброя спортивна та мисливська. Параметричні ряди калібрів зброї і патронів до неї. Тиск порохових газів [120];
- ДСТУ 7713:2015 Зброя спортивна та мисливська. Патрони для нарізної зброї. Типи та основні розміри. Загальні технічні вимоги [121];
- ДСТУ 7714:2015 Зброя спортивна та мисливська. Дріб мисливський, спортивний і картеч. Номенклатура показників [122];
- ДСТУ 7715:2015 Зброя спортивна та мисливська. Гільзи металеві, паперові та пластикові. Загальні технічні умови [123];
- ДСТУ 7716:2015 Зброя спортивна та мисливська. Гвинтівки спортивні дрібнокаліберні. Основні параметри та загальні технічні вимоги [124];
- ДСТУ 7717:2015 Зброя спортивна та мисливська. Зброя нарізна. Загальні технічні вимоги [125];

- ДСТУ 7718:2015 Зброя спортивна та мисливська. Рушниці спортивні та мисливські гладкоствольні. Загальні технічні вимоги [126];

- ДСТУ 7719:2015 Зброя спортивна та мисливська. Пістолети спортивні довольні однозарядні під патрон кільцевого запалення калібру 5,6 мм (.22 LR). Загальні технічні вимоги [127];

- ДСТУ 7720:2015 Зброя спортивна та мисливська. Патрони спортивні, мисливські та спортивно-мисливські до нарізної зброї. Номенклатура показників [128].

Тож, доцільним, на нашу думку, є аналіз класифікаційних критеріїв, які використовуються вченими для систематизації нормативно-правового забезпечення. Зазначений підхід дозволить комплексно та системно проаналізувати структуру нормативно-правових актів у сфері адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції.

Попри те, що на офіційному законодавчому рівні систематизація нормативно-правових актів, наразі, не сформована, теоретичні напрацювання у цій сфері виглядають доволі результативними. Зокрема, Л.А. Луць пропонує наступну класифікацію нормативно-правових актів:

- за суб'єктом правотворчості: прийняті народом, главою держави, органом законодавчої влади, органом виконавчої влади, контрольно-наглядовим органом, органом місцевого самоврядування, керівником підприємства, установи чи організації або фізичною особою-працедавцем;

- за характером і обсягом дії – загальної, виключної та обмеженої дії;

- за юридичною силою – закони і підзаконні нормативно-правові акти [66, с. 194]. Аналіз вищевказаних класифікаційних критеріїв нормативно-правових актів також, на нашу думку, потребує уточнення, адже їх автор не деталізує структуру підзаконних нормативно-правових актів, з огляду на що виглядає незрозумілим, які саме нормативно-правові акти мають бути віднесені до числа підзаконних.

Наприклад, Д.О. Беззубов до критеріїв класифікації нормативно-правових актів відносить: юридичні властивості адміністративно-правових актів, функціональну роль, область та сферу застосування, дію в просторі, дату початку дії, дію в часі, форму вираження акту, характер компетенції органів, що приймають акт, органи, що приймають акти, та їх найменування тощо [129, с. 290]. Т.О. Гуржій пропонує такі критерії класифікації адміністративно-правових актів: за юридичним змістом, за юридичною силою, за способом прийняття, за дією в часі, за сферою дії, за способом набуття чинності та припинення дії [130, с. 34]. Б.А. Авер'янов виділяє такі критерії класифікації актів управління: за юридичною природою, за юридичними наслідками, за суб'єктами, які мають право приймати нормативні акти, за юридичною формою вираження, за сферою дії, за порядком прийняття, за порядком пов'язаності адресатів з суб'єктами, які видали акт, за формою волевиявлення, за моментом початку дії, за обсягом повноважень суб'єктів, які видали адміністративно-правовий акт [131, с. 81].

На підставі аналізу сформованих у науковій літературі поглядів щодо сутності нормативно-правового забезпечення та критеріїв його класифікації, вважаємо за доцільне сформулювати ряд висновків, у контексті реалізації механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції.

Будучи основним джерелом національної правової системи, нормативно-правові акти у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення суттєво розрізняються за юридичною силою, статусу в ієрархії джерел права, значенню та регулятивним спроможностям.

Характеристика наукових підходів, які використовуються науковцями для класифікації системи нормативно-правових актів у різноманітних сферах публічного управління дозволяє висновувати про застосування широкого арсеналу критеріїв їхнього поділу, включаючи юридичну силу, сферу публічного адміністрування, компетенцією нормотворчого органу. Але разом з тим, варто погодитися з твердженням, що під час здійснення класифікації будь-якого

правового явища, неможливо повністю виключити авторський суб'єктивізм, оскільки застосування багатьох критеріїв передбачає їх суб'єктивну оцінку. Тож, маємо визнати, що будь-яка класифікація має умовний характер.

Отже, нормативно-правове забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України нами представляється у якості сукупності нормативно-правових актів, за допомогою яких забезпечується адміністративний контроль уповноважених підрозділів (посадових осіб) територіальних органів Національної поліції за виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, перевезенням та використанням вогнепальної зброї невійськового призначення, шляхом здійснення обстежень, перевірок, інспектувань, погоджень дозвільних документів, здійснення профілактичних заходів, а також притягнення порушників правил дозвільної системи до адміністративної відповідальності.

Класифікація нормативно-правового забезпечення адміністративних правовідносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції нами здійснена за наступними критеріями:

а) за суб'єктами видання (нормативні акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ, інших центральних органів виконавчої влади);

б) за ступенем систематизації (кодифіковані, не кодифіковані);

в) за формою вираження (законодавчі, підзаконні);

г) за сферою застосування (виконавчо-розпорядчі, публічно-сервісні);

д) за галузевою приналежністю (матеріальні, процесуальні);

е) за часом дії (постійні, тимчасові);

ж) за відомчою належністю (внутрівідомчі, відомчі, міжвідомчі);

з) за видом процесуальної діяльності (юрисдикційні, неюрисдикційні);

і) за юридичними наслідками (позитивні, негативні).

Водночас, характерною рисою, яка є властивою для переважної більшості проаналізованих нами критеріальних підходів, та має вирішальне значення для дослідження нормативно-правового забезпечення у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, стосується поділу нормативно-правових актів, залежно від їх юридичної сили, на закони та підзаконні правові акти.

У цьому зв'язку варто зазначити, що до числа відмінних ознак, які вирізняють закони з-поміж інших нормативно-правових актів, нами віднесено:

- особливий порядок прийняття, зміни та скасування;
- опосередкування найважливіших суспільних відносин;
- переслідування стратегічних цілей, інтересів та завдань;
- первинний характер норм, що містяться в законі;
- володіння найвищою юридичною силою.

У контексті обраної нами теми наукового пошуку, вирішення зазначеного питання має принципове значення, оскільки, як вже зазначалося в попередніх підрозділах цього дослідження, на теперішній час Верховною Радою України не прийнято жодного закону, який би врегульовував питання щодо обігу зброї в Україні.

Разом з тим, законодавче врегулювання порядку набуття права приватної власності в Україні закріплено на найвищому, конституційному рівні. Так, відповідно до статті 41 Конституції, право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Також, відповідно до пункту 7 частини 1 статті 92 Основного Закону, правовий режим функціонування власності в Україні відноситься до тієї сфери суспільних відносин, яка має бути врегульована виключно на законодавчому рівні [50].

Крім того, законодавчий порядок врегулювання обігу вогнепальної зброї невійськового призначення впливає з частини 2 статті 178 Цивільного кодексу України, відповідно до якої види об'єктів цивільних прав, перебування яких у цивільному обороті не допускається (об'єкти, вилучені з цивільного обороту) або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом

(об'єкти, обмежено оборотоздатні), а також види об'єктів цивільних прав, що можуть належати лише певним учасникам обороту, встановлюються законом [132].

Таким чином, закріплюючи на найвищому, конституційному рівні вимогу щодо законодавчого визначення права власності, законодавець підкреслює пріоритетне значення стосовно необхідності врегулювання порядку обігу вогнепальної зброї невійськового призначення виключно законом.

Водночас, слід констатувати, що й дотепер досліджувана сфера суспільних відносин регулюється підзаконними нормативно-правовими актами, зокрема, постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» та Положенням № 576 «Про дозвільну систему», які були прийняті до набрання чинності Конституцією України.

Неконституційний (підзаконний) порядок правового регулювання суспільних відносин, які складаються у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення також впливає з частини 1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, відповідно до якої закони та інші нормативні акти, прийняті до набуття чинності цією Конституцією, є чинними у частині, що не суперечить Конституції України.

Спираючись на конституційні норми, які встановлюють вимоги до функціонування правового режиму власності на вогнепальну зброю невійськового призначення, можна зробити обґрунтований висновок про необхідність визнання нечинними підзаконних нормативно-правових актів у вказаній сфері суспільних відносин. Зазначену позицію щодо недосконалості національного законодавства у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення обстоює й Н.Ю. Цвіркун, яка переконана, що чинне законодавство України, що регламентує обіг вогнепальної зброї в державі в нинішніх умовах, фактично дублює основні положення колишнього союзного законодавства з цих питань, яке повністю відповідало суті тоталітарної системи [133, с. 219-220].

«На сьогоднішній день, твердить Ю.П. Жванко, правове регулювання відносин у сфері обігу зброї здійснюється значною кількістю законодавчих та інших нормативно-правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та відомчих нормативних актів Міністерства внутрішніх справ України тощо ... питання обігу зброї в Україні на сьогоднішній день регулюються майже 90 нормативно-правовими актами. Однак, застарілість наявної нормативно-правової бази, брак законодавчої регламентації режиму контролю у сфері обігу вогнепальної зброї створюють підґрунтя для неможливості громадянам ефективно та в законний спосіб реалізувати своє право на захист, а органам державної влади ефективно контролювати обіг зброї» [15, с. 387-388].

Але разом з тим, правомірність скасування вищевказаних підзаконних актів не виглядає беззаперечною. Зазначений факт обґрунтовується положеннями низки законодавчих актів. Наприклад, відповідно до пункту 1 частини 1 статті 5 Кодексу адміністративного судочинства, з метою визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акту чи окремих його положень, кожна особа має право звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист [134]. Таким чином, адміністративне законодавство встановлює судовий порядок визнання протиправності чи нечинності нормативно-правового акту.

З іншого боку, скасування вже згаданої нами постанови Верховної Ради України, яка визначає право власності на окремі види майна, можливе лише на підставі рішення Конституційного Суду України. Зокрема, відповідно до пункту 1 частини 1 статті 84 Закону України «Про Конституційний Суд України», Велика палата Конституційного Суду України приймає рішення за результатами розгляду справ за конституційними поданнями щодо конституційності законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та щодо офіційного тлумачення Конституції

України, а також за результатами розгляду справ за конституційними скаргами у разі відмови Сенату в розгляді справи за конституційною скаргою на розсуд Великої палати.

Крім того, відповідно до статті 91 коментованого законодавчого акту, закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення [135].

Між тим, відсутність спеціального закону, спрямованого на упорядкування правовідносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, також негативно впливає й на правозастосовну практику в процесі притягнення осіб до адміністративної та кримінальної відповідальності. Зокрема, на думку адвоката М. Ореховського, вже близько трьох років триває дискусія правників щодо можливості притягати до кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю за відсутності закону, який визначає порядок цивільного обороту зброї. За цей час судами по всій Україні ухвалено сотні рішень, якими прокурорам поверталися обвинувальні акти, бо в них не зазначено, який закон порушила особа, котру обвинувачено у незаконному поводженні зі зброєю [136; 137; 138; 139].

У підсумку, проблеми забезпечення ефективного правозастосування правоохоронних органів викликають невтішну ситуацію, за якої відбувається масовий неконтрольований обіг вогнепальної зброї серед населення. Так, протягом 2021 року в Україні правоохоронними органами зібрано понад 134 тисячі набоїв, зокрема, вилучено правоохоронцями понад 64 одиниці гладкоствольної та 895 одиниць нарізної зброї. Крім того, у 2023 році вилучено понад 613 інших видів вогнепальної зброї, включно з об'єктами, які зберігали незаконно або зберігали злочинці. Загалом, за останні п'ять років вилучено понад 9 000 одиниць вогнепальної зброї та стільки ж набоїв [140].

Але ж це офіційна статистика, тоді як за інформацією Д. Монастирського, колишнього Міністра внутрішніх справ, в Україні від 2 до 6 млн одиниць

незарєєстрованої зброї. З усієї зарєєстрованої вогнепальної зброї кількість незаконної зброї значно більша. Це тому, що правоохоронці вилучили лише невелику кількість вогнепальної зброї. Натомість, у законопроектах, запропонованих законодавцями та МВС, постійно згадується необхідність повного реєстру вогнепальної зброї [141].

Аналіз ст.ст. 174, 190-195 Кодексу України про адміністративні правопорушення, норми якого передбачають адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, дозволяє висновувати про їх бланкетний характер [142]. Іншими словами, вищевказані норми встановлюють адміністративну відповідальність за порушення порядку обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, визначені підзаконними нормативно-правовими актами, виданими Кабінетом Міністрів України (Положення про дозвільну систему, затверджене постановою КМУ № 576/1992 року) та Міністерством внутрішніх справ (Інструкція, затверджена наказом МВС № 622/1998 року).

Зокрема, Інструкція, затверджена наказом МВС № 622/1998 року, серед іншого, визначає порядок використання фізичними та юридичними особами предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система, зокрема, вогнепальної зброї невійськового призначення. Але разом з тим, адміністративна відповідальність за порушення порядку використання вогнепальної зброї не знайшла відображення у диспозиції статті 174 КУпАП, яка, на нашу думку, є некоректною, оскільки термін «стрільба» означає лише набуття особою певних навичок володіння зброєю та здійснення нею пострілів з неї [143, с. 1403].

Тож, термін «стрільба з вогнепальної зброї» фактично не містить мети її використання, хоча остання, наприклад, чітко визначена в інших законодавчих актах. Наприклад, в частині 13 статті 46 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якої поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб [8].

Також, варто акцентувати увагу на тому, що диспозиція статті 174 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за стрільбу... з порушенням встановленого порядку. Проте, Інструкція, затверджена наказом МВС № 622/1998 року, визначає не порядок стрільби, а правила використання об'єктів дозвільної системи, в тому числі, й вогнепальної зброї.

Наслідком неврегульованості норм чинного адміністративного деліктного законодавства є й практика правозастосування за статтею 174 КУпАП. До прикладу наведемо справу про адміністративне правопорушення № 656/77/22, яка розглядалась Іванівським районним судом Херсонської області 07 лютого 2022 року.

З протоколу про адміністративне правопорушення серії ВАВ № 442267 від 31.01.2022 року, складеним інспектором сектору контролю обігу зброї Генічеського районного відділу поліції ГУ НП України в Херсонській області вбачається, що 28.01.2022 року приблизно о 15.00 год ОСОБА_1 перебуваючи за місцем свого проживання по АДРЕСА_1 здійснив два постріли з власної рушниці Alмака PS55 12 калібру 2 ствольної № НОМЕР_1 випуску в межах населеного пункту с. Першотравневе Генічеського (стара назва району - Іванівський) району Херсонської області, внаслідок чого застрелив собаку породи німецька вівчарка [144].

Не зважаючи на те, що у даному випадку особа повністю визнала свою провину, можемо припустити, що порушник здійснював стрільбу, маючи намір знешкодити небезпечну тварину, тобто фактично застосовував зброю. Проте зазначена мета не знайшла відображення у доводах судді під час призначення адміністративного стягнення.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо викласти назву та диспозицію статті 174 КУпАП у наступній редакції: «Стаття 174. Застосування вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку

Застосування вогнепальної чи холодної металеві зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду в населених пунктах і в не відведених для цього місцях, а також у відведених місцях з порушенням установленого порядку».

Аналізуючи зміст статті 190 КУпАП, вважаємо за доцільне включити до її назви та диспозиції боєприпаси до вказаних видів зброї. Таким чином, пропонуємо викласти вищевказану статтю КУпАП у наступній редакції: «Стаття 190. Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і боєприпасів

Придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і боєприпасів без відповідного документа дозвільного характеру, виданого уповноваженим державним органом».

Варто також звернути увагу й на передбачену пунктом 5.1. наказу МВС України № 622/1998 року вимогу до керівників підприємств, установ, організацій, а також суб'єктів господарювання, яка стосується дотримання встановленого порядку укладення трудових договорів з фізичними особами на виконання робіт, пов'язаних з обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. Але в той же час, порушення зазначеного порядку не здобуло закріплення в КУпАП у вигляді окремої правової норми, адже статті 194 та 195 КУпАП передбачають притягнення до адміністративної відповідальності лише працівників відповідних торговельних підприємств та організацій.

З метою розв'язання зазначеного неврегульованого питання, пропонуємо доповнити КУпАП статтею 194-1 наступного змісту: «Стаття 194-1. Порушення керівниками підприємств, установ, організацій, суб'єктами господарювання порядку укладення трудових договорів з фізичними особами на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, ремонтом, придбанням, зберіганням, обліком,

охороною, перевезенням і використанням предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система

Порушення порядку укладення керівниками підприємств, установ, організацій, суб'єктами господарювання трудових договорів з фізичними особами на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, ремонтом, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система, -

тягне за собою накладення штрафу на суб'єктів господарювання від десяти до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Отже, підбиваючи підсумки цього дослідження, вважаємо за доцільне зробити наступні висновки.

Характеристика наукових підходів щодо класифікації системи нормативно-правових актів у різноманітних сферах публічного управління дозволяє висновувати про застосування широкого арсеналу критеріїв їхнього поділу, включаючи юридичну силу, сферу публічного адміністрування, компетенцією нормотворчого органу. Але разом з тим, варто погодитися з твердженням, що під час здійснення класифікації будь-якого правового явища, неможливо повністю виключити авторський суб'єктивізм, оскільки застосування багатьох критеріїв передбачає їх суб'єктивну оцінку.

Нормативно-правове забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України представлено в якості сукупності нормативно-правових актів, за допомогою яких забезпечується адміністративний контроль уповноважених підрозділів (посадових осіб) територіальних органів Національної поліції за виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, перевезенням та використанням вогнепальної зброї невійськового призначення, шляхом здійснення обстежень, перевірок, інспектувань, погоджень дозвільних

документів, здійснення профілактичних заходів, а також притягнення порушників правил дозвільної системи до адміністративної відповідальності.

Класифікація нормативно-правового забезпечення вищевказаного механізму адміністративно-правового регулювання здійснена за наступними критеріями:

а) за суб'єктами видання (нормативні акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ, інших центральних органів виконавчої влади);

б) за ступенем систематизації (кодифіковані, не кодифіковані);

в) за формою вираження (законодавчі, підзаконні);

г) за сферою застосування (виконавчо-розпорядчі, публічно-сервісні);

д) за галузевою приналежністю (матеріальні, процесуальні);

е) за часом дії (постійні, тимчасові);

ж) за відомчою належністю (внутрівідомчі, відомчі, міжвідомчі);

з) за видом процесуальної діяльності (юрисдикційні, неюрисдикційні);

і) за юридичними наслідками (позитивні, негативні).

Водночас, характерною рисою, яка є властивою для переважної більшості проаналізованих нами критеріальних підходів, та має вирішальне значення для дослідження нормативно-правового забезпечення у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, стосується поділу нормативно-правових актів, залежно від їх юридичної сили, на закони та підзаконні правові акти.

У цьому зв'язку варто зазначити, що до числа відмінних ознак, які вирізняють закони з-поміж інших нормативно-правових актів, нами віднесено:

- особливий порядок прийняття, зміни та скасування;
- опосередкування найважливіших суспільних відносин;
- переслідування стратегічних цілей, інтересів та завдань;
- первинний характер норм, що містяться в законі;
- володіння найвищою юридичною силою.

В числі законодавчих актів, за допомогою яких забезпечується адміністративно-правове регулювання у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, норми КУпАП посідають особливе місце, слугуючи правовою підставою для притягнення порушників законодавства про обіг вогнепальної зброї невійськового призначення до адміністративної відповідальності.

Автором надано пропозиції до КУпАП, шляхом внесення змін до ст.ст. 174 КУпАП «Стрільба з вогнепальної, холодної металеві чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку», 190 КУпАП «Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї» та доповнення коментованого Кодексу новою статтею 194-1 КУпАП «Порушення керівниками підприємств, установ, організацій, суб'єктами господарювання порядку укладення трудових договорів з фізичними особами на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, ремонтом, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система».

2.3. Характеристика адміністративних правовідносин як центрального елемента в структурі механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України

Аналіз структури механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України, не представляється можливим без аналізу його

центрального елементу, в якості якого виступають адміністративні правовідносини.

Визначальна роль адміністративних правовідносин в структурі зазначеного механізму, передовсім, обумовлюється їх «осучасненням», коли адміністративні правовідносини сприймаються багатьма теоретиками адміністративного права не як відносини влади-підпорядкування, а перш за все як діяльність органів публічного адміністрування щодо надання адміністративних послуг їх запитувачам – фізичним та юридичним особам.

Саме такий складний для усвідомлення та багатогранний характер адміністративних правовідносин має місце у сфері контролю територіальних органів Національної поліції за обігом зброї, оскільки контрольна функція в діяльності посадових осіб проявляється не тільки й, навіть, не стільки у реалізації так званих «класичних» контрольних методів, таких як перевірки та інспектування, скільки у наданні адміністративних послуг, пов'язаних із оформленням та видачею дозволів на право користування різними видами зброї та боєприпасів.

Таким чином, з'ясуванню особливостей адміністративних правовідносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України, має передувати усвідомлення змісту досліджуваного правового явища на теоретичному рівні.

Теоретиками адміністративно-правової науки сформовано усталений підхід, відповідно до якого система адміністративних правовідносин має трирівневу структуру, яка включає такі компоненти, як сфера застосування, суб'єкти, наділені державно-владними повноваженнями, а також сукупність правових актів, націлених на регулювання адміністративно-правових відносин.

Зокрема, Ю.П. Битяк притримуючись вищевказаної гіпотези, зазначає, що адміністративно-правові відносини являють собою врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини у сфері державного управління, учасники яких є носіями прав та обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права [145, с. 40].

Більш вузький підхід до розуміння адміністративно-правових відносин використовує І.П. Голосніченко, який переконаний, що досліджувана правова категорія являє собою систему прав та обов'язків органів державної виконавчої влади, посадових осіб і службовців, громадян та інших суб'єктів [146, с. 9]. Зазначена позиція виглядає дискусійною, оскільки вчений не визначає серед структурних елементів адміністративно-правових відносин нормативно-правові акти та сферу публічного управління, яка слугує об'єктом їхнього регулювання.

Варто навести висновки й тих науковців, які вкладають у адміністративно-правові відносини більш широкий зміст. До їх числа, на нашу думку, відносяться В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, Е.О. Шевченко та А.В. Макаренко.

Зокрема, В.К. Колпаков влучно висловлюється стосовно сформованої останнім часом в науці адміністративного права тенденції щодо розширення поняття адміністративно-правових відносин з причини їх виходу за межі державного управління [147, с. 101]. Відтак, можемо зробити висновок, що мета реалізації адміністративних правовідносин полягає не тільки зі здійсненням функцій державного управління органами публічного адміністрування та діяльністю, яка слугує їх змістовним наповненням, але, насамперед, із сприянням виконавчої влади в реалізації прав громадян в адміністративно-правовій сфері суспільних відносин.

Зазначений висновок проявляється й у широкому підході до розуміння адміністративно-правових відносин, який висловлює Т.О. Коломоєць, визначаючи останні в якості суспільних відносин, урегульованих нормами адміністративного права, суб'єкти яких наділені правами та обов'язками у сфері забезпечення органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб [148, с. 43-44].

Адміністративно-правові відносини, - твердить Е.О. Шевченко під час розкриття широкого підходу щодо визначення останніх, - виникають у сфері публічного управління (державного й самоврядного), між органами державного управління та іншими суб'єктами адміністративного права з реалізації їхніх

суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, що здійснюються в особливому правовому режимі забезпечення їх законності з боку держави» [149, с. 119].

А.В. Макаренко переконаний, що досліджуване правове явище являє собою урегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, у яких їхні сторони (суб'єкти) взаємопов'язані та взаємодіють унаслідок здійснення суб'єктивних прав й обов'язків, встановлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами [150, с. 44].

Таким чином, спираючись на висловлені твердження щодо змісту адміністративних правовідносин можна зробити висновок про існування широкого та вузького підходу до їх розуміння у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції.

Вузький підхід щодо змісту досліджуваних правовідносин, передовсім, пов'язаний із їх розумінням в якості виконавчо-розпорядчої діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції у сфері контролю за обігом зброї. При цьому, їх характерною особливістю слугує вертикальна побудова, тобто – це класичний варіант адміністративних правовідносин влади-підпорядкування, які проявляються у реалізації посадовими особами уповноважених підрозділів поліції у сфері контролю за обігом зброї таких форм контролю, як обстеження, перевірки, інспектування, погодження, здійснення профілактичних заходів, притягнення порушників правил дозвільної системи до адміністративної відповідальності, і т.д.

Наприклад, виконавчо-розпорядчий характер контрольної діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення яскраво проявляється у заходах, визначених пунктом 1.4. Інструкції, затвердженої наказом № 622/1998 року, відповідно до якої контроль за дотриманням посадовими особами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та громадянами правил дозвільної системи органи (підрозділи) поліції здійснюють шляхом обстеження таких об'єктів, погодження укладення трудових

договорів на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням спеціально визначених предметів і матеріалів, проведення профілактичних заходів щодо попередження та припинення порушень правил дозвільної системи, а також притягнення осіб, що вчинили правопорушення, до відповідальності в порядку, встановленому законом [10].

З іншого боку, наукова гіпотеза, відповідно до якої адміністративні правовідносини асоціюються виключно із виконавчо-розпорядчою діяльністю органів публічного адміністрування, має дискусійний характер, оскільки не відображає всієї повноти та різноманітності сфери публічного управління. Адміністративному праву відомі також відносини, що ґрунтуються на узгодженні, координації, домовленості тощо, тобто такі адміністративно-правові відносини, які виникають між суб'єктами управлінських відносин, які не перебувають в організаційній підпорядкованості.

Наукою адміністративного права сформовано й широкий підхід до розуміння адміністративних правовідносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення уповноваженими підрозділами Національної поліції, відповідно до якого зазначений різновид суспільних відносин має горизонтальний характер, оскільки проявляється у наданні адміністративних послуг у сфері дозвільної системи.

Зокрема, відповідно до Переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розмір плати за їх надання, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 2007 року № 795, до числа адміністративних послуг, які Національна поліція надає на платній основі, відноситься:

- видача дозволів на придбання і перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів, інших предметів, на які поширюється дозвільна система;
- видача дозволу на зберігання і носіння нагородної, мисливської, холодної, пневматичної зброї, а також здійснення їх реєстрації та перереєстрації;

- видача дозволу (оформлення документів) на відкриття та функціонування об'єктів дозвільної системи, що працюють з вибуховими матеріалами, піротехнічних майстерень та інших об'єктів;

- видача дублікатів документів дозвільного характеру;

- видача ліцензії (переоформлення, видача дублікату, копії) на виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду [57].

Отже, порівняльний аналіз вузького та широкого підходу щодо розуміння адміністративно-правових відносин дозволяє зробити висновок про те, що вони, в цілому, не протирічать один одному, оскільки в основі структури адміністративно-правових відносин, використовуваної представниками широкого підходу, також знаходяться й такі елементи, як: сфера застосування; суб'єкти адміністративно-правових відносин; правове регулювання у вигляді сукупності нормативно-правових актів.

У той же час, жодним із проаналізованих підходів не враховано наявність у структурі адміністративних правовідносин юридичних фактів, які виникають в результаті правозастосовної діяльності суб'єктів публічного адміністрування. Думається, що вказане зауваження є важливим в контексті правозастосовної діяльності посадових осіб територіальних органів Національної поліції, за підсумками якої останні видають індивідуальні акти управління у сфері контролю за обігом зброї та боєприпасів, функціонування об'єктів дозвільної системи, і т.д. Цілком очевидно, що вищевказані індивідуальні акти управління спричиняють виникнення, зміну та припинення адміністративних правовідносин у сфері контролю за обігом зброї, а тому мають бути включені до числа структурних елементів адміністративно-правових відносин.

Інший принциповий момент пов'язаний із тим, що, як правило, вчені вказують на сукупність нормативно-правових актів, як на структурний елемент, який слугує підставою виникнення адміністративно-правових відносин, але ж не посилаються на повноваження та предмети відання (підвідомчість), які виступають в якості ключових інструментів, спрямованих на реалізацію правових норм.

Таким чином, зміст вузького та широкого підходів до визначення структури адміністративно-правових відносин, які виникають в діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, дозволяє здійснити їх поділ на основні та додаткові структурні елементи, серед яких до числа основних відносяться: а) суб'єкти адміністративно-правових відносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; б) сфера суспільних відносин, яка виступає в якості об'єкту реалізації повноважень суб'єктів контролю за обігом зброї; в) нормативний зміст, у вигляді сукупності нормативно-правових актів, спрямованих на здійснення правового регулювання суспільних відносин у сфері контролю за обігом зброї.

Але водночас, маємо констатувати наявність додаткових елементів структури адміністративно-правових відносин, до числа яких, виходячи зі змісту проаналізованих наукових підходів, відноситься: а) контрольно-наглядові процедури, як врегульована нормами адміністративного права сукупність заходів, спрямованих на систематичне здійснення посадовими особами територіальних органів Національної поліції перевірок фізичних та юридичних осіб на предмет відповідності вимогам нормативно-правових актів у сфері контролю за обігом зброї; б) акти правозастосування (юридичні факти), які виникають, змінюються та припиняються за наслідками здійснення адміністративних процедур у сфері контролю за обігом зброї; в) повноваження посадових осіб Національної поліції, як засіб реалізації адміністративних процедур у сфері контролю за обігом зброї; г) предмети відання (підвідомчість), завдання якої полягає у розподіленні повноважень у сфері контролю за обігом

зброї між посадовими особами територіальних органів Національної поліції, в залежності від напрямків службової діяльності.

Проте, з усієї сукупності структурних елементів адміністративно-правових відносин, які складаються у сфері контролю територіальних органів Національної поліції за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, адміністративні процедури виступають, напевно, центральним його ланцюгом, призначення якого проявляється у забезпеченні процесуального зв'язку між правовим забезпеченням цієї діяльності та її кінцевою метою, яка проявляється у встановленні режиму законності у сфері дозвільної системи.

У цьому контексті вважаємо за доцільне проаналізувати теоретико-правові підходи до з'ясування сутності адміністративних процедур щодо здійснення контролю та нагляду за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції.

У теорії адміністративного права зазначений різновид адміністративних процедур часто асоціюється вченими із контрольно-наглядовими процедурами, сутність яких, на думку Л.С. Гаркуші, полягає в чітко регламентованих діях уповноважених суб'єктів контролю щодо додержання підконтрольними особами законодавства у певній сфері діяльності, а також застосування несприятливих наслідків (санкцій) у разі правопорушень [151, с. 209]. Варто зазначити, що позначення одних і тих же правових явищ різними категоріально-термінологічними дефініціями дуже часто призводить до різного їх сприйняття у науковій літературі.

Наприклад, В. В. Галуцько, П. В. Діхтієвський, О. В. Кузьменко та С. Г. Стеценко, поряд із термінологічними конструкціями «адміністративні процедури у сфері контрольно-наглядової діяльності» та «контрольно-наглядові процедури», використовують поняття «інспекційні процедури», що створює передумови для змішування вищевказаних правових категорій, а відтак – термінологічної невизначеності. На думку зазначених дослідників такими процедурами вважається «встановлений чинним законодавством порядок втручальної контрольно-наглядової діяльності суб'єктів публічного

адміністрування, яка полягає в здійсненні перевірок дотримання законів та інших нормативно-правових актів» [152, с. 205].

Своєю чергою, повноваження, як засіб реалізації адміністративних процедур у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, слугують тим лакмусовим папірцем, за допомогою якого стає можливим з'ясування якості та ефективності нормативно-правового забезпечення, його здатності чинити реальний вплив на адміністративно-правові відносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Разом з тим, характеристики обсягу, напрямів та суб'єктів реалізації контрольних-наглядних повноважень територіальних органів Національної поліції у вказаній сфері суспільних відносин має передувати з'ясування сутності повноважень як правової категорії, а також визначення їх місця в структурі механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом зброї.

Цілком очевидно, що юридична наука, як і будь-яка інша галузь наукового знання, потребує стійкості понятійного апарату та термінології. Тексти публікацій та усних виступів, які претендують на науковість, закономірно будуються на презумпції одноманітного розуміння слів та словосполучень, які використовуються у науковому вжитку.

Терміну «повноваження» у цьому контексті властиві варіативні характеристики. З одного боку, його вживання не викликає суттєвих заперечень та сумнівів, а з іншого – ступінь однозначності правових конструкцій, що містять у своєму змісті слово «повноваження», тлумачиться у надзвичайно широкому діапазоні, залежно від авторської спеціалізації та суворості професійного погляду на наукову проблему. Загалом, внутрішньогалузеве вживання цього терміну характеризується одноманітністю, проте у масштабах юридичної лексики виявляється, що їм позначається кілька окремих, навіть не цілком споріднених правових явищ. У використанні терміну, що розглядається, можна зустріти суттєві міжгалузеві паралелі, водночас однорідні явища, іменовані

повноваженнями, у різних галузях юриспруденції можуть описуватися зовсім по-різному.

З одного боку, довідкова література дає нам, в цілому, чітке уявлення щодо змісту досліджуваного поняття, яке розкривається через сукупність прав та обов'язків, якими наділені посадові особи або органи публічного адміністрування, з метою реалізації завдань та функцій у певній сфері суспільних відносин. «Повноваження – це право, надане кому-небудь для здійснення чогось; права, надані особі або підприємству органами влади» [143, с. 1000]». Зазначений підхід до розуміння повноважень можна зустріти у багатьох наукових джерелах з адміністративного права та державного управління.

Проте, на думку О.В. Пискуна, «для літературних джерел правової направленості такий підхід виявляється надто вузьким, оскільки вимагає більш широкого погляду на визначення повноважень у якості сукупності правових можливостей органів державної влади та їх посадових осіб чинити вплив на суспільні відносини, з метою їх упорядкування та розвитку» [153, с. 107].

За такого широкого підходу, коли в розуміння повноважень вкладається «сукупність правових можливостей органів публічного адміністрування та їх посадових осіб», окремі вчені ототожнюють повноваження органу державної влади із його компетенцією, яка асоціюється багатьма вченими із центральним [154, с. 9], головним, базовим [21, с. 247; 155, с. 157, 162] елементом правового (загалом) та адміністративно-правового статусу владних суб'єктів.

Уявляється, що в найбільш повному сенсі теоретико-правова дефініція «повноваження» може бути розкрита автором через її порівняння з компетенцією органу публічного адміністрування.

Вищевказаний умовивід обґрунтовано тим, що з точки зору юридичної науки, компетенція – це певний обсяг державної діяльності, покладений на конкретний орган, або коло питань, передбачених нормативно-правовими актами, які він має право вирішувати в процесі управлінської діяльності [145, с. 59]. Компетенція, як зазначає П.М. Любченко, — це частина правового статусу колективних суб'єктів, яка складається із сукупності владних повноважень щодо

визначених предметів відання. Її перший елемент, на думку вищевказаного дослідника, включає права й обов'язки, пов'язані зі здійсненням державної влади, з участю в управлінських відносинах, у тому числі і право видавати певні правові акти. Другий елемент компетенції – підвідомчість, правове закріплення кола об'єктів, предметів, справ, на які поширюються владні повноваження [156, с. 28]. Таким чином, на думку П.М. Любченка, компетенція, будучи складовим елементом адміністративно-правового статусу, виступає комплексною правовою категорією, яка включає, поряд із повноваженнями органу публічного адміністрування, його предмети відання, підвідомчість адміністративних справ. Іншими словами, повноваження та компетенція розуміються вищевказаним науковцем, як філософські категорії загального й часткового, де повноваження виступають складовим елементом компетенції органу публічного адміністрування.

При цьому, якщо усталене розуміння повноважень, загалом, ототожнюється вченими із сукупністю прав та обов'язків, наділення якими посадових осіб органів публічної адміністрації дозволяє останнім реалізовувати цілі державного управління, то компетенція в науці адміністративного права тлумачиться неоднозначно, оскільки має широкий діапазон підходів до її розуміння – від сукупності мети, завдань, функцій, повноважень та юридичної відповідальності посадових осіб, до її виключного ототожнення із повноваженнями органу публічного адміністрування.

Гіпотеза щодо ідентичності компетенції та повноважень в публічному адмініструванні обстоюється, наприклад, Ю.С. Шемшученком, який визначає компетенцію як сукупність встановлених в офіційно-юридичній або неюридичній формі прав та обов'язків будь-якого органу чи посадової особи, які визначають можливості цього органу чи посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їхнє виконання, вживати у необхідних випадках заходи відповідальності [157, с. 196].

Більш широке тлумачення компетенції, як сукупності закріплених на законодавчому рівні владних повноважень посадових осіб органів публічного

адміністрування, предметів відання та юридичної відповідальності, висловлює О.Ф. Скакун, при цьому вчена звертає увагу на те, що юридична відповідальність поряд з повноваженнями є елементом спеціального правового статусу державного службовця [158, с. 394].

Отже, на обґрунтоване переконання Р.В. Дмитрика, поняття «компетенція» є ширшим за повноваження. Воно характеризується такими ключовими словами як «ряд повноважень», «сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності», «колективне знання», «здібності координувати» [159, с. 81].

Однак, попри варіативність висловлених науковцями суджень щодо змісту компетенції, одним незмінним елементом, який входить до її структури, на думку багатьох дослідників, є повноваження. При цьому, варто розрізняти повноваження органу публічного адміністрування та повноваження посадової особи.

У першому випадку фактично йдеться про закріплення у правових актах повноважень органів публічного адміністрування, які одночасно виступають і законними правами цих органів, і їх юридичними обов'язками.

Наприклад, розділ IV Закону України «Про Національну поліцію» закріплює повноваження поліції, які розподіляються на основні (стаття 23), додаткові (стаття 24), та повноваження у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення (стаття 25). Тобто, фактично йдеться про «злиття» прав та обов'язків в єдину правову категорію – повноваження, оскільки цілком очевидно, що, наприклад, «здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень», або ж «регулювання дорожнього руху та здійснення контролю за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі», не можна віднести окремо до прав поліції, чи до обов'язків цього правоохоронного органу.

У цьому контексті варто погодитись з думкою професора С.С. Шоптенко, яка зазначає, що права органу виконавчої влади (можливості виконання

покладених на нього функцій) збігаються з обов'язками (необхідністю стосовно держави) та формують єдину правову категорію повноважень [160, с. 130].

Саме тому, необхідно відрізнити повноваження органів публічного адміністрування, як правообов'язків, спрямованих на здійснення державного управління, від повноважень посадової особи органу публічного адміністрування, які представлені у вигляді визначених на нормативно-правовому рівні прав цих посадових осіб, а також їх юридичних обов'язків, націлених на реалізацію функцій публічного управління у конкретно визначеній сфері суспільних відносин. І в цьому проявляється нерозривний правовий та сутнісний зв'язок прав, обов'язків та узагальнюючого терміну – повноваження.

Обґрунтовану думку з цього приводу висловлює Я.В. Журавель, коли зазначає, що між правом і обов'язком здійснювати ту чи іншу функцію управління і конкретними повноваженнями органу є тісний зв'язок (ці повноваження потрібні для реалізації функцій). Водночас право і обов'язок виконувати ту чи іншу функцію стосовно тих чи інших сфер і об'єктів можуть в органу залишатися, а його конкретні повноваження при цьому – звужуватися або розширюватися [161, с. 159]. М.О. Іллічов також підтримує цю точку зору, вказуючи на органічність взаємозв'язку у змісті управлінської діяльності функцій і державно-владних повноважень (прав і обов'язків), виражених у компетенції суб'єктів управління [162, с. 97–98].

Вищевказані наукові умовиводи щодо співвідношення прав, обов'язків, повноважень та функцій публічного управління зобов'язують дисертанта визначити напрями діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та проаналізувати повноваження посадових осіб цих органів за визначеними напрямами контрольно-наглядової діяльності.

Так, аналіз положень наказу МВС України № 622/1998 року дозволяє виокремити такі напрями у вказаній сфері суспільних відносин, як:

- оформлення та видача дозволів на право користування різними видами зброї та боєприпасів;

- організація та здійснення перевірок об'єктів дозвільної системи;
- документальне оформлення результатів перевірок об'єктів дозвільної системи;
- здійснення превентивної діяльності, спрямованої на попередження та припинення правопорушень на об'єктах дозвільної системи;
- організація роботи зі зверненнями громадян у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення;
- участь у спільних заходах, разом із іншими органами та підрозділами Національної поліції, спрямованих на попередження та припинення правопорушень у сфері дозвільної системи;

Спираючись на визначені дисертантом напрями діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, можна виділити три групи повноважень у цій сфері, а саме:

- загальні повноваження у сфері контролю за обігом зброї;
- додаткові повноваження у сфері контролю за обігом зброї;
- спеціальні повноваження у сфері контролю за обігом зброї.

Більш детальний аналіз вищевказаних категорій повноважень дозволяє зробити наступні висновки.

Загальні повноваження обумовлені завданнями територіальних органів Національної поліції у сфері забезпечення публічного порядку та безпеки та впливають із змісту розділу IV Закону України «Про Національну поліцію».

Зокрема, поліція, відповідно до покладених на неї завдань :

- 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання порушень правил та порядку зберігання та використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів до них;
- 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, об'єктом яких є публічна безпека у сфері дозвільної системи, та вживає заходів для їх усунення;

3) вживає заходів щодо виявлення порушень правил дозвільної системи, за які законом встановлено адміністративну та кримінальну відповідальність, припиняє кримінальні та адміністративні правопорушення, об'єктом яких є публічна безпека у сфері дозвільної системи;

4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення у сфері дозвільної системи;

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події у сфері дозвільної системи;

6) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, об'єктом яких є публічна безпека у сфері дозвільної системи;

7) приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;

8) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення, об'єктом яких є публічна безпека у сфері дозвільної системи;

9) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система [8].

Додаткові повноваження територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення містяться у статті 24 Закону «Про Національну поліцію» та пов'язані із здійсненням уповноваженими підрозділами контролю за обігом зброї інформаційно-аналітичного супроводження цієї діяльності, відповідно до якої поліція:

1. Формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України:

– в т.ч. зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

– в т.ч. викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася;

2. Користується іншими базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади.

Спеціальні повноваження територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом зброї визначені розділом V Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якого поліцейський має право:

1. Вимагати в особи пред'явлення нею документів, що підтверджують відповідне право особи, якщо в неї є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо (особа зобов'язана на вимогу поліції пред'явити відповідний дозвіл, виданий органом Національної поліції) (п.4 стаття 32).

2. Здійснювати поверхневу перевірку речі або транспортного засобу, якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться реч, обіг якої заборонено чи обмежено, або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб (в т.ч. зброя, вибухівка); або зброя є знаряддям вчинення правопорушення (стаття 34 п.4).

3. Зупиняти транспортні засоби у разі, якщо є інформація, яка свідчить про те, що вантаж транспортного засобу (в т.ч. зброя, вибухівка) можуть бути об'єктом чи знаряддям кримінального чи адміністративного правопорушення у сфері дозвільної системи (п.3 стаття 35).

4. Здійснювати перевірку дотримання вимог дозвільної системи в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України:

– оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб - підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок, та на які поширюється дозвільна система;

– з метою перевірки дотримання правил поведження з предметами дозвільної системи та правил їх використання безпосередньо оглядати місця зберігання, зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система;

– вилучати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система.

5. Опечатувати і закривати об'єкти, де зберігаються чи використовуються предмети дозвільної системи (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведження з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поведження з такими предметами та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень (стаття 39) [8].

Аналіз основних, додаткових та спеціальних повноважень територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, дає підстави для висновку про те, що їх обсяг та специфіка відрізняються, в залежності від напрямку службової діяльності посадових осіб територіальних органів Національної поліції.

Також, варто констатувати, що відображення змісту адміністративних правовідносин у нормах чинних нормативно-правових актів відзначається неузгодженістю та нелогічністю.

У цьому контексті варто звернути увагу на положення наказів МВС України № 622/1998 року та № 170/2022 року, порівняльний аналіз яких викликає деякі зауваження.

Зокрема, відповідно до абзаців 1 та 5 пункту 2 наказу МВС України № 170/2022 року, до обставин, які забороняють територіальним органам Національної поліції здійснювати видачу дозволів на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї, відноситься: а) наявність даних про систематичне (два чи більше разів) порушення особою громадського порядку (притягнення два чи більше разів протягом року до адміністративної відповідальності за статтею 173 КУпАП, та б) вчинення домашнього насильства (притягнення протягом року до адміністративної відповідальності за статтею 173-2 КУпАП).

Водночас, відповідно до абзацу 7 пункту 2 наказу МВС України № 170/2022 року, ще однією обставиною, яка забороняє територіальним органам Національної поліції здійснювати видачу дозволів на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї, слугує наявність в особи судимості за тяжкий злочин, особливо тяжкий злочин, яка не погашена або не знята в установленому порядку.

З іншого боку, варто зауважити, що споріднені правопорушення, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України (стаття 126-1 «Домашнє насильство», стаття 296 «Хуліганство»), не відносяться до категорії тяжких та особливо тяжких [163].

Таким чином, із логіки наказу МВС України № 170/2022 року випливає, що правом на отримання дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської вогнепальної зброї наділені особи, які мають погашену або зняту судимість за кримінальні правопорушення, пов'язані із вчиненням домашнього насильства або хуліганства. Натомість, такого права позбавлені особи, які вчинили аналогічні правопорушення, за які передбачена адміністративна відповідальність за ст.ст. 173 та 173-2 КУпАП.

Вважаємо, що вказані положення коментованого наказу МВС є нелогічними та потребують внесення відповідних змін. У цьому контексті правильною, на нашу думку, є правова норма, визначена у абзаці 12 пункту 5.1 глави 5 наказу МВС України № 622/1998 року, відповідно до якої органи (підрозділи) поліції не мають права надавати дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, пневматичної чи холодної зброї, пристроїв та патронів до них громадянам, а також проводити їх перереєстрацію в разі наявності в особи судимості за злочин, яка не погашена або не знята в установленому порядку [10].

Тож, цілком логічним та обґрунтованим вважаємо використаний суб'єктом нормотворчості підхід під час внесення доповнень до наказу МВС № 622/1998 року, відповідно до якого не конкретизується категорія злочинів, як підстава для відмови особі у наданні їй права на отримання дозволу на придбання, зберігання та носіння вогнепальної та інших видів зброї.

Отже, наприкінці цього дослідження можна зробити ряд важливих висновків.

Варто констатувати, що адміністративні правовідносини вже тривалий час перебувають серед пріоритетних напрямів наукового пошуку в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних представників науки адміністративного права. Зазначений факт пов'язаний із стрімким «осучасненням» адміністративних правовідносин, за якого їх розуміння, в сучасних публікаціях з адміністративного права, включає, поряд із вертикальними правовідносинами влади-підпорядкування, також і горизонтальні адміністративно-правові відносини, суб'єкти яких не перебувають у безпосередньому підпорядкуванні один в одного та, як правило, пов'язані із наданням адміністративних послуг органами публічного адміністрування.

Зазначений факт вплинув на формулювання авторського поняття адміністративно-правових відносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції, як урегульованих нормами адміністративного права та охоронюваних

адміністративною відповідальністю суспільних відносин, учасники яких наділені суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, які виникають, змінюються та припиняються в процесі здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності та надання адміністративних послуг територіальними органами Національної поліції щодо обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Центральне місце адміністративних правовідносин в структурі механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України, обумовлено низкою чинників, які дозволяють виокремити їх специфічні риси, а саме:

Публічно-управлінський характер адміністративних правовідносин обумовлений наявністю специфічного суб'єкта – територіальних органів Національної поліції, уповноважені підрозділи яких наділені правообов'язками щодо здійснення публічного адміністрування у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Вольовий характер адміністративно-правових відносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення передбачає підпорядкування волі учасників контрольної-наглядової діяльності єдиним правилам поведінки, визначеним адміністративно-правовою нормою.

Процедурний характер реалізації адміністративних правовідносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення передбачає їх здійснення уповноваженими підрозділами Національної поліції у формі спеціального контрольного-наглядового провадження, шляхом послідовної реалізації адміністративно-процесуальних заходів, передбачених для кожної окремої стадії вищевказаного провадження.

Багатофункціональний характер компетенції суб'єктів реалізації адміністративних правовідносин проявляється у наділенні територіальних органів Національної поліції контрольними, юрисдикційними та публічно-сервісними повноваженнями щодо надання адміністративних послуг у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Варто підкреслити, що остання сформульована автором риса адміністративних правовідносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення яскраво підкреслює значення та специфіку повноважень територіальних органів Національної поліції, аналіз яких дозволив узагальнити специфічні напрями діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, а саме: а) оформлення та видача дозволів на право користування різними видами зброї та боєприпасів; б) організація та здійснення перевірок об'єктів дозвільної системи; в) документальне оформлення результатів перевірок об'єктів дозвільної системи; г) здійснення превентивної діяльності, спрямованої на попередження та припинення правопорушень на об'єктах дозвільної системи; д) організація роботи зі зверненнями громадян у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення; е) взаємодія з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, громадськими об'єднаннями та громадянами щодо попередження та припинення правопорушень у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

З метою вдосконалення правового регулювання у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції, пропонуємо внести зміни до абзацу 7 пункту 2 наказу МВС України від 01.03.2022 № 170 «Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану», виклавши його в наступній редакції: «наявності в особи судимості за злочин, яка не погашена або не знята в установленому порядку».

Висновки до розділу 2

1. Отже, спираючись на проаналізовані вище авторські умовиводи щодо сутності механізму адміністративно-правового регулювання, можна виокремити наступні його ознаки, в контексті досліджуваної сфери суспільних відносин:

- наявність власного специфічного предмету правового регулювання, під яким в рамках цього дослідження варто розуміти діяльність територіальних органів Національної поліції щодо здійснення контролю у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення;

- особливий характер адміністративно-правових засобів та методів, обумовлених завданнями у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції;

- реалізація адміністративно-правового механізму в особливій, врегульованій нормами адміністративного права, контрольно-наглядовій формі;

- метою реалізації адміністративно-правового механізму слугує досягнення конкретно визначеного результату у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення;

- виникнення, зміна та припинення адміністративних правовідносин відбувається у специфічній галузі публічного управління – сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення;

- реалізація адміністративно-правового механізму у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення здійснюється специфічними суб'єктами, наділеними контрольно-наглядовими та юрисдикційними повноваженнями, в особі територіальних органів Національної поліції та їх структурних підрозділів;

- структурованість адміністративно-правового механізму, тобто внутрішня його будова, яка представлена сукупністю взаємопов'язаних складових елементів (адміністративно-правових засобів), наділених специфічними властивостями, які дозволяють реалізовувати адміністративно-правові відносини у досліджуваній сфері публічного управління.

Таким чином, усвідомлення поняття та структури механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення дозволяє твердити, що зазначеному правовому феномену характерні як загальні риси, що характеризують його в якості єдиного механізму адміністративно-правового регулювання, так і особливі ознаки, що демонструють управлінську спрямованість адміністративно-правових засобів, які використовуються в діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Аналіз висловлених наукових позицій щодо елементного наповнення механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції, дозволяє сформулювати визначення цього поняття в якості сукупності нормативно-правових, інституційних, правозастосовних та організаційних засобів, націлених на здійснення уповноваженими підрозділами Національної поліції та їх посадовими особами систематичного цілеспрямованого управлінського впливу на правовідносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Структуру механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення складають основні та додаткові структурні елементи. Зокрема, до числа основних структурних елементів відносяться: а) адміністративно-правові норми, націлені на регулювання адміністративно-правових відносин у вказаній сфері публічного управління; б) адміністративно-правові відносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; в) акти правозастосування (індивідуальні управлінські акти), як результат контрольної-наглядової діяльності уповноважених підрозділів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальних органів Національної поліції.

Разом з тим, сукупність додаткових структурних елементів механізму адміністративно-правового забезпечення складають: а) публічна адміністрація, у

вигляді системи уповноважених підрозділів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальних органів Національної поліції; б) форми та методи діяльності публічної адміністрації; в) принципи реалізації адміністративно-правових норм у сфері контролю за обігом зброї; г) процедури реалізації повноважень уповноваженими підрозділами у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення територіальних органів Національної поліції; д) правова культура та правосвідомість.

2. Враховуючи вищевикладене, пропонуємо викласти назву та диспозицію статті 174 КУпАП у наступній редакції: «Стаття 174. Застосування вогнепальної, холодної металюної чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металюними снарядами несмертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку

Застосування вогнепальної чи холодної металюної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металюними снарядами несмертельної дії або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду в населених пунктах і в не відведених для цього місцях, а також у відведених місцях з порушенням установленого порядку».

Аналізуючи зміст статті 190 КУпАП, вважаємо за доцільне включити до її назви та диспозиції боєприпаси до вказаних видів зброї. Таким чином, пропонуємо викласти вищевказану статтю КУпАП у наступній редакції: «Стаття 190. Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і боєприпасів

Придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і боєприпасів без відповідного документа дозвільного характеру, виданого уповноваженим державним органом».

Варто також звернути увагу й на передбачену пунктом 5.1. наказу МВС України № 622/1998 року вимогу до керівників підприємств, установ, організацій, а також суб'єктів господарювання, яка стосується дотримання встановленого порядку укладення трудових договорів з фізичними особами на виконання робіт, пов'язаних з обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. Але в той же час, порушення зазначеного порядку не здобуло закріплення в КУпАП у вигляді окремої правової норми, адже статті 194 та 195 КУпАП передбачають притягнення до адміністративної відповідальності лише працівників відповідних торговельних підприємств та організацій.

З метою розв'язання зазначеного неврегульованого питання, пропонуємо доповнити КУпАП статтею 194-1 наступного змісту: «Стаття 194-1. Порушення керівниками підприємств, установ, організацій, суб'єктами господарювання порядку укладення трудових договорів з фізичними особами на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, ремонтом, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система

Порушення порядку укладення керівниками підприємств, установ, організацій, суб'єктами господарювання трудових договорів з фізичними особами на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, ремонтом, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система, -

тягне за собою накладення штрафу на суб'єктів господарювання від десяти до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Характеристика наукових підходів щодо класифікації системи нормативно-правових актів у різноманітних сферах публічного управління дозволяє висновувати про застосування широкого арсеналу критеріїв їхнього поділу, включаючи юридичну силу, сферу публічного адміністрування, компетенцією нормотворчого органу. Але разом з тим, варто погодитися з

твердженням, що під час здійснення класифікації будь-якого правового явища, неможливо повністю виключити авторський суб'єктивізм, оскільки застосування багатьох критеріїв передбачає їх суб'єктивну оцінку.

Нормативно-правове забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України представлено в якості сукупності нормативно-правових актів, за допомогою яких забезпечується адміністративний контроль уповноважених підрозділів (посадових осіб) територіальних органів Національної поліції за виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, перевезенням та використанням вогнепальної зброї невійськового призначення, шляхом здійснення обстежень, перевірок, інспектувань, погоджень дозвільних документів, здійснення профілактичних заходів, а також притягнення порушників правил дозвільної системи до адміністративної відповідальності.

Класифікація нормативно-правового забезпечення вищевказаного механізму адміністративно-правового регулювання здійснена за наступними критеріями:

- а) за суб'єктами видання (нормативні акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ, інших центральних органів виконавчої влади);
- б) за ступенем систематизації (кодифіковані, не кодифіковані);
- в) за формою вираження (законодавчі, підзаконні);
- г) за сферою застосування (виконавчо-розпорядчі, публічно-сервісні);
- д) за галузевою приналежністю (матеріальні, процесуальні);
- е) за часом дії (постійні, тимчасові);
- ж) за відомчою належністю (внутрівідомчі, відомчі, міжвідомчі);
- з) за видом процесуальної діяльності (юрисдикційні, неюрисдикційні);
- і) за юридичними наслідками (позитивні, негативні).

Водночас, характерною рисою, яка є властивою для переважної більшості проаналізованих нами критеріальних підходів, та має вирішальне значення для дослідження нормативно-правового забезпечення у сфері контролю за обігом

вогнепальної зброї невійськового призначення, стосується поділу нормативно-правових актів, залежно від їх юридичної сили, на закони та підзаконні правові акти.

У цьому зв'язку варто зазначити, що до числа відмінних ознак, які вирізняють закони з-поміж інших нормативно-правових актів, нами віднесено:

- особливий порядок прийняття, зміни та скасування;
- опосередкування найважливіших суспільних відносин;
- переслідування стратегічних цілей, інтересів та завдань;
- первинний характер норм, що містяться в законі;
- володіння найвищою юридичною силою.

В числі законодавчих актів, за допомогою яких забезпечується адміністративно-правове регулювання у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, норми КУпАП посідають особливе місце, слугуючи правовою підставою для притягнення порушників законодавства про обіг вогнепальної зброї невійськового призначення до адміністративної відповідальності.

Автором надано пропозиції до КУпАП, шляхом внесення змін до ст.ст. 174 КУпАП «Стрільба з вогнепальної, холодної металеві чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку», 190 КУпАП «Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї» та доповнення коментованого Кодексу новою статтею 194-1 КУпАП «Порушення керівниками підприємств, установ, організацій, суб'єктами господарювання порядку укладення трудових договорів з фізичними особами на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, ремонтом, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система».

3. Варто констатувати, що адміністративні правовідносини вже тривалий час перебувають серед пріоритетних напрямів наукового пошуку в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних представників науки адміністративного права. Зазначений факт пов'язаний із стрімким «осучасненням» адміністративних правовідносин, за якого їх розуміння, в сучасних публікаціях з адміністративного права, включає, поряд із вертикальними правовідносинами влади-підпорядкування, також і горизонтальні адміністративно-правові відносини, суб'єкти яких не перебувають у безпосередньому підпорядкуванні один в одного та, як правило, пов'язані із наданням адміністративних послуг органами публічного адміністрування.

Зазначений факт вплинув на формулювання авторського поняття адміністративно-правових відносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції, як урегульованих нормами адміністративного права та охоронюваних адміністративною відповідальністю суспільних відносин, учасники яких наділені суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, які виникають, змінюються та припиняються в процесі здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності та надання адміністративних послуг територіальними органами Національної поліції щодо обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Центральне місце адміністративних правовідносин в структурі механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України, обумовлено низкою чинників, які дозволяють виокремити їх специфічні риси, а саме:

Публічно-управлінський характер адміністративних правовідносин обумовлений наявністю специфічного суб'єкта – територіальних органів Національної поліції, уповноважені підрозділи яких наділені правообов'язками щодо здійснення публічного адміністрування у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Вольовий характер адміністративно-правових відносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення передбачає

підпорядкування волі учасників контрольно-наглядової діяльності єдиним правилам поведінки, визначеним адміністративно-правовою нормою.

Процедурний характер реалізації адміністративних правовідносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення передбачає їх здійснення уповноваженими підрозділами Національної поліції у формі спеціального контрольно-наглядового провадження, шляхом послідовної реалізації адміністративно-процесуальних заходів, передбачених для кожної окремої стадії вищевказаного провадження.

Багатофункціональний характер компетенції суб'єктів реалізації адміністративних правовідносин проявляється у наділенні територіальних органів Національної поліції контрольними, юрисдикційними та публічно-сервісними повноваженнями щодо надання адміністративних послуг у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Варто підкреслити, що остання сформульована автором риса адміністративних правовідносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення яскраво підкреслює значення та специфіку повноважень територіальних органів Національної поліції, аналіз яких дозволив узагальнити специфічні напрями діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, а саме: а) оформлення та видача дозволів на право користування різними видами зброї та боєприпасів; б) організація та здійснення перевірок об'єктів дозвільної системи; в) документальне оформлення результатів перевірок об'єктів дозвільної системи; г) здійснення превентивної діяльності, спрямованої на попередження та припинення правопорушень на об'єктах дозвільної системи; д) організація роботи зі зверненнями громадян у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення; е) взаємодія з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, громадськими об'єднаннями та громадянами щодо попередження та припинення правопорушень у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

З метою вдосконалення правового регулювання у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції, пропонуємо внести зміни до абзацу 7 пункту 2 наказу МВС України від 01.03.2022 № 170 «Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану», виклавши його в наступній редакції: «наявності в особи судимості за злочин, яка не погашена або не знята в установленому порядку».

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

3.1. Міжнародний та зарубіжний досвід правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення органами поліції та можливість його використання в національному законодавстві

Питанням правового регулювання контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення в зарубіжних країнах приділяється прискіплива увага з боку фахівців правничих галузей наукових знань. Чільне місце серед наукових публікацій у галузі контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, посіли праці Г.Ф. Герєги, О.О. Зарубінського, Л.М. Маймескулова, Б.М. Петренка, Р.В. Старовойтенка та інших провідних вітчизняних науковців-правників.

Разом з тим, низка проблемних питань в окресленій сфері суспільних відносин потребує більш прискіпливої уваги. Зокрема, нез'ясованими на теперішній час залишаються питання щодо визначення впливу міжнародно-правових норм у сфері забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, на формування національних правових механізмів, спрямованих на регулювання окресленої сфері правовідносин; не менш актуальною залишається й проблема визначення ролі й місця підрозділів поліції серед суб'єктів, уповноважених на здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, що, своєю чергою, зумовлює потребу проведення ретельного теоретико-правового аналізу у визначеній сфері суспільних відносин.

Окреслені напрями наукового пошуку актуалізуються через призму дискусійної, на наше переконання, наукової позиції Д.С. Чурікова, який твердить, що переважна більшість ідей та положень національного законодавства відповідає світовим і європейським стандартам, оскільки Україна, на шляху демократичних перетворень, намагається якомога більше орієнтуватися на досвід демократичних країн у вирішенні соціально-політичних питань державотворення, вдосконалення правової системи тощо. За словами Д.С. Чурікова, наразі чимало уваги привертає можливість українців вільно володіти вогнепальною зброєю, що, у свою чергу, викликає як позитивні, так і негативні відгуки в українському суспільстві.

Отже, вважаємо за доцільне з'ясувати стан правового регулювання порядку обігу вогнепальної зброї в законодавстві деяких зарубіжних країн та визначити, в чому полягає його позитивний вплив на законодавче забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення в Україні.

Слід підкреслити, що в багатьох державах світу питанням правового регулювання обігу вогнепальної зброї серед цивільного населення в останні роки приділяється значна увага. Як джерело підвищеної небезпеки зброя у разі безконтрольного поводження з нею створює безпосередню загрозу життю та здоров'ю людей. Держави з розвиненою правовою культурою обігу вогнепальної цивільної зброї мають більш ліберальні закони.

Разом з тим, країни, в яких рівень правового забезпечення порядку обігу цивільної вогнепальної зброї знаходиться у стадії формування, вибудовують регулювання вказаною сферою суспільних відносин, виходячи з монополії своєї влади на охорону та захист населення від протиправних посягань, що зумовлює вироблення, так званого, авторитарного стилю публічного адміністрування, заснованого на принципі патерналізму.

Третій підхід до правового забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення полягає у виробленні довірливого ставлення публічних інституцій до своїх громадян, адже останні наділені правами щодо вільного зберігання та застосування зброї, майже не зазнаючи

впливу з боку державних контролюючих органів, у вигляді різноманітних обмежень та заборон.

Таким чином, кожна держава знаходить власний баланс між категоричною забороною та вільним обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, з урахуванням правових, соціальних, політичних, культурних, ідеологічних, релігійних та інших факторів, а також історичного досвіду.

Отже, комплексний аналіз зарубіжного законодавства дозволяє виявити основні моделі регулювання в галузі обороту цивільної зброї, використання яких могло б виявитися досить корисним в сучасних умовах активного формування правової основи зазначеного напрямку державної політики.

1. Обіг зброї в США. Статистичні дані твердять, що в США кількість зброї, що знаходиться у володінні громадян, постійно збільшується, при цьому, збільшується й кількість власників зброї. Наприклад, за результатами дослідження, проведеного швейцарською організацією «Small Arms Survey», з 2008 року показник кількості зброї на душу населення збільшувався з 90 одиниць на 100 осіб, до 120,5 одиниць на 100 осіб – в 2019 році [164]. Право кожного громадянина на володіння зброєю має давнє коріння, адже було закріплено ще наприкінці вісімнадцятого сторіччя другою поправкою до Конституції Сполучених Штатів Америки.

Характеризуючи законодавство США про обіг цивільної вогнепальної зброї, варто висновувати про його ліберальний характер, що також зазначено в багатьох публікаціях та наукових працях з цієї тематики. Досліджуючи міжнародно-правове забезпечення обігу та застосування зброї, С.В. Діденко доходить висновку, що лібералізаційні прояви в побудові державного регулювання у сфері обігу та застосування зброї в США зумовлені саме соціальним інтересом населення в контексті забезпечення їх конституційного права [165, с. 23]. Крім того, зазначений різновид законодавства характеризується відсутністю єдиного законодавчого акту, спрямованого на регулювання правовідносин у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

На федеральному рівні можна виділити три основні законодавчі акти, що регулюють питання торгівлі, придбання, зберігання, носіння та застосування зброї. Ними є: Національний закон про зброю 1934 року (The National Firearms Act, NFA, 1934 [166]), Закон про контроль над зброєю 1968 року (the Gun Control Act [167]) і, як було зазначено, друга поправка до американської Конституції 1791 року.

Аналіз вищевказаних законодавчих актів дозволяє висновувати, що їх положеннями охоплено лише частину правовідносин у сфері обігу та контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Наприклад, Національний закон про зброю 1934 року регулює правовідносини, пов'язані з виготовленням, володінням та торгівлею автоматичною зброєю (кулеметами), гранатами та вибуховими речовинами. Цей Закон в основному встановлює контроль за обігом так званої «гангстерської» зброї та не стосується обігу інших видів зброї.

Законом про контроль над зброєю було заборонено поштове пересилання вогнепальної зброї, а також її продаж особам, засудженим за тяжкі злочини. Відповідно до положень названого нормативного правового акту, дозвіл на придбання вогнепальної зброї можуть отримати лише особи, які мають громадянство США або посвідку на постійне проживання (Green Card). При цьому вони можуть придбати зброю виключно в штаті, де мають постійне місце проживання. Коментованим законодавчим актом також заборонено приватну торгівлю вогнепальною зброєю невійськового призначення. Однак, продаж зброї між мешканцями одного і того ж штату залишається нормативно неврегульованим.

Варто зазначити, що суб'єктами нормотворчої ініціативи у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення здійснювались неодноразові спроби щодо посилення зазначеного різновиду контрольної діяльності, однак, здебільшого, всі вони зазнали невдачі. Зокрема, прийнятий у 1986 році Закон про захист прав власників зброї (Firearms Owners' Protection Act, FOPA [168]) фактично складався з низки поправок, спрямованих насамперед на

зміну або конкретизацію спірних і недостатньо чітких положень Закону про контроль над зброєю.

Також, до числа законодавчих актів, спрямованих на посилення контролю у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, шляхом внесення змін і доповнень до вже існуючих законів, відноситься Закон Бреді про запобігання насильству із застосуванням вогнепальної зброї 1993 року (Brady Handgun Violence Prevention Act, Brady Act [169]), яким були внесені чергові правки до Закону 1968 року, в частині встановлення процедури п'ятиденної перевірки поліцейськими майбутнього потенційного власника зброї на предмет притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності, а також способу поведінки за місцем мешкання. Мета такої перевірки полягала у виявленні осіб, на яких поширюються заборони та обмеження на придбання вогнепальної зброї невійськового призначення.

Разом з тим, у процесі реалізації механізму вищевказаного різновиду контролю за особами, які мають намір отримати цивільну вогнепальну зброю, Верховний Суд США дійшов висновку щодо неконституційності окремих положень вищевказаного законодавчого акту, у зв'язку з чим, останній було скасовано. На теперішній час, п'ятиденний період перевірки замінено системою миттєвої перевірки, яка може бути продовжена до трьох днів.

Також, варто звернути увагу на ряд законодавчих актів, які встановлюють заборони та обмеження у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, а саме:

- Федеральний закон про заборону штурмової зброї (Закон про захист громадської безпеки та рекреаційне використання вогнепальної зброї 1994 року), яким заборонено: 1) виробництво, передачу та володіння напівавтоматичною штурмовою зброєю; 2) передачу та володіння пристроями подачі боєприпасів великої ємності (тобто пристроями, здатними вмістити понад 10 патронів);

- Закон про захист законної торгівлі зброєю 2005 року (Protection of Lawful Commerce in Arms Act, PLCAA [170]), забезпечивши збройній промисловості імунітет від більшості деліктних зобов'язань за певних обставин, зробив

незаконним для будь-якого ліцензованого виробника чи дилера продавати чи передавати будь-яку зброю, якщо одержувач не забезпечений умовами безпечного зберігання зброї чи запобіжним пристроєм;

- Закон про внесення змін до національної системи миттєвої перевірки кримінального минулого 2007 року (National Instant Criminal Background Check System, NICS [171]), а також Закон про вдосконалення поправок 2007 року (Improvement Amendments Act, NICS Act [172]) містять положення щодо необхідності ведення баз даних, що використовуються для проведення перевірки під час придбання вогнепальної зброї, ідентифікаційної інформації щодо осіб, визнаних психічно хворими або поміщених до психіатричних установ [173].

З огляду на відмінності політичного устрою України та США, обіг вогнепальної зброї невійськового призначення у Сполучених Штатах здійснюється як на федеральному рівні, так і на рівні штатів. Так, поряд із законами загальнодержавного (федерального) значення, у США діють понад 2,5 тисячі місцевих законів, що врегульовують процедуру придбання, носіння та застосування зброї.

Таким чином, законодавство Сполучених Штатів у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї має трирівневу структуру, яка включає: а) загальнодержавні (федеральні) закони; б) закони штатів; в) підзаконні нормативні правові акти. Представляється, що таке розмаїття нормативно-правових актів не сприяє виробленню єдиного підходу до реалізації правового механізму у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, оскільки закони штатів мають певні особливості правового регулювання, у порівнянні з федеральними законами.

Наприклад, у штаті Вермонт існує правова норма щодо обов'язкової сплати податку в розмірі 500 \$ у тому випадку, якщо мешканець не є власником зброї, оскільки у разі відсутності зброї він не зможе захистити себе і своїх близьких, а значить поліція, здійснюючи захист такої особи, зазнає додаткових витрат.

У переважній більшості штатів процедура покупки цивільної вогнепальної зброї не пов'язана із пред'явленням документів, що посвідчують особу, а також

дозволу на право користування зброєю (Firearms License). Такий дозвіл не є обов'язковим і для здійснення зберігання зброї. Однак, порядок виготовлення та торгівлі зброєю зобов'язує суб'єкта підприємницької діяльності придбати дозвіл загальнодержавного (федерального) зразку (Federal Firearm License).

Обіг колекційної зброї зобов'язує її власника отримати спеціальну ліцензію колекціонера, що видається місцевими органами влади у відповідному штаті. У той же час, на федеральному рівні видаються лише дозволи на колекціонування рідкісних та унікальних екземплярів антикварної вогнепальної зброї, на підставі яких вони можуть перевозитися через кордони штатів.

Поряд з цим, особливістю громадського контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення у Сполучених Штатах, є наявність громадських організацій, частина яких ставить за мету обмеження поширення цивільної вогнепальної зброї (Корпорація з контролю за обігом зброї), а інші захищають конституційне право громадян на вільне володіння зброєю та виступають за зняття всіх обмежень у цій галузі.

Колишній Президент США Барак Обама наприкінці свого другого терміну президентства заявив, що головним розчаруванням за роки свого президентства він вважає безуспішні спроби законодавчо обмежити доступ громадян до вогнепальної зброї [174]. Стурбованість Б. Обама поділяють багато американців, які виступають за посилення контролю за обігом зброї, її регулювання виключно на загальнофедеральному рівні.

За інформацією агентства Міністерства охорони здоров'я США «Центри з контролю та профілактики захворювань США», з 1968 р. по 2013 р. кількість загиблих від вогнепальної зброї склала понад 1 млн 300 тис. осіб. Отже, щорічно в країні від зброї гине понад 32 тис. людей [175]. Однак навіть найбільш кричущі випадки, як ті, що сталися, приміром, у липні 2012 р. у кінотеатрі м. Аврора штат Колорадо, коли 24-річний Джеймс Холмс застрелив 12 і поранив близько 60 осіб або наприкінці цього ж року, коли в загальноосвітньому навчальному закладі м. Ньютаун штат Коннектикут 20-річний Адам Ленза застрелив 26 людей, 20 з

яких були дітьми, після чого наклав на себе руки, не здатні переконати значну частину американського суспільства у необхідності обмежити обіг бойової зброї.

Таким чином, загальна характеристика законодавства Сполучених Штатів у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, дозволяє констатувати його надмірну розгалуженість і лібералізацію.

Наявність трьох ланок законодавчих актів, які включають закони федерального та регіонального рівня, а також підзаконні нормативно-правові акти, не сприяють виробленню єдиного уніфікованого механізму, спрямованого на здійснення ефективного правового механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Відтак, цілком обґрунтованим є твердження Т.А. Шумейко про те, що США визнали неналежною свою політику регулювання обігу зброї в державі, оскільки вона призвела до численної кількості смертей, терактів, стрілянин, та обрали курс на її зміну в бік посилення заборон. У цьому контексті, в ЄС було прийнято нову Директиву 2021/555 від 24 березня 2021 року, якою дещо змінено попередню Директиву 2017 року та запроваджено низку заборон й обмежень у сфері обігу цивільної зброї, зокрема посилено контроль у сфері обігу військової зброї [18, с. 3].

Отже, вважаємо за доцільне дослідити нормативно-правове забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї в країнах Європейського Союзу, фундаментальною основою якого слугують європейські міжнародно-правові акти, такі як: Конвенції та Директиви.

«Міжнародний досвід адміністративно-правового забезпечення обігу й застосування зброї - за влучним твердженням С.В. Діденка, - свідчить про глобальний характер цієї проблематики, яка знайшла своє міжнародно-правове врегулювання на рівні ООН та ЄС [165, с. 23].

Одним із перших юридично значущих документів, що заклали правові підвалини контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення на теренах Європейського Союзу, стала Європейська конвенція про контроль за придбанням і зберіганням вогнепальної зброї приватними особами 1978 р.,

відповідно до статті 2 якої, країни-підписанти названої конвенції вживають заходів щодо надання одна одній взаємної допомоги через відповідні адміністративні органи у припиненні незаконного обігу вогнепальної зброї, а також у відстеженні та виявленні вогнепальної зброї, що переміщується з території однієї держави на територію іншої [176].

Незважаючи на те, що розроблення вищевказаного міжнародного документу здійснювалося в рамках Ради Європи, вона мала пряме значення і для Співтовариств, оскільки в ній брали участь держави – члени Європейського економічного співтовариства. Отже, учасники, відповідно до статті 4 Конвенції зобов'язалися надавати адміністративну правову допомогу, з метою протидії незаконному обігу цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів. Конвенція включала також сприяння пошуку та виявлення зброї та боєприпасів, переміщених з території однієї держави-учасниці на територію іншої. При цьому, положення Конвенції не застосовуються до торгівлі зброєю державами або особами, що діють за їх дорученням.

Ще раз варто уточнити. Відповідно до Конвенції 1978 року, регулювання механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, а фактично – його максимальне спрощення, здійснювалося в контексті Європейського економічного співтовариства, створення якого передбачало уніфікацію усіх напрямів адміністративно-правового регулювання, на міждержавному рівні, починаючи від створення єдиної банківської системи та закінчуючи єдиним міждержавним управлінням у сфері надання адміністративних послуг, до числа яких відноситься й контроль за обігом зброї.

Саме тому, на черговій міждержавній робочій зустрічі, яка відбулась 25 та 26 липня 1984 року в м. Фонтебло (Франція) [177], Європейська рада визначила стратегічне завдання щодо «скасування усіх поліцейських та митних формальностей на кордонах всередині ЄЕС».

При цьому усвідомлювалося, що скасування контролю всередині ЄЕС тягне за собою дотримання певних умов, включаючи зближення національного законодавства про зброю. Разом з тим, скасування контролю за зброєю на

кордонах усередині Співтовариств вимагало прийняття ефективних механізмів контролю та нагляду за обігом зброї в державах-членах. З одного боку, йшлося про право власності на вогнепальну зброю невійськового призначення, а з іншого – про порядок перевезення та передачі в іншу країну ЄС цивільної вогнепальної зброї, яка перебуває у правомірному володінні громадян країн-членів ЄЕС. Комісія поставила завдання визначити категорії вогнепальної зброї невійськового призначення, придбання та володіння якою приватними особами має бути заборонено або підлягати дозволу чи декларуванню.

При цьому, варто відмітити, що правовий режим обмеження права володіння та користування вогнепальною зброєю невійськового призначення в країнах-членах ЄС будується в контексті положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (протокол перший), відповідно до якої, майно – це коло інтересів фінансового характеру. Особа має право мирно володіти власним майном і не може бути позбавлена свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом [178].

У цьому контексті, варто звернути увагу на рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Marckx v. Belgium» (1979), в якому наголошується на захисті права мирного володіння майном [179].

Саме з цієї позиції виходить законодавець, коли визначає основні принципи механізму контролю країн-членів за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, відповідно до Угоди про асоціацію, підписаною Україною в 2014 році [180].

Зокрема, відповідно до статті 12 Угоди про асоціацію, співробітництво в галузі роззброєння включає контроль над озброєннями, експортний контроль та боротьбу з незаконною торгівлею зброєю, зокрема стрілецькою і легкою. Сторони сприяють загальному дотриманню і відповідності міжнародним документам та прагнуть забезпечити їхню ефективність, зокрема шляхом імплементації відповідних резолюцій Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

Сучасне європейське законодавство у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення будується на низці міжнародних документів, головною метою яких є посилення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

У 2014 році Радою Євросоюзу було прийнято Рішення 2014/164/ЄС23 про укладення ЄС Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин та компонентів, а також боєприпасів до неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності [181]. Протокол 2014 року вдосконалив механізми контролю за придбанням, зберіганням вогнепальної зброї невійськового призначення та боротьби з її незаконним обігом.

У листопаді 2015 році Єврокомісія та Рада подали Звіт про застосування норм скасованої, на теперішній час, Директиви Ради від 18 червня 1991 року про контроль за придбанням зброї та володінням нею (91/477/ЄЕС), основний зміст якого полягав у необхідності оновлення, а фактично – посилення діючих правил у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї.

Саме реалізацією положень вищевказаного Звіту обумовлено посилення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, що відображено у низці Директив Євросоюзу.

Так, відповідно до норм Директиви 2017/853/ЄС [182], ускладнено процедуру придбання у власність на законних підставах цивільної вогнепальної зброї великої потужності, зокрема, напівавтоматичної. Також, положеннями вищевказаної Директиви оновлено механізми обміну інформацією про реєстрацію цивільної вогнепальної зброї, між країнами-членами ЄС та спрощення системи моніторингу за обігом зброї.

Директивою (ЄС) 2019/68 [183] удосконалено процедуру маркування зброї, шляхом встановлення технічних специфікацій зброї та її складових елементів. Наслідком запровадження вищевказаних стандартів на міжнародно-правовому рівні, стало адаптування вищевказаних положень до національного законодавства країн-членів ЄС.

Наприклад, 04 серпня 2020 року в Іспанії був прийнятий Королівський декрет 726/2020 [184], що передбачає введення нових положень про маркування зброї, «яка повинна бути чіткою, постійною і унікальною і включатися в дані реєстрів для забезпечення належної ідентифікації».

Завершенням процедури реформування права Євросоюзу щодо контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, стало прийняття Директиви 2021/555 [185], яка фактично замінила вже нечинну Директиву Ради від 18 червня 1991 року про контроль за придбанням зброї та володінням нею (91/477/ЄЕС).

Так, характерною ознакою Директиви 2021/555 є те, що вона містить мінімальний перелік стандартів для реалізації процедури придбання вогнепальної зброї невійськового призначення, володіння та обміну нею в рамках ЄС. Додаток I визначає категорії цивільної вогнепальної зброї, на які поширюється одне з наступних обмежень щодо його купівлі та володіння приватними особами: 1) встановлено заборону на придбання, збереження та використання цивільними особами вогнепальної зброї, віднесеної до категорії А, а саме: автоматичної зброї, вибухових військових ракет, боєприпасів із запальними снарядами та ін.; 2) підлягає реєстрації вогнепальна зброя, віднесена до категорії В, а саме: магазинна та напівавтоматична довгоствольна вогнепальна зброя з гладкоствольним стволом завдовжки не більше 60 см; 3) підлягає обов'язковій реєстрації вогнепальна зброя, віднесена до категорії С, зокрема, напівавтоматична довгоствольна вогнепальна зброя, крім перерахованих у категорії А або В.

Також, цікавим є той факт, що з переліку була виключена категорія «D – інша вогнепальна зброя», яка була в Директиві 1991 року.

Відповідно до норм Директиви 2021/555, встановлено обов'язкову відповідність внутрішнього законодавства країн-членів ЄС щодо обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, вимогам, визначеним вищевказаною директивою.

Зокрема, за підсумками прийняття Директиви 2021/555, країни-члени почали активно запроваджувати у внутрішнє національне законодавство норми,

встановлені вищевказаним міжнародним документом. Так, в Ірландії було видано об'ємну постанову Уряду [186]; у Люксембурзі прийнято новий Закон «Про зброю та боєприпаси» 2022 року та внесено відповідні зміни до Кримінального кодексу [187]; своєрідний рекорд поставила Чехія, де були внесені зміни до 41 нормативного акту різної юридичної сили [188].

Як вже було зазначено вище, основоположною вимогою Директиви 2021/555 слугує встановлення жорстких правил і стандартів щодо маркування та реєстрації зброї, оскільки чіткі та зрозумілі механізми в окресленому напрямку контролю за обігом вогнепальної зброї дозволяють швидко й точно ідентифікувати кожну одиницю зброї, а також забезпечувати контроль правоохоронних органів за переміщенням вогнепальної зброї.

У контексті вирішення окресленого завдання, Директивою 2021/555 передбачено виконання країнами-членами ЄС наступних завдань:

1) забезпечення наявності чіткого, незнищеного, унікального маркування на всій вогнепальній зброї, виробленій або імпортованій до Європейського Союзу після 14 вересня 2018 року, і внесеної до національних державних реєстрів володільців вогнепальної зброї;

2) здійснення контролю за суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють торгівлю зброєю;

3) створення автоматизованого реєстру зброї з можливістю надання санкціонованого доступу до відповідних баз даних уповноваженим правоохоронним органам;

4) збереження відомостей про зброю та персональних даних власника вогнепальної зброї (Регламент (ЄС) 2016/67933) уповноваженими на те правоохоронними органами протягом 30 років після знищення відповідної зброї.

Окреслені вимоги на теперішній час успішно імплементовані в законодавство деяких країн-членів Євросоюзу, таких як: Португалія [189], Словенія [190] та деяких інших країн ЄС.

Примітно, що окрема група країн, такі як Литва та Швеція, після оцінки якості норм національного законодавства у сфері обігу вогнепальної зброї

невійськового призначення, дійшли висновку про недоцільність запровадження вищевказаних змін, з огляду на відповідність внутрішніх правил і стандартів вимогам, передбаченим Директивою 2021/555.

Також, до числа пріоритетних завдань, визначених вищевказаною директивою, відноситься відстеження потоків зброї та її переміщення у просторі. У цьому зв'язку Директивою 2021/555 визначено вимоги до суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють продаж зброї, в контексті ведення відповідного реєстру, який має включати: 1) журнал вогнепальної зброї із зазначенням всіх записів щодо придбання та продажу вогнепальної зброї; 2) відомості, які дають можливість уповноваженим представникам правоохоронних органів чітко та швидко ідентифікувати вогнепальну зброю.

Наприклад, зазначена вимога була закріплена наказом Міністра юстиції Данії № 1082 від 31 травня 2021 року про внесення змін до наказу про зброю та боєприпаси [191].

Додатковим механізмом контролю виступає обов'язок, покладений на торговців зброєю та збройових брокерів, які працюють на території країни – члена ЄС. При укладанні угоди, в якій фігурує зброя, зазначені особи зобов'язані повідомляти про них в уповноважені органи. При цьому Директива 2021/555 зобов'язує держави-члени ЄС забезпечити технічну можливість дилерам та брокерам щодо повідомлення уповноважених представників правоохоронних органів про вказані події. Останні повинні мати електронний зв'язок із зазначеними органами з метою звітності та реєстрації даних про транзакції. Ефективну реалізацію зазначена вимога здобула в законодавстві Чеської республіки, де було внесено поправки до Закону № 383/2022 [192] щодо цифровізації державної торгівлі.

Важливим елементом механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, слугує удосконалення адміністративної процедури, спрямованої на всебічну оцінку кандидата на придбання зброї.

Відповідно до ст. 5 Директиви 2021/555, країни-члени ЄС компетентні видавати дозволи на придбання та зберігання зброї лише особам, які отримали

ліцензію категорії С, а також особам, які мають право на отримання дозволу на носіння та зберігання зброї, відповідно до національного законодавства. При цьому країни-члени ЄС можуть встановити більш жорсткі рамки.

Наприклад, закон Словаччини про вогнепальну зброю та боєприпаси 2003 року [193] щодо регулювання обігу зброї, закріплює підвищені вимоги стосовно бездоганності та надійності особи, що включає: а) відсутність факту «демонстративного надмірного споживання алкогольних напоїв»; б) ненадання кандидатом на отримання зброї гарантій щодо відсутності намірів зловживання зброєю; в) наявність знань та навичок надання першої допомоги.

Застосування поліцейськими зазначених заходів контрольної діяльності дозволяє виявляти осіб з групи ризику ще до вчинення ними протиправної поведінки. Тоді як у національному законодавстві заборона видачі дозволу на право користування зброєю здійснюється уповноваженими працівниками поліції лише за фактами притягнення кандидата на отримання зброї до адміністративної, кримінальної відповідальності, або ж за наявності медичних протипоказань (абзац другий пункт 5.1 глави 5 розділу I Наказу МВС № 622/1998).

За загальним правилом, дозволи на володіння вогнепальною зброєю періодично переглядаються з інтервалами, що не перевищують п'яти років. Дозвіл може бути відновлено або продовжено, якщо умови, на підставі яких вона була видана, все ще виконуються особою. Такий механізм, зокрема, закріплено у Хорватії, де кожні п'ять років уповноважений орган проводить перевірку відповідності вимогам із можливістю продовження [194].

Подібна регламентація та порядок видачі дозволу передбачені і в законі Болгарії про зброю, боєприпаси, вибухові речовини та піротехніку [195]. Однак там видаються дозволи на зберігання (на п'ять років) та дозволи на носіння та використання, термін дії якого закінчується в момент закінчення терміну дії дозволу на зберігання, якщо воно було одержано пізніше дозволу на зберігання. Дещо інший підхід вироблений у Фінляндії. Відповідно до закону про зброю 1998/142 [196] дозвіл на володіння видається на невизначений термін. При цьому

термін дії першої ліцензії на зброю обмежений і не може перевищувати п'яти років.

Таким чином, нормами Директиви 2021/555, з одного боку, ефективно збалансовано цілі економічної політики, які пов'язані з переміщенням вогнепальної зброї через кордони країн-членів ЄС, а з іншого, урядами країн успішно досягнуто мету щодо забезпечення дієвого контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та захисту від злочинності та незаконної торгівлі зброєю.

Разом з тим, аналіз міжнародного досвіду правового регулювання контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, дозволяє виділити й ті країни, в яких обіг цивільної вогнепальної зброї заборонено. Зокрема, в Японії всі суспільні відносини, пов'язані з обігом цивільної вогнепальної зброї, врегульовано Законом «Про контроль за вогнепальною зброєю та мечами» [197], відповідно до якого встановлено тотальну заборону для громадян щодо володіння, користування, перевезення, пересилання та зберігання вогнепальної зброї з огляду на її величезну суспільну небезпеку. Також заборонено обіг різної колекційної, старовинної (антикварної) та макетованої зброї, оскільки, згідно із законом, є ризик їх переробки у бойову зброю, шляхом заміни необхідних деталей в кустарних умовах.

Зазначену категорію зброї складають здебільшого пістолети та револьвери. Водночас, контроль за обігом мисливської зброї здійснюється під жорстким професійним контролем правоохоронних органів країни.

Аналогічні заходи правового регулювання, щодо тотальної заборони обігу цивільної вогнепальної зброї серед населення, також встановлені у Малайзії й Тайвані.

Разом з тим, наявність суттєвих обмежень та заборон у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї не слугує реальною панацеєю від зменшення випадків застосування вогнепальної зброї у громадських місцях. І навпаки, законодавча практика, що існує в країнах-членах ЄС свідчить про те, що пріоритет у вказаному питанні має віддаватися не заборонам, а налагодженню

реального та дієвого адміністративного контролю з боку поліції та інших правоохоронних органів за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Водночас, результативність контрольних заходів, застосовуваних органами поліції багато в чому залежить від рівня законодавчого забезпечення цієї діяльності, а також готовності громадян самостійно захищати себе, не покладаючись у цьому питанні на відповідні правоохоронні органи.

Зазначену авторську позицію доволі точно підтверджує висновок, зроблений авторами наукового дослідження «Цивільна зброя в Україні: міфи та реальність. Українська дійсність і міжнародний досвід легалізації та контролю» Зокрема, на думку авторів вищевказаного дослідження, яку ми поділяємо, в країнах Євросоюзу простежується відносно низький інтерес громадян до зброї, кожен дев'ять з десяти громадян не мають і не планують мати зброю для самозахисту. Країною з найбільшою у відсотках кількістю зброї для самозахисту в Євросоюзі є Литва, однак варто зазначити, що в цій країні в абсолютних показниках лише 0,7 на 100 громадян мають цивільну зброю (найнижчий показник в Європі), а показники індексу вбивств на 100 000 населення вищі за розвинені країни Європейського Союзу. Серед власників зброї лише 14% європейців придбали її для самозахисту. Європейські країни вирізняються найбільшою безпекою у світі і мають найнижчі показники індексу вбивств на 100 000 населення. Загальним трендом для Євросоюзу є посилення відповідальності за нелегальне чи надмірне використання вогнепальної зброї, особливу увагу приділено профілактиці масових невмотивованих убивств, проявам тероризму тощо [198, с. 61].

Разом з тим, в Україні, за наявності застарілого та не відповідаючого вимогам сьогодення нормативно-правового забезпечення у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, підготовлено та прийнято у першому читанні народними депутатами, ще більш незрозумілий та недосконалий проект Закону «Про цивільну вогнепальну зброю», який потребує доопрацювання.

У той же час, не можемо не погодитися з позицією Т.А. Шумейко, яка висловлює переконливу позицію про те, що здійснення нормативно-правових, інституційних та інших реформ у державі, а також правове забезпечення належного функціонування адміністративно-правових режимів у державі можливе лише тоді, коли відповідна нормативно-правова основа цих реформ й адміністративно-правових режимів буде цілісною та гармонійною [199, с. 356].

За словами Голови Української асоціації власників зброї Г. Учайкіна, депутати пропонують дозволити легально купувати українцям вогнепальну короткоствольну зброю лише через п'ять років після закінчення воєнного стану, лише тим, кому виповнилося 30 років, та хто має не менше п'яти років досвіду легального володіння іншим видом зброї. Також, законопроектом встановлюється вільний цілодобовий доступ до помешкання власника зброї з боку поліції та попередження правоохоронців про те, що зброя, її частини або набой будуть перетинати кордон між областями [200]. До цього також слід додати, що коментованим законопроектом встановлюються норми, спрямовані на заборону носіння вогнепальної зброї у громадських місцях, можливість набуття права володіння та користування громадянами лише травматичною зброєю та посилення адміністративної та кримінальної відповідальності у сфері обігу зброї.

Відтак, можна зробити висновок, що проект Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю», скоріше, спрямований на обмеження права громадян на самозахист за допомогою власної вогнепальної зброї, ніж на лібералізацію вказаного питання.

У той же час, соціологічні опитування яскраво демонструють бажання громадян володіти усіма видами вогнепальної зброї для її використання з метою самозахисту, не покладаючись на захист правоохоронних органів. У травні 2022 року Соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення громадської ініціативи «Український арсенал свободи» було проведено загальнонаціональне опитування з теми «Особиста свобода, безпека та питання зброї». Більш захищено опитувані почуватимуться за наявності у їх володінні вогнепальної

зброї (48 %), ніж у інших громадян (33 %). При цьому, війна кардинально змінила ставлення українців до доцільності володіння вогнепальною зброєю. Зокрема, до 24 лютого 2022 року майже 80% громадян не вважали необхідним володіти зброєю. Однак, на теперішній час, третина з тих, хто не хотів мати вогнепальну зброю до війни, змінили свою думку і майже половина з них хочуть, аби зброю мали члени родини. Відповідно до такої ситуації більшість опитуваних потребують гарантій безпеки для свого життя та життя свої близьких [201].

Отже, підбиваючи підсумки цього дослідження, варто зробити наступні висновки.

Аналіз правового регулювання механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, на прикладі деяких зарубіжних країни, дозволив сформуванати різновиди правового регулювання, залежно від жорсткості законодавчих вимог щодо обігу цивільної вогнепальної зброї, а саме:

1. Правове регулювання, спрямоване на тотальну заборону обігу цивільної вогнепальної зброї, із встановленням жорстких заходів адміністративного контролю та кримінальної відповідальності за порушення законодавства про зброю (Японія, Малайзія, Тайвань).

2. Правове регулювання, яке суттєво обмежує обіг вогнепальної зброї невійськового призначення, із застосуванням до порушників контролю за обігом зброї, переважно, заходів адміністративної відповідальності (Іспанія, Франція, Чеська республіка, Україна).

3. Правове регулювання, спрямоване на забезпечення спрощеного порядку видачі дозволів на право володіння та користування цивільною вогнепальною зброєю, однак, з посиленими контрольними заходами щодо обігу такої зброї з боку правоохоронних органів (США, Німеччина, Фінляндія, Литва).

Характеристика сучасного правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення в ряді європейських країн та на міжнародно-правовому рівні, дозволили виокремити їх особливості в діяльності органів Національної поліції України, а саме: підзаконний характер правового регулювання контрольної діяльності; відсутність координаційного органу, в

процесі здійснення комісійних перевірок господарюючих суб'єктів; дискримінаційний характер норм, які врегульовують право володіння та користування травматичною зброєю; низький рівень застосування профілактичних заходів та відсутність чіткого превентивного механізму вилучення зброї, що свідчить про реактивний характер правових підстав вилучення зброї органами поліції.

Характеристика адміністративної діяльності поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення в країнах ЄС та США, дозволила виділити основні функції діяльності поліції у досліджуваній сфері суспільних відносин, а саме: профілактична, в процесі реалізації якої поліцейськими здійснюються заходи щодо забезпечення правомірної поведінки підконтрольним об'єктом під час користування зброєю, попередження використання зброї із протиправною метою, проведення інших заходів, спрямованих на убезпечення неправомірного поводження зі зброєю її власником; реєстраційно-дозвільна, яка дозволяє реалізовувати повноваження поліції щодо реєстрації усіх видів зброї, видачі ліцензій та дозволів на право володіння, зберігання, перевезення та використання зброї; контрольно-наглядова, включає поліцейський контроль за порядком зберігання зброї її володільцями, правомірністю використання, переміщенням зброї усередині країни та за її межами, кількістю та видами зброї, що знаходиться у розпорядженні окремих суб'єктів, здійснення перевірок власників зброї, включаючи періодичні перевірки безпеки та стану здоров'я; юрисдикційна, полягає у реалізації уповноваженими посадовими особами органів поліції спеціальних повноважень у сфері притягнення порушників законодавства про зброю до адміністративної та кримінальної відповідальності, а також тимчасовому припиненні дії дозволів на право володіння та використання цивільної вогнепальної зброї.

Центральним міжнародним нормативно-правовим актом, спрямованим на вдосконалення відносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї слугує Директива ЄС 2021/555, яка визначає загальні вимоги до порядку придбання,

зберігання, перевезення та використання вогнепальної зброї невійськового призначення. Саме тому, положення вищевказаного міжнародно-правового документу можуть бути використані в процесі подальшого опрацювання проекту Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю», в частині:

- доповнення термінологічного апарату, визначеного у статті 1 проекту Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021) (скорочено – проект Закону № 5708), шляхом визначення таких термінологічних конструкцій, як: «антикварна зброя», «виробник зброї (зброяр)», «категорія зброї», «колекціонер зброї», «маркування зброї», «незаконний обіг зброї», «продавець зброї». Крім того, з огляду на активізацію політичних процесів, пов'язаних із вступом України до європейських політичних, військових та економічних інституцій, доцільним вбачається врахування у проекті Закону № 5708 понять, пов'язаних із транзитом зброї в межах країн-членів ЄС, а саме: «перепустка на експорт зброї», «експортер зброї», «вивезення (тимчасове вивезення) зброї», «транзитне перевезення зброї» (вимога статті 2 Регламенту ЄП та Ради ЄС від 14 травня 2012 року № 258/2012);

- уточнення категорії «А» цивільної вогнепальної зброї, визначеної у статті 5 проекту Закону № 5708, шляхом віднесення до її числа, поряд із автоматичною зброєю: а) вогнепальної зброї, замаскованої під інші предмети; б) боєприпасів із бронебійними, розривними або запальними снарядами та снарядів до таких боєприпасів; в) боєприпасів для пістолета й револьвера з експансивними снарядами та снарядів до таких боєприпасів, за винятком зброї для мисливства або спортивної стрільби, для осіб, що мають дозвіл на використання такої зброї; г) автоматичної вогнепальної зброї, яку було пристосовано під напівавтоматичну вогнепальну зброю (Додаток I Директиви 2021/555);

- доповнення статті 40 проекту Закону № 5708 вимогами щодо маркування цивільної вогнепальної зброї та її основних частин, у розумінні частини 1,2 статті 4 Директиви 2021/555, яка визначає вимоги до введеної в обіг на ринку вогнепальної зброї, в частині її забезпечення чітким, стійким і унікальним маркуванням (зброя має містити назву виробника чи бренду, країну чи місце

виготовлення, серійний номер і рік виготовлення, а також модель). Вимога щодо обов'язкового визначення на законодавчому рівні чітких та зрозумілих критеріїв щодо маркування вогнепальної зброї, також визначена в Імплементативній директиві Європейської комісії від 16 січня 2019 року № 2019/68;

- доповнення пункту 5 Постанови Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2015 року № 1000, яким визначено документи, необхідні для відкриття виробництва зброї, підпунктом п'ятим з вимогою до ліцензіата щодо надання довідки про перевірку особистої та професійної доброчесності, що також передбачено Директивою 2021/555. На підставі вищевказаного положення, автором підготовлено проект Кодексу доброчесної поведінки та професійної етики суб'єктів підприємницької діяльності, які провадять господарську діяльність щодо виробництва, ремонту і реалізації зброї, який має визначити перелік базових вимог до рівня особистої та професійної доброчесності і професійних якостей виробників зброї.

3.2. Проблеми правового регулювання діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та шляхи їх вирішення

Будучи об'єктом дозвільної системи, вогнепальна зброя невійськового призначення виступає засобом підвищеної небезпеки, порушення обігу та використання якого створює потенційні передумови для виникнення загроз публічному порядку та громадській безпеці. З огляду на це, діяльність територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за всіма видами цивільної зброї та боєприпасів, в тому числі, вогнепальної зброї невійськового призначення, виступає пріоритетним напрямом реалізації повноважень численних підрозділів та служб, задіяних до цього процесу.

При цьому, результативність контрольних заходів, які застосовують у своїй професійній діяльності працівники поліції, безпосередньо залежить від

ефективності правового регулювання у сфері обігу вогнепальної зброї, кількість якої за офіційною та неофіційною інформацією невпинно зростає.

Так, відповідно до бази даних органів Національної поліції, станом на 1 жовтня 2021 року на території нашої держави зареєстровано 707 117 власників вогнепальної зброї, які мають в особистому користуванні 790 055 одиниць мисливської гладкоствольної та 170 195 одиниць мисливської нарізної і комбінованої зброї. У власності громадян також перебувають майже 220 000 одиниць травматичних пістолетів і револьверів. Загальна кількість зброї, пристроїв, газових пістолетів і револьверів становить 1 225 353 одиниці. Попри те що окремі види вогнепальної зброї нині є у власності цивільних громадян, правове регулювання здійснюється лише на рівні наказу МВС України від 21 серпня 1998 року № 622. «Такий стан правового регулювання, - твердить Б. Драп'ятій, - можливий у перехідний період, коли відбувається розроблення спеціального закону щодо забезпечення регулювання відповідної сфери суспільних відносин, проте його не можна сприймати як стабільну правову практику» [2].

Водночас, за обґрунтованим переконанням С. Миронюк, нові реалії здійснення військового спротиву збройній агресії росії ставлять нові виклики, пов'язані з наданням можливості громадянам України вільно володіти окремими видами вогнепальної зброї насамперед для захисту свого життя та здоров'я, а також членів своєї сім'ї, інших громад від посягання, отримавши відповідні дозволи на це та дотримуючись певних правил поведінки з цією зброєю [202, с. 28].

Отже, для наукової спільноти та фахівців у галузі правозастосування постає непросте, але, водночас, вельми важливе та актуальне завдання щодо створення правового підґрунтя для забезпечення злагодженої та результативної діяльності органів та підрозділів Національної поліції, шляхом вироблення змістовних пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного адміністративного законодавства у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Варто констатувати, що протягом останніх двох років, з початку повномасштабного вторгнення країни-терориста на територію України, законодавство про зброю зазнало істотних змін. Зокрема, прийнято нормативно-правові акти, нормами яких:

- значно спрощено порядок отримання дозволів на придбання вогнепальної зброї, призначеної не тільки для полювання, але й для відсічі збройної агресії країни-окупанта;

- встановлено прозору, оперативну та, в цілому, просту та зрозумілу процедуру отримання дозволів на право володіння зброєю, шляхом запровадження Єдиного реєстру зброї;

- зменшено кількість корупційних ризиків у сфері дозвільної системи, адже діджиталізація процесу отримання дозволу на зброю дистанціювала запитувача послуги та посадову особу поліції, наділену відповідними повноваженнями;

- на період військового стану скорочено перелік необхідних для отримання вогнепальної зброї документів та терміни перевірок у сфері дозвільної системи, і т.д.

Однак, у сфері правового регулювання контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, варто висновувати про наявність серйозних проблем, які негативно впливають на стан нормативно-правового забезпечення у вказаній сфері адміністративної діяльності територіальних органів Національної поліції.

Характеризуючи стан правового регулювання у сфері дозвільної системи, професор С.С. Вітвіцький висловлює слушну думку щодо наявності низки проблемних аспектів, які залишилися поза увагою представників юридичної науки та потребують теоретико-прикладного опрацювання. Зокрема, це стосується правового забезпечення діяльності органів НП України щодо організації планових і позапланових перевірок дотримання вимог дозвільної системи, визначення порядку вилучення предметів (матеріалів, речовин), на які поширюється дозвільна система, та ін [203, с. 75]. Отже, вважаємо за доцільне проаналізувати окремі положення чинного законодавства у сфері контролю за

обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції.

У попередніх розділах цього дисертаційного дослідження нами вже зазначалося, що основною підставою здійснення територіальними органами Національної поліції повноважень у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення слугує норма, закріплена у п. 21 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» [8], відповідно до якої поліція здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, у тому числі за наявності договорів страхування відповідальності осіб, які мають у власності чи іншому законному володінні/користуванні зброю, за шкоду, яку може бути заподіяно третій особі внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї.

При цьому, виходячи зі змісту пункту 8 частини 1 статті 31 Закону України «Про Національну поліцію», реалізація контрольних заходів здійснюється у формі перевірок, які проводяться у спосіб, визначений статтею 39 цього ж Закону, відповідно до якої уповноважені підрозділи поліції у сфері контролю за обігом зброї мають право оглядати:

- приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ (за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб - підприємців) чи їх уповноважених представників);

- місця зберігання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, з метою перевірки дотримання правил поведінки з ними та правил їх використання;

- зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поведження з ними та правил їх використання.

Крім того, відповідно до частини 3 коментованої статті, поліція:

- вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

- опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються [8].

У той же час, на підзаконному рівні порядок проведення, зміст та різновиди вищевказаних перевірок фактично не визначені. Наприклад, відповідно до пункту 3.1. Інструкції, затвердженої наказом МВС України № 622/1998 року, визначена лише періодичність здійснення перевірок інспекторами дозвільної системи та дільничними офіцерами поліції об'єктів дозвільної системи, обстеження яких зазначеними посадовими особами поліції здійснюється щокварталу, а об'єктів, де зберігається велика кількість зброї (20 чи більше одиниць), і базових складів вибухових матеріалів і речовин - щомісяця. Також, коментованою нормою визначено перелік суб'єктів, залучення яких є обов'язковим під час обстеження складів з вибуховими матеріалами і речовинами, а саме: посадових осіб поліції охорони, вибухотехнічних підрозділів Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України та органів ДСНС (за згодою) [10]. Аналогічні вимоги щодо періодичності проведення перевірок органами Національної поліції у сфері дозвільної системи визначені пунктом 13 Положення про дозвільну систему.

Із змісту вищевказаної норми можна зробити висновок, що специфічною рисою здійснення вищевказаних перевірок виступає їх плановий, обов'язковий та періодичний характер, вони можуть бути здійснені як індивідуально

посадовими особами поліції, так і комісією, яка може мати як відомчий, так і міжвідомчий характер.

Але разом з тим, а ні Інструкція, затверджена наказом № 622/1998 року, ні Положення про дозвільну систему, не врегульовують порядок організації та проведення вищевказаних контрольних заходів. Зокрема, коментованими нормативно-правовими актами не визначено права підконтрольного суб'єкта щодо: порядку його повідомлення про заплановану або позапланову перевірку; переліку питань, які мають бути з'ясовані в ході проведення перевірки; відомостей про посадових осіб територіальних органів (підрозділів), які входять до складу комісії; порядку документального оформлення результатів перевірки та ознайомлення підконтрольного суб'єкта з результатами її проведення, і т.д.

Вирішення зазначеного питання нами вбачається у застосуванні положень Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [204] та Порядку проведення перевірки суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями від 07.12.2023 № 21-рп [205], під час здійснення перевірок підприємств, установ, організацій, а також суб'єктів підприємницької діяльності, в частині дотримання вимог дозвільної системи.

Зокрема, статтями 5 та 6 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» встановлюються вимоги до проведення органами державного нагляду (контролю) планових та позапланових перевірок.

Що стосується планових заходів, то вони здійснюються відповідно до річних планів, що затверджуються органом державного нагляду (контролю) не пізніше 1 грудня року, що передує плановому.

Уповноважені органи публічного управління, що здійснюють контроль та нагляд за дозвільною системою у сфері господарської діяльності, розробляють Методику розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від

провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) та Методику розроблення уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) [206], які затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Залежно від ступеня ризику орган державного нагляду (контролю) визначає перелік питань для здійснення планових заходів, що затверджується наказом такого органу. Аналогічний порядок визначений і для проведення позапланових перевірок суб'єктів господарювання з боку контролюючих органів.

Таким чином, необхідність застосування положень Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» в процесі здійснення перевірок територіальними органами Національної поліції у сфері господарської діяльності щодо обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, обумовлено детальною регламентацією всіх етапів організації та проведення планових та позапланових перевірок контролюючими органами, що, на нашу думку, чинить позитивний вплив на дотримання прав та законних інтересів суб'єктів господарювання.

Зокрема, заслуговують на увагу положення щодо:

- недопущення здійснення більш як одного планового заходу одним і тим самим контролюючим органом щодо одного й того ж суб'єкта господарювання протягом планового періоду;

- визначення у якості підстави для проведення комплексного планового заходу факту внесення одного й того самого суб'єкта господарювання до планів здійснення контрольних-наглядових заходів різних контролюючих органів;

- забезпечення права суб'єкта господарювання щодо відмови від проведення комплексного планового заходу контролюючим органом, шляхом письмового звернення до відповідного центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дозвільної системи;

- завчасного інформування суб'єктів господарювання (не пізніше 15 жовтня року, що передує року проведення планових заходів) про внесення їх до плану проведення контрольних заходів;

- зазначення в планах дат початку та строків здійснення визначених у плані здійснення комплексних заходів державного нагляду (контролю);

- нормативного визначення вимог до оформлення річних та комплексного планів здійснення заходів державного нагляду (контролю), унесення змін до них та звіту щодо їх виконання [207], а також критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності;

- обов'язку контролюючого органу повідомити суб'єкта господарської діяльності у письмовій формі та не пізніше як за 10 днів до дня здійснення, про наміри щодо проведення планових контрольних заходів, і т.д.

Такий підхід, який ми, безумовно, підтримуємо, на думку професора А.М. Захарченка, доцільно застосувати й для регулювання відносин щодо здійснення контролю за додержанням вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ, що сприятиме досягненню в цих відносинах належного рівня прозорості та прогнозованості, а також збалансуванню інтересів їх учасників [203, с. 78].

Продовжуючи аналіз правового регулювання сфери контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції, необхідно також звернути увагу на повноваження поліції, визначені частиною 3 статті 39 Закону України «Про Національну поліцію», які надають право поліцейським під час проведення контрольних заходів здійснювати опечатування та закриття об'єктів дозвільної системи.

Норма, визначена частиною 3 статті 39 коментованого законодавчого акту знайшла відображення у главі 4 розділу 1 Інструкції, затвердженої наказом МВС України № 622/1998 року, а саме: «Згідно з законодавством України органам поліції надано право ... опечатувати склади, бази й сховища, закривати стрілецькі тири і стенди, зброєремонтні підприємства, магазини, що торгують

зброєю, основними частинами зброї і боєприпасами, пристроями та патронами до них до усунення порушень відповідних правил».

Проте, варто зауважити, що реалізація вказаного положення у правозастосовній діяльності територіальних органів Національної поліції подекуди пов'язана із виникненням численних проблемних питань правореалізації.

Йдеться, насамперед, про підміну понять, оскільки уповноважені на здійснення контрольних заходів посадові особи органів поліції під час застосування вищевказаних правових приписів, ототожнюють опечатування/закриття об'єктів дозвільної системи із призупиненням їхньої діяльності. Зауважимо, що оскільки останній різновид контрольного заходу не передбачений чинним законодавством в контрольній діяльності територіальних органів Національної поліції, суб'єкти господарювання, діяльність яких пов'язана із обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, оскаржують в судовому порядку рішення поліцейських про призупинення їх діяльності.

Так, у адміністративній справі № 240/616/20, яка перебувала у провадженні Житомирського окружного адміністративного суду, позивач (Приватне підприємство "Фобос") просив суд визнати протиправними дії, вчинені відповідачем (посадовими особами територіальних підрозділів ГУНП в Житомирській області) щодо призупинення функціонування належного позивачу магазину з торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, продажу спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони [208].

Не зважаючи на те, що окружний адміністративний суд задовольнив позов у вказаній адміністративній справі, посилаючись на те, що призупинення діяльності не відноситься до контрольних заходів реагування поліції, визначених Інструкцією, затвердженою наказом МВС України № 622/1998 року, у подальшому апеляційний адміністративний суд скасував вищевказане рішення

та визнав тотожність змісту заборони функціонування та призупинення роботи об'єкта дозвільної системи [209].

Цілком очевидно, що терміни «закриття» та «призупинення» не можна ототожнювати, оскільки останній використовується в якості тимчасового контрольного заходу, який застосовується на певний часовий період. Наприклад, в контексті податкового законодавства, відповідно до абзацу 3 підпункту 9.5. пункту 9 підрозділу 8 розділу XX Податкового кодексу України, під призупиненням реєстрації платником податку на додану вартість для цілей цього пункту розуміється, що для платників єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподаткування, встановлені цим пунктом, призупиняються права та обов'язки, встановлені розділом V та підрозділом 2 розділу XX цього Кодексу (у тому числі щодо формування податкового кредиту) на період використання особливостей оподаткування, встановлених цим пунктом [210]. Тобто, призупинення прав та обов'язків здійснюється тимчасово, на певний часовий період, у даному контексті, на період використання особливостей оподаткування.

Натомість, закриття підприємства не передбачає визначення терміну щодо здійснення цього заходу. Підтвердження зазначеного висновку знаходимо у трудовому законодавстві. Зокрема, відповідно до частини 5 статті 17 Кодексу законів про працю, колективний договір зберігає чинність протягом усього строку проведення ліквідації підприємства, установи, організації, закриття відокремлених підрозділів юридичної особи [211]. В даному випадку закриття відокремлених підрозділів здійснюється у зв'язку з ліквідацією юридичної особи, а відтак – не передбачає поновлення її діяльності.

Отже, саме з причини відсутності аналогії в застосуванні проаналізованих понять, вважаємо, що термінологічна конструкція «призупинення діяльності» має знайти закріплення в чинному законодавстві у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення.

Зокрема, пропонуємо викласти частину 3 статті 39 Закону України «Про Національну поліцію» у наступній редакції: «Поліція відповідно до порядку,

визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує, призупиняє діяльність і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються ...» (далі – по тексту).

Аналогічні зміни мають бути внесені до абзацу 2 глави 4 розділу I Інструкції, затвердженої наказом МВС України № 622/1998 року.

Інше принципове питання стосується необхідності уточнення категорії «адміністрація (керівництво) юридичної особи», адже присутність зазначених осіб, відповідно до частини 1 статті 39 Закону України «Про Національну поліцію», є обов'язковою під час проведення перевірок об'єктів дозвільної системи посадовими особами територіальних органів Національної поліції.

У цьому контексті варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про дерадянізацію законодавства України» від 21.04.2022 № 2215-IX [212], терміни «адміністрація», «адміністрація підприємства, організації», «адміністрація підприємства, установи, організації», «власник або уповноважений ним орган» замінено на термін «роботодавець», «роботодавець – фізична особа», з огляду на що зазначені правові конструкції можна вважати тотожними.

Із визначення трудового договору, зазначеного у статті 21 Кодексу Законів про працю, можна зробити висновок, що роботодавець відноситься до адміністрації підприємств, установ, організацій, але разом з тим, перелік суб'єктів, які відносяться до адміністрації юридичної особи, чинним трудовим законодавством не визначено. Цілком логічно припустити, що до числа суб'єктів адміністрації юридичних осіб мають бути віднесені їх посадові особи, наділені організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими повноваженнями, які дозволяють останнім здійснювати адміністрування (управління) у конкретно визначеній сфері адміністративних правовідносин.

Повертаючись до вже згаданої адміністративної справи № 240/616/20 [208], варто зазначити, що за результатами її вирішення Житомирським

окружним адміністративним судом прийнято, на нашу думку, правильне рішення щодо неможливості віднесення продавця приватного підприємства «Фобос», у присутності якого посадові особи поліції здійснювали перевірку, до адміністрації зазначеної юридичної особи, з огляду на відсутність в його посадових обов'язках організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій.

Тим не менш, суд апеляційної інстанції змінив вищевказане рішення, посилаючись на те, що відповідно до наказу директора приватного підприємства «Фобос» щодо прийняття на роботу та дозволом на право відкриття та функціонування об'єкта дозвільної системи вищевказана особа є відповідальною особою за облік та зберігання вогнепальної зброї, пристроїв та боєприпасів на цьому об'єкті дозвільної системи [209].

Позиція, викладена у постанові Сьомого апеляційного адміністративного суду Верховного Суду України, на нашу думку, не виглядає безспірною, але разом з тим, слід констатувати, що а ні Закон України «Про Національну поліцію», ні Інструкція, затверджена наказом МВС України № 622/1998 року, не дає однозначної відповіді стосовно переліку осіб, які мають бути присутніми під час здійснення перевірок суб'єктів господарської діяльності посадовими особами територіальних органів Національної поліції.

Відповідь на окреслене питання нами вбачається у закріпленні переліку працівників підприємств, установ, організацій, які здійснюють господарську діяльність у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, на рівні посадових інструкцій, затверджених наказом керівника підприємства.

Зазначений висновок обумовлено нормою наказу Мінпраці України від 29.12.2004 № 336 «Про затвердження Випуску 1 "Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності" Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників», відповідно до якої визначаються вимоги до змісту посадових інструкцій працівників, зокрема, їх повноважень щодо представництва підрозділу з певних питань [213].

Ще одне питання, яке відзначається актуальністю та потребує якнайшвидшого правового врегулювання, пов'язано з дублюванням повноважень Національної поліції та МВС України в сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

З одного боку, статтею 39 Закону України «Про Національну поліцію» визначено повноваження Національної поліції у сфері дозвільної системи, а з іншого боку, відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [214] та Переліку органів ліцензування, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609 [215], діяльність у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення відноситься до видів господарської діяльності, які в обов'язковому порядку мають ліцензуватися, а тому слугують об'єктами контролю з боку Міністерства внутрішніх справ.

Зокрема, відповідно до пункту 11 частини 1 статті 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», ліцензуванню підлягає господарська діяльність щодо виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж.

Компетенція МВС України у сфері контролю за дотриманням ліцензійних умов під час здійснення господарської діяльності у сфері дозвільної системи впливає з частини 2 статті 19 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», відповідно до якої контроль за наявністю у суб'єктів господарювання ліцензій здійснюють державні органи, на які згідно із законом покладено функції контролю за наявністю ліцензій.

Також, відповідно до підпункту 20 пункту 4 Положення про Міністерство внутрішніх справ, МВС України забезпечує у випадках, передбачених законом, ліцензування окремих видів господарської діяльності та здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання відповідних ліцензійних умов [55].

Крім того, відповідно до пункту 11 Переліку органів ліцензування, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609, МВС України визнано суб'єктом ліцензування господарської діяльності щодо виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж.

Отже, Міністерство внутрішніх справ та Національна поліція наділені повноваженнями щодо здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. При цьому, контрольна компетенція вищевказаних суб'єктів публічного управління щодо провадження господарської діяльності дублюється по напрямкам, пов'язаним із обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. У зв'язку з цим, дублюються й питання, які ставляться в процесі перевірки обома органами публічного управління, що спричиняє надмірне втручання в господарську діяльність господарюючих суб'єктів.

Вирішення окресленого проблемного питання нами вбачається у виробленні правового механізму, який дозволив би здійснювати комплексні перевірки за участю представників Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ. При цьому, правова підстава для формування вищевказаного порядку міститься у частині 1 статті 5 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», відповідно до якої внесення одного й того самого суб'єкта господарювання до планів

здійснення заходів державного нагляду (контролю) різних органів державного нагляду (контролю) є підставою для проведення щодо такого суб'єкта господарювання комплексного планового заходу державного нагляду (контролю).

У цілому, характеризуючи зміст правового регулювання адміністративних правовідносин, які складаються у сфері контролю територіальних органів Національної поліції за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, варто констатувати, що контролюючий вплив зазначених органів публічного адміністрування у переважній більшості випадків здійснюється відносно суб'єктів господарської діяльності, тобто у сфері господарювання.

Відтак, і адміністративно-правове регулювання зазначеної сфери суспільних відносин має здійснюватися відповідно до положень Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Тоді як на теперішній час, адміністративні правовідносини у сфері дозвільної системи, в частині здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, врегульовані, переважно, нормативно-правовими актами підзаконного рівня, які відзначаються застарілістю нормативних приписів та невідповідністю вимогам правових актів законодавчого рівня. Тож, порядок проведення, зміст та різновиди вищевказаних перевірок фактично не визначені. Наприклад, відповідно до пункту 3.1. Інструкції, затвердженої наказом МВС України № 622/1998 року, визначена лише періодичність здійснення перевірок інспекторами дозвільної системи та дільничними офіцерами поліції

Наприкінці цього дослідження вважаємо за доцільне зробити наступні висновки.

Аналіз нормативно-правового забезпечення у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення дозволив висновувати про наявність окремих нерегульованих положень, які, зокрема, стосуються здійснення перевірок посадовими особами територіальних органів Національної поліції. Наприклад, а ні Інструкція, затверджена наказом № 622/1998 року, ні Положення про

дозвільну систему не відповідають нормам Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», в частині визначення прав підконтрольного суб'єкта щодо: порядку його повідомлення про заплановану або позапланову перевірку; переліку питань, які мають бути з'ясовані в ході проведення перевірки; відомостей про посадових осіб територіальних органів (підрозділів), які входять до складу комісії; порядку документального оформлення результатів перевірки та ознайомлення підконтрольного суб'єкта з результатами її проведення, і т.д.

Автором обґрунтовано необхідність застосування положень Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» в процесі здійснення перевірок територіальними органами Національної поліції у сфері господарської діяльності щодо обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, з огляду на те, що вищевказаний законодавчий акт, на відміну від нормативно-правових актів у сфері дозвільної системи, врегульовує положення щодо:

- недопущення здійснення більш як одного планового заходу одним і тим самим контролюючим органом щодо одного й того ж суб'єкта господарювання протягом планового періоду;

- визначення у якості підстави для проведення комплексного планового заходу факту внесення одного й того самого суб'єкта господарювання до планів здійснення контрольно-наглядових заходів різних контролюючих органів;

- забезпечення права суб'єкта господарювання на відмову від проведення комплексного планового заходу контролюючим органом, шляхом письмового звернення до відповідного центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дозвільної системи;

- завчасного інформування суб'єктів господарювання (не пізніше 15 жовтня року, що передує року проведення планових заходів) про внесення їх до плану проведення контрольних заходів;

- зазначення в планах дат початку та строків здійснення визначених у плані здійснення комплексних заходів державного нагляду (контролю);

- нормативного визначення вимог до оформлення річних та комплексного планів здійснення заходів державного нагляду (контролю), унесення змін до них та звіту щодо їх виконання, а також критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності;

- обов'язку контролюючого органу повідомити суб'єкта господарської діяльності у письмовій формі та не пізніше як за 10 днів до дня здійснення, про наміри щодо проведення планових контрольних заходів, і т.д.

З огляду на те, що уповноважені на здійснення контрольних заходів посадові особи органів поліції під час проведення перевірок у сфері дозвільної системи, ототожнюють опечатування/закриття підконтрольних об'єктів із призупиненням їхньої діяльності, автором проаналізовано чинне адміністративне законодавство на предмет тотожності правових конструкцій: «закриття підприємства», «призупинення діяльності підприємства». На підставі відсутності аналогії між вказаними поняттями автором запропоновано викласти частину 3 статті 39 Закону України «Про Національну поліцію» у наступній редакції: «Поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує, призупиняє діяльність і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються ...» (далі – по тексту).

Аналогічні зміни пропонується внести до абзацу 2 глави 4 розділу I Інструкції, затвердженої наказом МВС України № 622/1998 року.

Інше принципове питання стосується необхідності уточнення категорії «адміністрація (керівництво) юридичної особи», адже присутність зазначених осіб, відповідно до частини 1 статті 39 Закону України «Про Національну поліцію», є обов'язковою під час проведення перевірок об'єктів дозвільної системи посадовими особами територіальних органів Національної поліції. Відповідь на окреслене питання нами вбачається у закріпленні переліку

працівників підприємств, установ, організацій, які здійснюють господарську діяльність у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, на рівні посадових інструкцій, затверджених наказом керівника підприємства.

Варто констатувати, що поряд із Національною поліцією, повноваженнями щодо здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення також наділено Міністерство внутрішніх справ, наслідком чого слугує їх дублювання в процесі проведення перевірок підконтрольних суб'єктів. Вирішення окресленого проблемного питання нами вбачається у виробленні правового механізму, який дозволив би здійснювати комплексні перевірки за участю представників Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ. При цьому, правова підстава для формування вищевказаного порядку міститься у частині 1 статті 5 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», відповідно до якої внесення одного й того самого суб'єкта господарювання до планів здійснення заходів державного нагляду (контролю) різних органів державного нагляду (контролю) є підставою для проведення щодо такого суб'єкта господарювання комплексного планового заходу державного нагляду (контролю).

Висновки до розділу 3

1. Аналіз правового регулювання механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, на прикладі деяких зарубіжних країн, дозволив сформулювати його різновиди, залежно від жорсткості законодавчих вимог щодо обігу цивільної вогнепальної зброї, а саме:

Правове регулювання, спрямоване на тотальну заборону обігу цивільної вогнепальної зброї, із встановленням жорстких заходів адміністративного контролю та кримінальної відповідальності за порушення законодавства про зброю (Японія, Малайзія, Тайвань).

Правове регулювання, яке суттєво обмежує обіг вогнепальної зброї невійськового призначення, із застосуванням до порушників обмежувальних заходів, переважно, адміністративної відповідальності (Іспанія, Франція, Чеська республіка, Україна).

Правове регулювання, спрямоване на забезпечення спрощеного порядку видачі дозволів на право володіння та користування цивільною вогнепальною зброєю, однак, з посиленими контрольними заходами щодо обігу такої зброї з боку правоохоронних органів (США, Німеччина, Фінляндія, Литва).

Характеристика сучасного правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення в ряді європейських країн та на міжнародно-правовому рівні, дозволили виокремити їх недоліки в діяльності органів Національної поліції України, а саме: підзаконний характер правового регулювання контрольної діяльності; відсутність координаційного органу, в процесі здійснення комісійних перевірок господарюючих суб'єктів; дискримінаційний характер норм, які врегульовують право володіння та користування травматичною зброєю; низький рівень застосування профілактичних заходів та відсутність чіткого превентивного механізму вилучення зброї, що свідчить про реактивний характер правових підстав вилучення зброї органами поліції.

Характеристика адміністративної діяльності поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення в країнах ЄС та США, дозволила виділити основні функції діяльності поліції у досліджуваній сфері суспільних відносин, а саме: профілактична, в процесі реалізації якої поліцейськими здійснюються заходи щодо забезпечення правомірної поведінки підконтрольним об'єктом під час користування зброєю, попередження використання зброї із протиправною метою, проведення інших заходів, спрямованих на убезпечення неправомірного поводження зі зброєю її власником; реєстраційно-дозвільна, яка дозволяє реалізовувати повноваження поліції щодо реєстрації усіх видів зброї, видачі ліцензій та дозволів на право володіння, зберігання, перевезення та використання зброї; контрольню-

наглядова, включає поліцейський контроль за порядком зберігання зброї її володільцями, правомірністю використання, переміщенням зброї усередині країни та за її межами, кількістю та видами зброї, що знаходиться у розпорядженні окремих суб'єктів, здійснення перевірок власників зброї, включаючи періодичні перевірки безпеки та стану здоров'я; юрисдикційна, полягає у реалізації уповноваженими посадовими особами органів поліції спеціальних повноважень у сфері притягнення порушників законодавства про зброю до адміністративної та кримінальної відповідальності, а також тимчасовому припиненні дії дозволів на право володіння та використання цивільної вогнепальної зброї.

Центральним міжнародним нормативно-правовим актом, спрямованим на вдосконалення відносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї слугує Директива ЄС 2021/555, яка визначає загальні вимоги до порядку придбання, зберігання, перевезення та використання вогнепальної зброї невійськового призначення. Саме тому, положення вищевказаного міжнародно-правового документу можуть бути використані в процесі подальшого опрацювання проекту Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю», в частині:

- доповнення термінологічного апарату, визначеного у статті 1 проекту Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021) (скорочено – проект Закону № 5708), шляхом визначення таких термінологічних конструкцій, як: «антикварна зброя», «виробник зброї (зброяр)», «категорія зброї», «колекціонер зброї», «маркування зброї», «незаконний обіг зброї», «продавець зброї». Крім того, з огляду на активізацію політичних процесів, пов'язаних із вступом України до європейських політичних, військових та економічних інституцій, доцільним вбачається врахування у проекті Закону № 5708 понять, пов'язаних із транзитом зброї в межах країн-членів ЄС, а саме: «перепустка на експорт зброї», «експортер зброї», «вивезення (тимчасове вивезення) зброї», «транзитне перевезення зброї» (вимога статті 2 Регламенту ЄП та Ради ЄС від 14 травня 2012 року № 258/2012);

- уточнення категорії «А» цивільної вогнепальної зброї, визначеної у статті 5 проекту Закону № 5708, шляхом віднесення до її числа, поряд із автоматичною зброєю: а) вогнепальної зброї, замаскованої під інші предмети; б) боєприпасів із бронебійними, розривними або запальними снарядами та снарядів до таких боєприпасів; в) боєприпасів для пістолета й револьвера з експансивними снарядами та снарядів до таких боєприпасів, за винятком зброї для мисливства або спортивної стрільби, для осіб, що мають дозвіл на використання такої зброї; г) автоматичної вогнепальної зброї, яку було пристосовано під напівавтоматичну вогнепальну зброю (Додаток I Директиви 2021/555);

- доповнення статті 40 проекту Закону № 5708 вимогами щодо маркування цивільної вогнепальної зброї та її основних частин, у розумінні частини 1,2 статті 4 Директиви 2021/555, яка визначає вимоги до введеної в обіг на ринку вогнепальної зброї, в частині її забезпечення чітким, стійким і унікальним маркуванням (зброя має містити назву виробника чи бренду, країну чи місце виготовлення, серійний номер і рік виготовлення, а також модель). Вимога щодо обов'язкового визначення на законодавчому рівні чітких та зрозумілих критеріїв щодо маркування вогнепальної зброї, також визначена в Імплементативній директиві Європейської комісії від 16 січня 2019 року № 2019/68;

- доповнення пункту 5 Постанови Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2015 року № 1000, яким визначено документи, необхідні для відкриття виробництва зброї, підпунктом п'ятим з вимогою до ліцензіата щодо надання довідки про перевірку особистої та професійної доброчесності, що також передбачено Директивою 2021/555. На цій підставі автором підготовлено проект Кодексу доброчесної поведінки та професійної етики суб'єктів підприємницької діяльності, які провадять господарську діяльність щодо виробництва, ремонту і реалізації зброї, який має визначити перелік базових вимог до рівня особистої та професійної доброчесності і професійних якостей виробників зброї.

2. Аналіз нормативно-правового забезпечення у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення дозволив висновувати про наявність окремих нерегульованих положень, які, зокрема, стосуються здійснення перевірок

посадовими особами територіальних органів Національної поліції вимог дозвільної системи. Наприклад, а ні Інструкція, затверджена наказом № 622/1998 року, ні Положення про дозвільну систему не відповідають нормам Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», в частині визначення прав підконтрольного суб'єкта щодо: порядку його повідомлення про заплановану або позапланову перевірку; переліку питань, які мають бути з'ясовані в ході проведення перевірки; відомостей про посадових осіб територіальних органів (підрозділів), які входять до складу комісії; порядку документального оформлення результатів перевірки та ознайомлення підконтрольного суб'єкта з результатами її проведення, і т.д.

Автором обґрунтовано необхідність застосування положень Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», з метою здійснення перевірок територіальними органами Національної поліції діяльності суб'єктів господарювання у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, з огляду на те, що вищевказаний законодавчий акт, на відміну від нормативно-правових актів у сфері дозвільної системи, врегульовує положення щодо:

- недопущення здійснення більш як одного планового заходу одним і тим самим контролюючим органом щодо одного й того ж суб'єкта господарювання протягом планового періоду;

- визначення у якості підстави для проведення комплексного планового заходу факту внесення одного й того самого суб'єкта господарювання до планів здійснення контрольних-наглядових заходів різних контролюючих органів;

- забезпечення права суб'єкта господарювання на відмову від проведення комплексного планового заходу контролюючим органом, шляхом письмового звернення до відповідного центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дозвільної системи;

- завчасного інформування суб'єктів господарювання (не пізніше 15 жовтня року, що передує року проведення планових заходів) про внесення їх до плану проведення контрольних заходів;

- зазначення в планах дат початку та строків здійснення визначених у плані здійснення комплексних заходів державного нагляду (контролю);

- нормативного визначення вимог до оформлення річних та комплексного планів здійснення заходів державного нагляду (контролю), унесення змін до них та звіту щодо їх виконання, а також критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності;

- обов'язку контролюючого органу повідомити суб'єкта господарської діяльності у письмовій формі та не пізніше як за 10 днів до дня здійснення, про наміри щодо проведення планових контрольних заходів, і т.д.

З огляду на те, що уповноважені на здійснення контрольних заходів посадові особи органів поліції під час проведення перевірок у сфері дозвільної системи, ототожнюють опечатування/закриття підконтрольних об'єктів із призупиненням їхньої діяльності, автором проаналізовано чинне адміністративне законодавство на предмет тотожності правових конструкцій: «закриття підприємства», «призупинення діяльності підприємства». На підставі відсутності аналогії між вказаними поняттями автором запропоновано викласти частину 3 статті 39 Закону України «Про Національну поліцію» у наступній редакції: «Поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує, призупиняє діяльність і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються ...» (далі – по тексту).

Аналогічні зміни пропонується внести до абзацу 2 глави 4 розділу I Інструкції, затвердженої наказом МВС України № 622/1998 року.

Інше принципове питання стосується необхідності уточнення категорії «адміністрація (керівництво) юридичної особи», адже присутність зазначених осіб, відповідно до частини 1 статті 39 Закону України «Про Національну поліцію», є обов'язковою під час проведення перевірок об'єктів дозвільної

системи посадовими особами територіальних органів Національної поліції. Відповідь на окреслене питання нами вбачається у закріпленні переліку працівників підприємств, установ, організацій, які здійснюють господарську діяльність у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, на рівні посадових інструкцій, затверджених наказом керівника підприємства.

Варто констатувати, що поряд із Національною поліцією, повноваженнями щодо здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення також наділено Міністерство внутрішніх справ, наслідком чого слугує їх дублювання в процесі проведення перевірок підконтрольних суб'єктів. Вирішення окресленого проблемного питання нами вбачається у виробленні правового механізму, який дозволив би здійснювати комплексні перевірки за участю представників Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ. При цьому, правова підстава для формування вищевказаного порядку міститься у частині 1 статті 5 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», відповідно до якої внесення одного й того самого суб'єкта господарювання до планів здійснення заходів державного нагляду (контролю) різних органів державного нагляду (контролю) є підставою для проведення щодо такого суб'єкта господарювання комплексного планового заходу державного нагляду (контролю).

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове розв'язання наукового завдання щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків. Основні з них такі:

1. Визначено актуальні напрями правових досліджень у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, до числа яких віднесено: визначення поняття контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; систематизація суб'єктів забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї; уточнення адміністративно-правового статусу територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; удосконалення нормативно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, з огляду на відсутність спеціального закону, спрямованого на врегулювання адміністративних правовідносин у вказаній сфері; удосконалення правового механізму функціонування Єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї.

2. Встановлено, що система суб'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення має трирівневу структуру, яку складають: 1) вищі органи державної влади в особі Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; 2) Міністерство внутрішніх справ, а також державні органи, які входять до сфери управління МВС, такі як: а) Головний сервісний центр МВС; б) Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України (Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України та науково-дослідні експертно-криміналістичні центри; в) Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України; 3) Національна поліція України та її територіальні

органи.

Особливе місце територіальних органів Національної поліції в системі суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення зумовлено ознаками, які виокремлюють поліцію з-поміж інших суб'єктів публічного адміністрування у вказаній сфері суспільних відносин, а саме: а) наявністю подвійного адміністративно-правового статусу, зумовленого специфікою професійної діяльності, коли поліцейські одночасно виступають в ролі суб'єктів та об'єктів контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; б) поєднанням повноважень юрисдикційного та реєстраційно-дозвільного (неюрисдикційного) характеру; в) наявністю в структурі територіальних органів Національної поліції уповноважених підрозділів контролю за обігом зброї.

3. Визначено загальні та спеціальні правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. Зокрема, до числа загальних віднесено принципи поліцейської діяльності, такі як: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність. Спеціальні правові принципи визначають керівні правила діяльності уповноважених підрозділів контролю за обігом зброї, а саме: публічність, періодичність здійснення контрольних заходів, плановість та системність реалізації контрольних заходів; професіоналізм та компетентність уповноважених посадових осіб поліції; відповідальність за порушення порядку реалізації контрольних заходів; необхідність та достатність контрольних заходів; підзвітність та прозорість контрольної діяльності працівників поліції.

4. Розкрито поняття механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції в якості сукупності нормативно-правових, інституційних, правозастосовних та організаційних засобів, націлених на здійснення уповноваженими підрозділами Національної поліції та їх

посадовими особами систематичного цілеспрямованого управлінського впливу на правовідносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення.

Структуру механізму адміністративно-правового забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення складають основні та додаткові елементи. Зокрема, до числа основних структурних елементів відносяться: а) адміністративно-правові норми, націлені на регулювання адміністративно-правових відносин у вказаній сфері публічного управління; б) адміністративно-правові відносини у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення; в) акти правозастосування (індивідуальні управлінські акти) як результат контрольно-наглядової діяльності уповноважених підрозділів контролю за обігом зброї територіальних органів Національної поліції. Сукупність додаткових структурних елементів складають: а) публічна адміністрація, у вигляді системи уповноважених підрозділів контролю за обігом зброї територіальних органів Національної поліції; б) форми та методи діяльності публічної адміністрації; в) принципи реалізації адміністративно-правових норм у сфері контролю за обігом зброї; г) процедури реалізації повноважень уповноваженими підрозділами у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення територіальних органів Національної поліції; д) правова культура та правосвідомість.

5. Визначено поняття нормативно-правового забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України як сукупності нормативно-правових актів, за допомогою яких забезпечується адміністративний контроль уповноважених підрозділів (посадових осіб) територіальних органів Національної поліції за виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, перевезенням та використанням вогнепальної зброї невійськового призначення, шляхом здійснення обстежень, перевірок, інспектувань, погоджень дозвільних документів, здійснення профілактичних заходів, а також притягнення порушників правил дозвільної системи до

адміністративної відповідальності.

З метою узагальнення нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України, здійснено їх класифікацію за такими критеріями: а) за суб'єктами видання (нормативні акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ, інших центральних органів виконавчої влади); б) за ступенем систематизації (кодифіковані, не кодифіковані); в) за формою вираження (законодавчі, підзаконні); г) за сферою застосування (виконавчо-розпорядчі, публічно-сервісні); д) за галузевою приналежністю (матеріальні, процесуальні); е) за часом дії (постійні, тимчасові); ж) за відомчою належністю (внутрівідомчі, відомчі, міжвідомчі); з) за видом процесуальної діяльності (юрисдикційні, неюрисдикційні); і) за юридичними наслідками (позитивні, негативні).

6. Наголошено на важливому значенні адміністративних правовідносин в структурі механізму забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України, що обумовлено специфічними властивостями зазначених правовідносин, зокрема: публічно-управлінським характером, оскільки лідируючим суб'єктом зазначених правовідносин виступають територіальні органи Національної поліції; вольовим характером адміністративних правовідносин у досліджуваній сфері, що передбачає підпорядкування волі учасників контрольної-наглядової діяльності єдиним правилам поведінки, визначеним адміністративно-правовою нормою; процедурним характером реалізації цих правовідносин, що впливає з факту їхньої реалізації у формі спеціального контрольного-наглядового провадження; багатофункціональним характером компетенції уповноважених підрозділів поліції контролю за обігом зброї, яка включає контрольні, юрисдикційні та публічно-сервісні повноваження.

7. Проаналізовано сучасне правове забезпечення контролю за обігом

вогнепальної зброї невійськового призначення на міжнародно-правовому рівні та в національному законодавстві країн ЄС та США, на підставі чого виокремлено три моделі правового регулювання залежно від жорсткості законодавчих вимог щодо обігу цивільної вогнепальної зброї, а саме: 1) жорстке правове регулювання, спрямоване на тотальну заборону обігу цивільної вогнепальної зброї зі встановленням жорстких заходів адміністративного контролю та кримінальної відповідальності за порушення законодавства про зброю (Японія, Малайзія, Тайвань); 2) помірковане правове регулювання, яке суттєво обмежує обіг вогнепальної зброї невійськового призначення із застосуванням до порушників обмежувальних заходів, переважно, адміністративної відповідальності (Іспанія, Франція, Чеська республіка, Україна); 3) м'яке правове регулювання, спрямоване на забезпечення спрощеного порядку видачі дозволів на право володіння та користування цивільною вогнепальною зброєю, однак, з посиленими контрольними заходами щодо обігу такої зброї з боку правоохоронних органів (США, Німеччина, Фінляндія, Литва).

Виокремлено прогалини правового регулювання обігу зброї в Україні, які мають бути усунуті шляхом приведення у відповідність до норм міжнародного законодавства, а саме: підзаконний характер правового регулювання контрольної діяльності та архаїчний стан нормативно-правового забезпечення; відсутність координаційного органу в процесі здійснення комісійних перевірок господарюючих суб'єктів, які здійснюють виробництво і продаж зброї; дискримінаційний характер норм у сфері обігу травматичної зброї; низький рівень застосування профілактичних заходів та відсутність чіткого превентивного механізму вилучення зброї, який, здебільшого, застосовується як реакція на вже вчинене правопорушення; відсутність нормативно-правового акту, спрямованого на визначення етичних правил поведінки виробників зброї (зброярів).

8. Схарактеризовано нормативно-правове забезпечення у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, на підставі чого зроблено

висновок про наявність окремих неврегульованих положень, які, стосуються здійснення перевірок посадовими особами територіальних органів Національної поліції вимог дозвільної системи. Наприклад, а ні Інструкція, затверджена наказом № 622/1998 року, ні Положення про дозвільну систему не відповідають нормам Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» в частині визначення прав підконтрольного суб'єкта щодо: порядку його повідомлення про заплановану або позапланову перевірку; переліку питань, які мають бути з'ясовані в ході проведення перевірки; відомостей про посадових осіб територіальних органів (підрозділів), які входять до складу комісії; порядку документального оформлення результатів перевірки та ознайомлення підконтрольного суб'єкта з результатами її проведення.

9. Надано пропозиції стосовно вдосконалення чинного адміністративного законодавства щодо діяльності територіальних органів Національної поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення, зокрема: до статті 174 КУпАП, в частині доповнення її назви та диспозиції терміном «застосування зброї», замість терміну «стрільба»; до статті 190 КУпАП з метою врахування боєприпасів, в якості предмету адміністративного правопорушення, поряд зі зброєю; до частини 3 статті 39 Закону України «Про Національну поліцію», в частині наділення уповноважених посадових осіб територіальних органів Національної поліції повноваженнями щодо призупинення діяльності об'єктів дозвільної системи; до пункту 5 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 року № 1000, якою встановлено документи, необхідні для відкриття виробництва зброї, визначивши вимогу до ліцензіата щодо надання довідки про перевірку особистої та професійної доброчесності (Директива 2021/555); до абзацу 7 підпункту 2 пункту 1 наказу МВС України від 01.03.2022 № 170 «Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану» з метою визначення судимості за злочин (без уточнення його тяжкості), в якості підстави для заборони видачі дозволу на

право володіння мисливською зброєю; до пункту 4 Положення про Відділ контролю за обігом зброї Національної поліції України, затвердженого наказом НПУ від 27 липня 2021 року № 653 в частині визначення переліку спеціальних принципів діяльності ВКОЗ; до статті 1 проекту Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021) з метою розширення категоріального апарату у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; до статті 5 вищевказаного законопроекту, щодо уточнення категорії «А» цивільної вогнепальної зброї; до статті 40 вищевказаного законопроекту, щодо визначення вимог до маркування цивільної вогнепальної зброї та її основних частин, у розумінні частини 1,2 статті 4 Директиви 2021/555.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки : Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. Офіційний вісник України. 2023. № 51. Ст. 2823.
2. МВС докладе максимальних зусиль задля напрацювання якісної законодавчої бази у сфері обігу зброї та її ефективного правозастосування - Богдан Драп'ятий. Міністерство внутрішніх справ: [сайт]. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/mvs-oklade-maksimalnix-zusil-zadlya-naprasyuvannya-yakisnoyi-zakonodavcoyi-bazi-u-sferi-obigu-zbroyi-ta-yiyi-efektivnogo-pravozastosuvannya-bogdan-drapyatii>.
3. Проект Закону України «Про обіг зброї невійськового призначення» (реєстр. № 2105 від 20.02.2008 р.). Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/29603.html>.
4. 62% українців виступили за обіг зброї для особистого захисту – опитування у «Дії». Суспільство. 28 травня 2022 року. URL: <https://prm.ua/62-ukraintsiv-vystupylyza-obih-zbroi-dlia-osobystoho-zakhystu-opytuvannya-u-dii/>.
5. Чепіжко А.А. Законодавча діяльність щодо врегулювання обігу в Україні цивільної вогнепальної зброї. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. Випуск № 5. С. 440-443.
6. Про право на цивільну вогнепальну зброю (реєстр. № 5708 від 25.06.2021): висновок на проект Закону України вноситься народними депутатами України Фрісом І.П., Бужанським М.А., Юнаковим І.С. та ін. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1009358>.
7. Кузнецов В., Сийплові М. Правові аспекти легалізації обігу та застосування цивільними особами вогнепальної зброї для відсічі збройної агресії Російської Федерації. *Krakowskie Studia Małopolskie*. 2022. № 3 (35). С. 102-121.
8. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.

Відомості Верховної Ради. 2015. № 40-41. Ст. 379.

9. Бокій О.М. Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні: автореф... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київський національний університету внутрішніх справ. Київ, 2010. 21 с.

10. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622. Офіційний вісник України. 1998. № 42. Ст. 1574.

11. Параниця С.П. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами: автореф... дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2009. 27 с.

12. Покатаєв П.С. Адміністративно-правове регулювання сфери благоустрою населених пунктів: автореф...доктора юрид. наук : 12.00.07. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2019. 43 с.

13. Чепіжко А.А. Адміністративні послуги МВС у сфері ліцензування об'єктів дозвільної системи : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2023. 304 с.

14. Дулгер В.В. Особливості правового регулювання обігу зброї в умовах дії надзвичайних адміністративно-правових режимів. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 3. С. 140-144.,

15. Жванко Ю.П. Сучасний стан нормативно-правового регулювання відносин у сфері обігу зброї в Україні. Розвиток науки і техніки: проблеми та перспективи: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції з нагоди відзначення Дня науки - 2021 в Україні (м. Київ, 20 травня 2021 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2021. С. 387-390.,

16. Миронюк Р.В. Особливості здійснення контролю поліцією за обігом вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. Юридичний бюлетень. 2022. Випуск 26. С. 158-166.,
17. Діяльність Національної поліції у сфері дозвільної системи : навчальний посібник / Д. В. Кіблик, Ю. М. Ковальчук, О. М. Мердова та ін. Кропивницький; Харків : ДонДУВС; Факт, 2024. 221 с.,
18. Шумейко Т.А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні : автореф...доктора юрид. наук : 12.00.07. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2022. 36 с.
19. Мельничук С.М. Контрольно-наглядова форма правозастосовної діяльності: особливості теоретичного розуміння. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 7. С. 62-68.
20. Середа В.В., Кісіль З.Р., Кісіль Р.В. Адміністративне право : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 520 с.
21. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
22. Піддубний О. Ю. Правове становище сільськогосподарських інспекцій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 198.
23. Голоднова Т.С. Контроль як гарантія законності управління майном військових формувань України: адміністративно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2019. 230 с.
24. Курило В. І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Національний ун-т держ. податкової служби України. Київ, 2008. 39 с.
25. Курило В. І., Світличний О. П. Державний контроль у сфері земельних ресурсів. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право». 2011. Вип. 165. Ч. 1. С. 150–155.
26. Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. К.: Наукова думка. 2004. 230 с.

27. Авер'янов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. К.: Факт, 2003. 384 с.
28. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 № 2114-ІХ. Офіційний вісник України. 2022. № 31. Ст. 1631.
29. Порядок застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. № 448. Офіційний вісник України. 2022. № 34. Ст. 1856.
30. Кобрусєва Є.А. Дозвільна система як один із засобів забезпечення суспільної безпеки та громадського порядку. Науковий юридичний журнал. 2022. № 18. С. 113-116.
31. Правові засоби здійснення дозвільної системи органами внутрішніх справ України : практ. посіб. : у 2-х ч. - Ч. 1 / Л. В. Карабут, В. І. Ткаченко. Луганськ, 2007. 382 с.
32. Шиленко М.В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють охорону природних ресурсів. Інформація і право. 2014. № 2. С. 97–101.
33. Коструба А. В. Теоретичні роздуми щодо поняття суб'єкта права. Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 19–20 трав. 2017 р.) / ХНУВС. Харків, 2017. С. 109–111.
34. Дараганова Н. В. Дискусійні питання класифікації суб'єктів адміністративного права. Вісник НТУУ «КПІ». Серія : Політологія. Соціологія. Право. 2010. № 4 (8). С. 206–210.
35. Про затвердження Положення про функціональну підсистему «Єдиний реєстр зброї» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ: наказ МВС України від 10.01.2022 № 2. Офіційний вісник України. 2022. № 11. Ст. 597.
36. Діденко С. В. Адміністративно-правовий статус Національної поліції

у сфері забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 3. С. 88–92.

37. Жванко Ю. П. Національна поліція України як суб'єкт забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї. Актуальні питання адміністративного права та процесу : матеріали IV Всеукр. наук. конф. молодих науковців (Кривий Ріг, 7 груд. 2018 р.) / ДЮОІ МВС України. Кривий Ріг, 2019. С. 119–121.

38. Курило В. І. Правовий статус працівників охоронних підприємств щодо зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів та зброї. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2002. № 20. С. 106–112.

39. Нечаєв В. Е. Процедура надання публічних послуг Національною поліцією України у сфері обігу зброї. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2017. № 30. Т. 1. С. 139–141.

40. Нерсесян А. С. Правомірність застосування зброї поліцейськими: порівняльно-правовий аспект. Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept : Conferința științifico-practică internațională. (Chișinău, 4 decembrie 2020) / [redactor-șef: I. Larii]. Chișinău : Departamentul editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2021. P. 321–325.

41. Фоменко А. Є. Питання адміністративних послуг Національної поліції з видачі дозволів на придбання і перевезення вогнепальної зброї. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 2. С. 6–14.

42. Терещук В. В. Компетенція суб'єкта публічного адміністрування в Україні та її структура. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4. С. 19–22.

43. Терещук В. В. Правовий статус суб'єктів, які здійснюють публічне адміністрування в Україні. Правові засади організації та здійснення публічної

влади : зб. тез III Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 28 лют. – 02 берез. 2020 р.) / ХУУП ім. Л. Юзькова. Хмельницький, 2020. С. 388–391.

44. Терещук В. В. Правовий статус суб'єктів публічного адміністрування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 270 с.

45. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. / укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. К. Аконт, 2001. Т. 1. 927 с.

46. Худоба І.С. Сучасна система органів Національної поліції України та місце у ній Корпусу оперативно-раптової дії. Європейські перспективи. 2019. № 1. С. 62-67.

47. Юридична енциклопедія : в 6 т. - Т. 5 / [Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. К. : Укр. енцикл., 1998. 744 с.

48. Систематизація законодавства України: проблеми та перспективи вдосконалення: Монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 220 с.

49. Соляр С. Систематизація законодавства України у сфері об'єднання громадян. Вісник академії правових наук України. 2012. № 1. С. 35-45.

50. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

51. Проект Закону про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю (реєстр. № 5708-1 від 13.07.2021). Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27343>.

52. Кірін Р., Коротаєв В. Актуальні питання правого регулювання збройових відносин. Актуальні питання права та соціально-економічних відносин: Збірник наукових статей. Кропивницький, 2021. С. 36-41.

53. Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності : Закон України від 2 квітня 2013 р. № 159-VII. Офіційний вісник України. 2013. № 32. Ст. 1124.

54. Про заснування відзнаки Президента України "Іменна вогнепальна

зброя": Указ Президента України від 29.04.1995 № 341/95. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/95#Text>.

55. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. Офіційний вісник України. 2015. № 89. Ст. 2972.

56. Деякі питання надання підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби платних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 № 1098. Офіційний вісник України. 2011. № 84. Ст. 3068.

57. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби, і розміру плати за їх надання: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2007 № 795. Офіційний вісник України. 2007. № 42. Ст. 1671.

58. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 03 листопада 2015 року № 1343. Офіційний вісник України. 2015. № 92. Ст. 3149.

59. Горбонос В. В. Поняття й ознаки адміністративно-правового статусу Експертної служби МВС України. Право і суспільство. 2020. № 6. С. 112–119.

60. Нечаєв В.Е. Публічні послуги, що надаються Національною поліцією України : дис... доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Дніпро, 2021. 203 с.

61. Про затвердження Положення про дозвільну систему: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>.

62. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і

швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами слезоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.12.2015 № 1000. Офіційний вісник України. 2015. № 98. Ст. 3357.

63. Цвік М. В. Фундаментальні проблеми теорії права. / Антологія української юридичної думки. В 10-ти томах. Т. 10: Юридична наука незалежної України. К.: Юридична книга, 2005. 658 с.

64. Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика: монографія / О. О. Уварова. Харків: «Друкарня МАДРИД», 2012. 196 с.

65. Чорна В. Г. Обмеження в адміністративному праві : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 517 с.

66. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: навчально-методичний посібник / Л. А. Луць. Київ: Атіка, 2008. 412 с.

67. Рабінович П. М. Праворозуміння: сутність, класифікації, нездоланність плюралізму. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2007. № 5. С. 25-35.

68. Колодій А. М. Принципи права України : монографія / А. М. Колодій. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

69. Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2003. 20 с.

70. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Енциклопедичний курс / О. Ф. Скакун. Харків : Еспада, 2005. 839 с.

71. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. Львів : Новий світ, 2003. 584 с.

72. Розумяк Р.В. Адміністративно-правове забезпечення права поліцейських на відпочинок : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Кропивницький, 2023. 235 с.

73. Кондратьєв Р. Принципи права та їх роль у регулюванні суспільних

відносин. Право України. 2000. №2. С. 43-45.

74. Бахновська І.П. Питання співвідношення принципів і норм права та їх місця у механізмі правового регулювання. Університетські наукові записки. 2013. № 1(45). С. 43-47.

75. Шумейко Т.А. Структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Юридична наука. 2020. №3 (105). С. 294-302.

76. Ніколенко Л.М. Принципи діяльності поліції: сутність та особливості. Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. 2021. № 1(1). С. 19-25.

77. Європейський кодекс поліцейської етики : Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 р. та Пояснювальний меморандум. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf.

78. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб : Міжнародний документ ООН від 23.07.1996. Верховна Рада України : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_788.

79. Бандурка О. М. Принципи діяльності поліції (міліції) в поліцейському праві сучасних зарубіжних держав. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2009. № 2. С. 191–205.

80. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.

81. Ігор Клименко: Внутрішня безпека Нацполіції викрила корупційну схему видачі дозволів на зброю - дозвільна служба розформована. Головне управління Національної поліції в Київській області : [сайт]. URL: <https://kv.npu.gov.ua/news/igor-klimenko-vnutrishnya-bezpeka-natspolitsii-vikrila-koruptsiynu-skhemu-vidachi-dozvoliv-na-zbroyu-dozvilna-sluzhba-rozformovana>.

82. Контроль за обігом зброї на об'єктах дозвільної системи підрозділами Національної поліції [Текст] : метод. рек. / В.Л. Костюк, Є.М. Корж, В.І. Мотиль, А.А. Саковський, Н.В. Федоровська. К. : Нац. акад. внутр.

справ, 2018. 36 с.

83. Презентація «Підсумки роботи поліції 12 місяців 2017». Звіт Голови Національної поліції України С. Князева про результати роботи відомства за 2018 рік. URL: [https://www.slideshare.net/ Police_Ukraine](https://www.slideshare.net/Police_Ukraine).

84. Лозинський Ю. Р. Дозвільна система як адміністративно-правовий інститут. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 240-242.

85. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 35.

86. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну "законодавство") : Рішення Конституційного суду України від 09.07.1998 № 12-рп/98. Офіційний вісник України. 1998. № 32. Ст. 1209.

87. Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції: наказ Національної поліції України від 27.11.2015 № 123. Національна поліція України : [сайт]. URL: <https://www.npu.gov.ua/acts/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-departament-preventivnoyi-diyalnosti-nacionalnoyi-policiyi-ukrayini>.

88. Про затвердження порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власному чи іншому законному володінні зброю за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі, її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2002 № 402. Офіційний вісник України. 2002. № 14. Ст. 728.

89. Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану: Наказ МВС від 01.03.2022. Офіційний вісник України. № 170. Ст. 953.

90. Жидченко К.П. Сутність механізму адміністративно-правового

регулювання реалізації військовослужбовцями права на виплату одноразової грошової допомоги. Юридичний вісник. 2016. № 3(40). С. 67-72.

91. Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. Київ : УАДУ, 1998. 160 с.

92. Державне управління : словник-довідник / уклад.: В. Д. Бакуменко (кер. творч. кол.), Д. О. Безносенко, І. М. Варзар та ін. ; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.

93. Марусевич Д. О. Механізм адміністративно-правового регулювання грошового забезпечення поліцейських. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. № 4. С. 90-93.

94. Новіков В. В., Боровікова В. С. Про механізм реалізації прав і свобод людини. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2018. №3. С. 45-55.

95. Кравець М. О. Проблеми реалізації конституції в Україні. Право і суспільство. 2017. № 1(2). С. 14-17.

96. Морозюк С. М. Особливості структури механізму реалізації конституції України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. № 5. С. 32-36.

97. Голосніченко І. П. Адміністративне право України: основні поняття: [навч. посіб.] / І. П. Голосніченко, М. Ф. Стахурський. К.: ГАН, 2005. 231 с.

98. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : навч. посібник. К. : Атіка, 2007. 624 с.

99. Шестак В.С. Механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації культурної функції держави. Форум права. 2010. № 2. С. 578-585.

100. Стукаленко О.В. Нотатки до розуміння категорії «механізм правового регулювання». Правова держава. 2017. № 26. С. 20-24.

101. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) : монографія / за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон : Херсонська міська друкарня, 2010. С. 87-97.

102. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков,

О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух та ін. К. :Юрінком Інтер, 2013. 872 с.

103. Гончарук С.Т., Нашинець-Наумова А.Ю., Механізм адміністративно-правового регулювання корпорацій в Україні. Юридичний вісник. 2011. № 2(9). С. 37-40.

104. Коросташова І.М. Механізм адміністративно-правового регулювання як правова категорія та багатоаспектне явище. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. № 1. С. 52-61.

105. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 48. Ст. 483.

106. Белінський, Ю. Є. Адміністративно-правове регулювання реалізації громадянами України права на придбання та зберігання зброї та спеціальних засобів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2013. 196 с.

107. Миронюк С.А. Дозвільна діяльність як об'єкт реалізації сервісної функції поліції. Вісник Могилівського інституту МВС. 2020. № 1. С. 35-41.

108. Про утворення Національної поліції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 року № 641. Офіційний вісник України. 2015. № 72. Ст. 2363.

109. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/731-92-%D0%BF>.

110. Верховний суд визнав протиправним нескасування державної реєстрації Наказу 622. ВГО «Українська асоціація власників зброї». URL: https://zbroya.info/uk/partner/oklegal/blog/17359_verkhovnii-sud-viznav-protipravnim-neskasuvannia-derzhavnoyi-reiestratsiyi-nakazu-622/.

111. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади: дис. .. д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2015. 572 с.

112. Про затвердження Тимчасової інструкції про порядок придбання,

зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів працівниками суду, правоохоронних органів та їх близькими родичами, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві, народними депутатами України, членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовцями, крім тих, які проходять строкову військову службу, державними службовцями та журналістами : Наказ МВС України від 13.06.2000 № 379 дск. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0696-00#Text>.

113. Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції : Наказ МВС України від 29.03.2016 № 223. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0622-16>.

114. Шевченко Н.Л. Механізм адміністративно-правового забезпечення дотримання прав людини в правоохоронних органах України. Юридичний бюлетень. 2018. Випуск 7(2). С. 189-194.

115. Чекан М. М. Публічне адміністрування соціального захисту в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 226 с.

116. Голубовська Є.С. Законотворча діяльність в умовах розвитку інформаційного суспільства. Правова інформатика. 2013. № 4(40). С. 29-34.

117. Проект Закону України «Про нормативно-правові акти» (реєстраційний № 7409 від 01.12.2010 р.). LIGA 360 : [сайт]. URL: search.ligazakon.ua.html.

118. Косович В.М. Загальнотеоретичні аспекти удосконалення нормативно-правових актів України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01. Львів. 2015. 488 с.

119. Теплюк М. О. Теоретико-правові основи введення закону в дію: монографія / М. О. Теплюк. К. : Парламентське видавництво, 2013. 480 с.

120. ДСТУ 7712:2015 Зброя спортивна та мисливська. Параметричні ряди калібрів зброї і патронів до неї. Тиск порохових газів. Будстандарт. Сервіс документів онлайн. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=91846.

121. ДСТУ 7713:2015 Зброя спортивна та мисливська. Патрони для нарізної зброї. Типи та основні розміри. Загальні технічні вимоги. Будстандарт. Сервіс документів онлайн. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=91847.

122. ДСТУ 7714:2015 Зброя спортивна та мисливська. Дріб мисливський, спортивний і картеч. Номенклатура показників. Будстандарт. Сервіс документів онлайн. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=91848.

123. ДСТУ 7715:2015 Зброя спортивна та мисливська. Гільзи металеві, паперові та пластикові. Загальні технічні умови. Будстандарт. Сервіс документів онлайн. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=91849.

124. ДСТУ 7716:2015 Зброя спортивна та мисливська. Гвинтівки спортивні дрібнокаліберні. Основні параметри та загальні технічні вимоги. Будстандарт. Сервіс документів онлайн. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=91850.

125. ДСТУ 7717:2015 Зброя спортивна та мисливська. Зброя нарізна. Загальні технічні вимоги. Будстандарт. Сервіс документів онлайн. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=91851.

126. ДСТУ 7718:2015 Зброя спортивна та мисливська. Рушниці спортивні та мисливські гладкоствольні. Загальні технічні вимоги. Будстандарт. Сервіс документів онлайн. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=91852.

127. ДСТУ 7719:2015 Зброя спортивна та мисливська. Пістолети спортивні довільні однозарядні під патрон кільцевого запалення калібру 5,6 мм (.22 LR). Загальні технічні вимоги. Будстандарт. Сервіс документів онлайн. URL:

https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=91853.

128. Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, національних стандартів України, скасування нормативних документів України та міждержавних стандартів в Україні : наказ ДП "УкрНДНЦ" від 28.05.2015 № 45. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0045774-15>.

129. Беззубов Д.О. Суспільна безпека (організаційно-правові засади забезпечення) : монографія / Д. О. Беззубов. К. : МП "Леся", 2013. 452 с.

130. Гуржій Т.О. Адміністративне право України : навчальний посібник / Т. О. Гуржій. К. : КНТ, Х. : Бурун і К, 2011. 689 с.

131. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / ред. колегія В.Б. Авер'янов (голова). К. : Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.

132. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.

133. Цвіркун Н.Ю. Щодо необхідності законодавчої регламентації обігу зброї в Україні. Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції до 25-річчя ХНУВС (м. Харків, 18 квітня 2019 року). 243 с.

134. Кодекс адміністративного судочинства: Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.

135. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 35. Ст. 376.

136. Порухення законів логіки у позиції Верховного Суду щодо покарання за незаконний обіг зброї. Lexinform. URL: <https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/porushennya-zakoniv-logiky-u-pozytsiyi-verhovnogo-sudu-shhodo-pokarannya-za-zbroyu/#>.

137. Ухвала Верховного Суду України від 15 лютого 2007 року (справа № 5-125к07). Державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/416841>.

138. Постанова Верховного Суду України від 31 травня 2018 року (справа № 127/27182/15-к). Державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74475834>.

139. Постанова Верховного Суду України від 04 грудня 2018 року (справа № 161/3885/16-к). Аналітично-правова система ZakonOnline : [сайт]. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/78628039>.

140. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора: [сайт]. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

141. Телеканал ДОМ. Легалізація зброї: на які види та як видаватимуть дозвіл. «ДОМ». URL: <https://kanaldom.tv/uk/legalizacziya-oruzhiya-na-kakie-vidy-i-kak-budet-vydavatsya-razreshenie/>.

142. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

143. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с.

144. Постанова Іванівського районного суду Херсонської області у справі про адміністративне правопорушення (№ 656/77/22 від 07.02.2022). URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/103089250/>.

145. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. 520 с.

146. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття). Київ : МАУП, 1998. 52 с.

147. Колпаков В. К. Адміністративно-правові відносини: поняття і види. Юридичний науковий електронний журнал. 2013. № 1. С. 102-104.

148. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: / Т.О. Коломєць. К.: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

149. Шевченко Е. О. Визначення поняття адміністративно-правових відносин з урахуванням пріоритетного значення та ролі в них суб'єкта адміністративного права (на прикладі адміністративного суду). Форум права. 2011. № 1. С. 116-122.
150. Макаренко А. В. Адміністративне право: навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2008. 264 с.
151. Гаркуша Л. С. Контрольно-наглядова процедура. Журнал східноєвропейського права. 2019. № 63. С. 205–210.
152. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / [В. В. Галунько, П. В. Діхтієвський, О. В. Кузьменко, С. Г. Стеценко та ін.]. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
153. Пискун О.В. Адміністративно-правовий статус командувача Національної гвардії України : дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Кропивницький, 2023. 247 с.
154. Стець О. М. Адміністративно-правовий статус Головного управління державної служби України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2011. 19 с.
155. Совгиря О. В. Загальні питання компетенції Кабінету Міністрів України: конституційно-правовий аспект. Вісник Вищої Ради Юстиції. 2011. № 4 (8). С. 155-165.
156. Любченко П. М. Компетенція суб'єктів місцевого самоврядування. Харків : Модель Всесвіту, 2001. 224 с.
157. Юридична енциклопедія.: в 6 т. - Т. 3: К / під ред. Ю. С. Шемшученко. К. : Вид-во «Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана», 1998. 792 с.
158. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. Х. : Консум, 2001. 656 с.
159. Дмитрик Р.В. Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 204 с.
160. Шоптенко С.С. Адміністративно-правовий статус судової міліції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 195 с.

161. Журавель Я.В. Співвідношення понять «функції», «компетенція», «повноваження» в державному управлінні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. № 6. С. 157-162.

162. Іллічов М.О. Адміністративно-правове становище посадової особи органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2002. 173 с.

163. Ухвала Великолепетинського районного суду Херсонської області у кримінальному провадженні № 12020230110000155 від 27.04.2020 року (справа № 649/703/20). URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document>.

164. Estimating Global Civilian Held Firearms Numbers // Small Arms Survey. Briefing Paper. URL: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/T-Briefing-Papers/SAS-BP-Civilian-Firearms-Numbers.pdf>.

165. Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 443 с.

166. National Firearms Act of 1934 // The free dictionary by farlex. URL: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/National+Firearms+Act+of+1934>.

167. Gun Control Act of 1968 // Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. URL: <https://www.atf.gov/rules-and-regulations/gun-control-act>.

168. Firearms Owners' Protection Act // Govtrack. URL: <https://www.govtrack.us/congress/bills/99/s49/text>.

169. Brady Handgun Violence Prevention Act (1993) // Encyclopedia.com. URL: <https://www.encyclopedia.com/history/united-states-and-canada/us-history/brady-handgun-violence-prevention-act-1993>.

170. Protection of Lawful Commerce in Arms Act // Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Protection_of_Lawful_Commerce_in_Arms_Act.

171. National Instant Criminal Background Check System // Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/search/?fa=original-format:legislation&q=National+Instant+Criminal+Background+Check+System>.

172. Improvement Amendments Act // Library of Congress. URL:

<https://www.loc.gov/search/?fa=original-format:legislation&q=Improvement+Amendments+Act+2007>.

173. Key Federal Acts Regulating Firearms // Giffords law center. URL: <https://lawcenter.giffords.org/gun-laws/federal-law/other-laws/key-federal-acts-regulating-firearms/>.

174. Обама розповів BBC про своє головне розчарування. BBC NEWS. Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/07/150724_obama_disappointment_ak.

175. Guns in America: National Survey on Private Ownership and Use of Firearms. National Institute of Justice. URL: <https://www.ojp.gov/pdffiles/165476.pdf>.

176. Європейська конвенція про контроль за придбанням та зберіганням вогнепальної зброї приватними особами: Конвенція від 28.06.1978 № ETS N 101. ПЛАТФОРМА ЛІГА:ЗАКОН. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu78005?an=2&ed=1978_06_28.

177. Meeting in Fontainebleau on 25 and 26 June 1984. URL: https://www.cvce.eu/en/obj/conclusions_of_the_fontainebleau_european_council_25_and_26_june_1984-en-ba12c4fa-48d1-4e00-96cc-a19e4fa5c704.html.

178. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: закон України від 17 липня 1997 року. Офіційний вісник України. 1997. № 29. С. 11.

179. Marckx v. Belgium : European Court of Human Rights, 13 June 1979 URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57534%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57534%22]}).

180. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 27.06.2014. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Том 1. Стор. 83.

181. 2014/164/EU: Council Decision of 11 February 2014 on the conclusion, on behalf of the European Union, of the Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and

Ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0164&qid=1685377443318>.

182. Directive (EU) 2017/853 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/853/oj>.

183. Commission Implementing Directive (EU) 2019/68 of 16 January 2019 establishing technical specifications for the marking of firearms and their essential components under Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0068&qid=1685966488816>.

184. Real Decreto 726/2020, de 4 de agosto, por el que se modifica el Reglamento de Armas, aprobado por el Real Decreto 137/1993, de 29 de enero. URL: <https://www.boe.es/boe/dias/2020/08/05/pdfs/BOE-A-2020-9134.pdf>.

185. Directive (EU) 2021/555 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 on control of the acquisition and possession of weapons (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021L0555&qid=1685378144468>.

186. Regulations to transpose Article 4.4 and consolidate and revise the relevant S.I.s in light of the Directive (EU) 2021/555 codification // Iris Oifigiúil; Number: 34.

187. Law of 2 February 2022 on arms and ammunition and containing: 1° transposition of Directive (EU) 2021/555 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 on control of the acquisition and possession of weapons; 2° amendment of the Criminal Code; 3° repeal of the Law of 20 April 1881 on the transport of and trade in explosive materials. URL: <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2022/02/02/a49/jo>.

188. Oficiální internetová stránka Evropské unie. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/NIM/?uri=CELEX:32021L0555>.

189. Lei n.º 5/2006 Regime jurídico das armas e suas munições. URL: <https://dre.tretas.org/dre/195110/lei-5-2006-de-23-de-fevereiro>.

190. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o orožju. URL: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7760>.
191. Bekendtgørelse nr. 1082 af 31 maj 2021 om ændring af bekendtgørelse om våben og ammunition m.v. (godkendelse og registrering af våbenmæglere). URL: <https://www.retsinformation.dk/api/pdf/223432>.
192. Zákon č. 383/2022 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti zahraničního obchodu s citlivým materiálem vsouvislosti s digitalizací veřejné správy. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2022-383#cast2>.
193. 190 Zákon z 23. apríla 2003 o strelných zbraniach a strelive a o zmene a doplnení niektorých zákonov. URL: https://www.slovlex.sk/static/pdf/2003/190/ZZ_2003_190_20230701.pdf.
194. Zakon o nabavi i posjedovanju oružja građana NN 94/18, 42/20, 114/22. URL: <https://www.zakon.hr/z/1161/Zakon-o-nabavi-i-posjedovanju-oru%C5%BEja-gra%C4%91ana>.
195. Закона за оръжията, боеприпасите, взривните вещества и пиротехническите изделия 2010. URL: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135696097>.
196. Ampuma-aselaki 1998/1. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980001#L5P42b>.
197. Law Controlling Possession, Etc. of Fire-Arms and Swords. 1978. Law № 6. Art 3. EHS Law Bulletin Series. № 3920.
198. Цивільна зброя в Україні: міфи та реальність. Українська дійсність і міжнародний досвід легалізації та контролю / Г.Ф. Гергега, О.О. Зарубінський, Б.М. Петренко, Р.В. Старовойтенко. К: Видавничий дім “АДЕФ-Україна”, 2015. 152 с.
199. Шумейко Т. А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2022. 504 с.
200. Новий закон про зброю є абсурдним, – Учайкін. ВГО «Українська асоціація власників зброї» : [сайт]. URL: <https://uavz.org/u-vru-zareestrovano-proekt-zakonu-pro-cyvilnu-zbroyu-ta-boeprypasy-4335-1-alternatyvnyj/>.

201. Одинадцять загальнонаціональне опитування: особиста свобода, безпека та питання зброї. Соціологічна група «Рейтинг» : [сайт]. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/odinnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_lichnaya_svoboda_bezopasnost_i_voprosy_oruzhiya.html.

202. Миронюк С. Особливості реалізації дозвільної та контрольної функції Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 4. С. 28-34.

203. Вітвіцький С.С., Захарченко А.М. Правове забезпечення контролю за дотриманням вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ. Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. 2021. № 2 (2). С. 75-86.

204. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V. Відомості Верховної Ради України 2007. № 29. Ст. 389.

205. Про затвердження Порядку проведення перевірки суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями: розпорядження Антимонопольного комітету України від 07.12.2023 № 21-рп. Офіційний вісник України. 2024. № 11. Ст. 777.

206. Про затвердження методик розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю), а також уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю): Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 342. Офіційний вісник України. 2018. № 40. Ст. 1407.

207. Про затвердження Вимог до оформлення річних та комплексного планів здійснення заходів державного нагляду (контролю), унесення змін до них та звіту щодо їх виконання: наказ Мінекономрозвитку, Державної регуляторної

служби України від 07.08.2017 № 1170/81. Офіційний вісник України. 2017. № 75. Ст. 2315.

208. Рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 18 березня 2020 р. у справі № 240/616/20. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88296193>.

209. Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 5 серпня 2020 р. у справі № 240/616/20. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90845757>.

210. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

211. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50.

212. Про дерегуляцію законодавства України: Закон України від 21.04.2022 № 2215-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 39. Ст. 2068.

213. Про затвердження Випуску 1 "Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності" Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників : Наказ Мінпраці України від 29.12.2004 № 336. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/v0336203-04/find?text=%EF%F0%E5%E4%F1%F2%E0%E2>.

214. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 23. Ст. 158.

215. Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609. Офіційний вісник України. 2015. № 68. Ст. 2232.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Сериков О.А. Нормативно-правове забезпечення механізму контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення територіальними органами Національної поліції України. *Право та державне управління*. 2022. № 1. С. 256-263.

2. Сериков О.А. Міжнародний досвід правового регулювання контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2022. № 2(76). С. 221-227.

3. Сериков О.А. Правові принципи діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Право і суспільство*. 2023. № 2. Т. 2. С. 411-418.

4. Сериков О.А. Проблеми правового регулювання діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення та шляхи їх вирішення. *KELM*. 2023. № 7(59). С. 305-313 (Республіка Польща).

5. Сериков О.А. Місце територіальних органів Національної поліції України в системі суб'єктів забезпечення контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Правові новели*. 2023. № 21. Т. 2. С. 45-53.

6. Сериков О.А. Контроль за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення як об'єкт адміністративно-правових досліджень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 630-634.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Сериков О.А. Щодо змісту поняття «дозвільна діяльність», в контексті реалізації поліцією функції контролю за обігом зброї. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 24–25 вересня 2021 року)*. Запоріжжя:

Запорізька міська громадська організація «Істина», 2021. С. 51-55.

8. Сериков О.А. Шляхи покращення правового регулювання контролю поліції за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Пріоритетні напрями розвитку правової системи України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 28–29 січня 2022 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2022. С. 60-63.

9. Сериков О.А. Досвід США у сфері контролю за обігом вогнепальної невійськової зброї. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Одеса, 11–12 лютого 2022 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 54-58.

10. Сериков О.А. Сучасний стан правового регулювання контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Восьмі таврійські юридичні наукові читання: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 16–17 червня 2023 р.). Львів – Торунь: Liha-pres, 2023. С. 339-343.

11. Сериков О.А. Теоретико-правові підходи до розуміння адміністративних правовідносин у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції* (Кременчук, 22–23 груд. 2023 р.). Львів – Торунь: Liha-pres, 2023. С. 506-509.

КОДЕКС

доброчесної поведінки та професійної етики суб'єктів підприємницької діяльності, які провадять господарську діяльність щодо виробництва, ремонту і реалізації зброї

I. Загальні положення

Кодекс доброчесної поведінки та професійної етики суб'єктів підприємницької діяльності, які провадять господарську діяльність щодо виробництва, ремонту і реалізації зброї (далі – Кодекс зброяра) встановлює вимоги, яких рекомендовано дотримуватися суб'єктам підприємницької діяльності, які провадять господарську діяльність щодо виробництва, ремонту і реалізації зброї (далі – підприємці) під час виконання професійних обов'язків.

Кодекс зброяра містить етичні норми та вимоги, які висуваються до підприємців під час їхньої професійної діяльності.

Положення Кодексу зброяра базуються на нормах Конституції України, антикорупційного законодавства, Директиви (ЄС) 2021/555 Європейського парламенту і Ради від 24 березня 2021 року про контроль за придбанням і володінням зброєю, а також підзаконних нормативно-правових актів у сфері обігу цивільної зброї.

Метою Кодексу зброяра є формування стандартів етичної поведінки та зміцнення репутації суб'єктів підприємницької діяльності, які провадять господарську діяльність щодо виробництва, ремонту і реалізації зброї.

Об'єктом застосування правил доброчесної поведінки та професійної етики є господарська діяльність підприємців щодо виробництва, ремонту і реалізації вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу (далі – зброя).

II. Принципи доброчесної поведінки та професійної етики підприємців

1) враховуючи публічний характер діяльності з обігу зброї, підприємці мають усвідомлювати необхідність чесного та неупередженого виконання професійних обов'язків, суворо дотримуватися вимог національного законодавства у сфері обігу зброї;

2) підприємці повинні дотримуватись норм законів та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють порядок обігу зброї, навіть якщо вони мають можливість обійти закон і отримати великий прибуток;

3) стандарти етичної поведінки підприємців також актуальні під час їхніх взаємовідносин із органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, територіальними громадами, підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності, а також партнерами, конкурентами, та кінцевими споживачами;

4) підприємці мають виконувати свої професійні обов'язки неупереджено, тобто не залежно від приватних інтересів, особистого ставлення до партнерів, конкурентів та покупців зброї, політичних, ідеологічних, релігійних та інших особистих поглядів чи переконань;

5) підприємці мають виконувати свої професійні обов'язки на належному фаховому рівні, який передбачає наявність достатнього обсягу знань, умінь та навичок для якісного виконання завдань підприємницької діяльності, постійне підвищення професійної кваліфікації, досягнення необхідних результатів професійної діяльності;

6) має існувати соціальна відповідальність, відповідно до якої підприємці, виготовляючи та продаючи зброю конкретним громадянам, опосередковано приймають участь у забезпеченні громадської безпеки та порядку, здійснюючи запит суспільства на безпечне середовище;

7) продаж зброї також передбачає моральну відповідальність підприємця за можливі наслідки її неправомірного застосування;

8) забезпечення прозорості професійної діяльності підприємця передбачає обов'язок не обмежувати доступ до інформації про зброю, отримання якої покупцем здійснюється на законних підставах. Підприємці мають з повагою відноситися до діяльності медіа, у встановлених законом випадках і порядку надавати їх представникам достовірну інформацію та сприяти в її отриманні;

9) підприємцям необхідно уникати участі у недобросовісній конкуренції, пов'язаній із продажем зброї;

10) підприємці мають дотримуватися корпоративної етики, у своїй професійній діяльності дбати про збереження іміджу професії зброяра, шанобливо ставитися до державних символів, керівництва держави, проявляти стриманість під час публічних висловлювань та критики щодо діяльності державних органів. Гідна поведінка також передбачає коректне ставлення до партнерів, конкурентів та покупців зброї.

III. Заборони та обмеження щодо заняття господарської діяльністю у сфері обігу зброї

Ліцензія на право виробництва, ремонту і реалізації зброї та боєприпасів до неї не видається за наявності відносно підприємця:

1) висновку (довідки) медичної установи (ЛКК), який свідчить про те, що така особа за станом здоров'я не може здійснювати вказану роботу або володіти вогнепальною зброєю;

- 2) даних про систематичні порушення такою особою громадського порядку, зловживання спиртними напоями та наркотичними речовинами;
- 3) пред'явленого обвинувачення про вчинення злочину, а також віддання до суду;
- 4) непогашеної судимості за умисні злочини;
- 5) вироку суду про заборону займатися зазначеною діяльністю;
- 6) позбавлення ліцензії на цей же вид підприємницької діяльності.

При здійсненні діяльності згідно з отриманою ліцензією підприємці мають дотримуватися наступних правил:

- вся виготовлена вогнепальна та холодна зброя повинна мати номер і штамп (марку) підприємства (майстерні)-виготовлювача.

- ножі (типу фінських) для виробничих цілей або мисливського, рибальського промислів можуть виготовлятися за дозволами органів внутрішніх справ тільки за заявками міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади;

- приймання у ремонт зброї та видача її після ремонту здійснюється:

- від громадян - за наявності дозволу органів Національної поліції на зберігання зброї і документів, які засвідчують особу;

- від організації - за наявності у представника організації дозволу органів Національної поліції на зберігання зброї, супровідного листа керівника організації, доручення і документа, який засвідчує особу.

У випадку здачі в ремонт незареєстрованої зброї, адміністрація майстерні повинна негайно здати її в органи Національної поліції разом з відомостями про особу, яка її здала.

У разі неприбуття протягом місяця після закінчення строк виконання замовлення власника зброї або представника організації, що здала в ремонт зброю, остання передається до органу внутрішніх справ за територіальністю для вирішення питання про належність такої зброї, але на строк не більше 6 місяців, після чого вона передається для комісійного продажу;

- для обліку вогнепальної зброї, що надійшла в ремонт, в збройовій майстерні ведеться книга обліку, яка має бути пронумерована, прошнурована і скріплена печаткою органу внутрішніх справ за територіальністю;

- у магазинах дозволяється зберігати не більше одного ящика димного пороху (50 кг), одного ящика бездимного пороху (50 кг) і 15 тис. заряджених мисливських патронів. В окремих випадках, залежно від обладнання магазину, зазначену кількість пороху і заряджених патронів може бути зменшено або збільшено за узгодженням з органом внутрішніх справ;

- у торговельному приміщенні магазину за прилавками встановлюються дві шафи: одна для зберігання пороху, а друга - капсуль і заряджених патронів. Забороняється спільне зберігання пороху з капсулями або зарядженими патронами в одній шафі. Порох може викладатися на прилавок разом з капсулями тільки для передачі покупцеві. Категорично забороняється залишати вогнепальну зброю в торговельному залі після закриття магазину;

- мисливська вогнепальна зброя здається на комісійний продаж громадянами або представниками організацій за направленням органів

Національної поліції і за документами, які засвідчують особу. При здачі на комісійний продаж зброї без зазначеного направлення вона приймається адміністрацією магазину і передається в органи Національної поліції із зазначенням відомостей по особу, яка її здала. Квитанція про приймання на комісійний продаж зброї разом з дозволом на її зберігання подаються громадянином в десятиденний термін в органи Національної поліції, де вона була зареєстрована. Після одержання органами Національної поліції повідомлення з магазину про реалізацію зброї остання знімається з обліку;

- у торговельних організаціях облік проданої вогнепальної зброї, мисливських ножів та боєприпасів повинен вестись в книгах обліку, які нумеруються, прошнуровуються і скріплюються печаткою структурних підрозділів територіальних органів Національної поліції. Про марку, калібр, номер проданої зброї в дублікат дозволу на придбання вогнепальної зброї і книгу обліку продавцем вносяться відповідні записи. Номер проданого мисливського ножа вписується в мисливський квиток (чи дозвіл на зберігання зброї) покупця. Зазначені записи в дублікаті дозволу засвідчуються підписом продавця і штампом магазину із зазначенням дати продажу цих предметів;

- боєприпаси до мисливської вогнепальної зброї у магазинах продаються: організаціям - після пред'явлення дозволу органів Національної поліції на зберігання зброї, доручення і документа, який засвідчує особу-представника організації;

громадянам - після пред'явлення дозволу органів Національної поліції на зберігання зброї.

Записи про продані боєприпаси здійснюються у дозволі на зберігання зброї.

IV. Дотримання Кодексу зброяра та санкції

Підприємці мають поводити себе у відповідності до принципів добросовісної поведінки та професійної етики підприємців, визначених в цьому Кодексі.

Підприємці, які порушують принципи добросовісної поведінки та професійної етики, а також норми законодавства, які врегульовують порядок здійснення господарської діяльності у сфері обігу зброї, можуть бути притягнуті до юридичної відповідальності.

Уповноважений підрозділ Національної поліції у сфері контролю за обігом зброї, має надавати методичну допомогу та роз'яснення стосовно правил добросовісної поведінки та професійної етики суб'єктів підприємницької діяльності, які провадять господарську діяльність щодо виробництва, ремонту і реалізації зброї.